

PL ISSN 0033-202X

POLSKA AKADEMIA NAUK — BIBLIOTEKA W WARSZAWIE
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przegląd biblioteczny

BIBLIOTEKI W NOWYCH SIEDZIBACH

Rok założenia 1927

ROCZNIK 67

zeszyt

1/2

1999

REDAKCJA

BARBARA SORDYŁOWA — redaktor naczelny
MARIA LENARTOWICZ — zastępca redaktora naczelnego
KRYSTYNA BEŁKOWSKA — sekretarz redakcji
Członkowie: **HALINA KOZICKA-BOGUNIOWSKA**, **HANNA ZASADOWA**

RADA REDAKCYJNA

BARBARA BIEŃKOWSKA — przewodnicząca
KRYSTYNA BEŁKOWSKA, **STANISŁAW CZAJKA**, **MARTA GRABOWSKA**,
JANINA JAGIELSKA, **MIROŚŁAWA KOCIĘCKA**, **HALINA KOZICKA-BOGUNIOWSKA**,
MARIA LENARTOWICZ, **HANNA ŁASKARZEWSKA**, **JADWIGA ŁUSZCZYŃSKA**,
ALINA NOWIŃSKA, **BARBARA SORDYŁOWA**, **EWA STACHOWSKA-MUSIAŁ**,
KORDULA SZCZECHURA, **HANNA ZASADOWA**, **ELŻBIETA ZYBERT**,
ZBIGNIEW ŻMIGRODZKI

Stały dodatek do Przeglądu Bibliotecznego

**BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA
I INFORMACJI NAUKOWEJ**

Opracowanie

Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktor: **ALINA NOWIŃSKA**

Adres redakcji:

Biblioteka PAN w Warszawie, 00-901 Warszawa, Pałac Kultury i Nauki,
VI p., tel.: 656-66-00, 620-33-02, fax: 656-66-39

Czasopismo dofinansowane ze środków Komitetu Badań Naukowych

Druk: Warszawska Drukarnia Naukowa PAN, 00-656 Warszawa, ul. Śniadeckich 8 tel./fax: 628-87-77
Zam. 121/99. Nakład 930 egz. Ark. wyd. 9,4. Ark. druk. 7,5.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 67

1999

zeszyt 1/2

TREŚĆ

BIBLIOTEKI W NOWYCH SIEDZIBACH

Od redakcji (<i>Barbara Sordylowa</i>)	7
--	---

Artykuły

LUCJAN BILIŃSKI: Nowe obiekty biblioteczne i ich budowniczymi	11
HANNA KOLENDO: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie w nowej siedzibie na Powiślu	21
KRZYSZTOF ZAMORSKI: Rozbudowa Biblioteki Jagiellońskiej. Problemy zmian funkcjonalnych	31
ELŻBIETA DUDZIŃSKA, ANNA WOJCIECHOWSKA: Zmiany w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej	45
JERZY LEWANDOWSKI: Biblioteka SGGW w nowym gmachu	53
WANDA MATWIEJCZUK: Planowany nowy budynek Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego	59
MICHAŁ W. GRZESZCZUK: Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie w nowej siedzibie	67
MARIANNA ŁOZOWSKA: Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Suwałkach w nowym gmachu	77

Z warsztatów badawczych

HANNA TADEUSIEWICZ: „Słownik pracowników książki polskiej”. Suplement drugi	81
---	----

Sprawozdania

Międzynarodowa Konferencja nt. Narodowych Służb Bibliograficznych (Kopenhaga, 25-27 listopada 1998 r.) (<i>Jadwiga Sadowska</i>)	83
Sprawozdanie z działalności Komisji egzaminacyjnej do przeprowadzania postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na bibliotekarza dyplomowanego oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej za okres od grudnia 1995 do listopada 1998 r.	88

Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

Nauka o informacji

Problemy i metody nauki o informacji. Studia i szkice pod red. Mirosława Górnego i Piotra Nowaka. Poznań 1998 r. (<i>Jerzy Ratajewski</i>)	91
Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Hanna Zasadowa</i>)	93

K. 229/99

Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	96
Listy do redakcji	103
Z żałobnej karty	
Janina Czerniatowicz (1903-1997) (<i>Mirosława Kocięcka</i>)	105
Maria Kicińska (1903-1998) (<i>Jadwiga Ćwiekowa</i>)	107
Józef Czerni (1915-1999) (<i>Walentyna Szarek</i>)	109
Józef Czerni— jakim Go znałam (<i>Maria Dembowska</i>)	111
Kronika krajowa	113
Kronika zagraniczna	117
Wydawnictwa otrzymane	121
Autorzy	122

CONTENTS

NEW LIBRARY BUILDINGS

Editorial (<i>Barbara Sordylowa</i>)	7
--	---

Articles

LUCJAN BILIŃSKI: New library buildings and their creators (Summary — s. 19)	11
HANNA KOLENDO: Warsaw University Library at new location in Powiśle (Summary — s. 30)	21
KRZYSZTOF ZAMORSKI: Enlargement of Jagiellonian Library site. Functional enhancement problems (Summary — s. 43)	31
ELŻBIETA DUDZIŃSKA, ANNA WOJCIECHOWSKA: Remodeling of Warsaw University of Technology Main Library (Summary — s. 51)	45
JERZY LEWANDOWSKI: Central Library of the Warsaw Agricultural University in the new site (Summary — s. 57)	53
WANDA MATWIEJCZUK: Planned new building of the Main Library University of Opole (Summary — s. 64)	59
MICHAŁ W. GRZESZCZUK: New location of the Cracow Public Library (Summary — s. 75)	67
MARIANNA ŁOZOWSKA: Suwałki Public Library in a new building (Summary — s. 79)	77

Research works

HANNA TADEUSIEWICZ: „Dictionary of Polish book people”, second supplement	81
---	----

Reports

International Conference on National Bibliographic Services (Copenhagen, November 25-27, 1998) (<i>Jadwiga Sadowska</i>)	83
Report on Examination committee for library and documentation and scientific information professional degrees for the period December 1995 — November 1998	88
Reviews	91
Letters to the Editor	103
Obituary	105
News from the country	113
News from abroad	117
Publications received	121
Contributors	122

SECRET

OD REDAKCJI

Do rąk Czytelników *Przeglądu Bibliotecznego* oddajemy zeszyt podwójny (1/2 za 1999 r.) czasopisma, monotematyczny, poświęcony zagadnieniom przekazywania do użytku publicznego nowych obiektów bibliotecznych. Tak się złożyło, że w latach 90. — mimo wielorakich trudności, głównie finansowych, które dotknęły nasze bibliotekarstwo — ukończono ciągnące się niekiedy latami lub odwlekane i nie realizowane w wyznaczonych terminach budowy nowych siedzib bibliotecznych.

Spektakularnym tego przykładem jest budowa nowej siedziby Biblioteki Narodowej na Polu Mokotowskim przy al. Niepodległości. Konkurs na ten projekt architektoniczny został rozstrzygnięty w 1963 r., a zwycięzcą okazał się inż. architekt Stanisław Fijałkowski. Następnie rozpoczęły się wieloletnie zmagania o rozpoczęcie budowy, która ostatecznie ruszyła w kwietniu 1977 r. Od tej pory budowa BN trwała ponad 20 lat; w międzyczasie pierwotny projekt musiał być zmieniany i modernizowany. Trzy kolejne etapy budowy siedziby BN dobiegły końca, ale nie wszystkie prace budowlane zostały zakończone, zwłaszcza jeśli chodzi o otoczenie Biblioteki (drogi dojazdowe, parkingi itp.). Wkrótce też okazało się, że Bibliotece Narodowej potrzebny jest drugi budynek na magazyny biblioteczne, bowiem najwcześniej oddany do użytku obiekt magazynowy jest już wypełniony zbiorami, a rezerwy w nim wystarczy na 5-6 lat. W celu realizacji tak potężnej inwestycji powołano Dyрекcję Budowy Biblioteki Narodowej, której działania nadzorował dr Stanisław Czajka, dyrektor BN (obecnie zastępca dyrektora BN).

Wysiłek i wielkie starania włożone w dzieło budowy Biblioteki Narodowej zostały uwieńczone powodzeniem, a pokolenia czytelników i bibliotekarzy będą korzystać z dobrodziejstwa, jakim są zbiory księżnicy narodowej.

Innym przykładem jest budowa nowej siedziby Biblioteki Śląskiej zlokalizowanej w Katowicach przy placu Rady Europy 1. Pierwotne plany budowy nowego gmachu dla BŚl. pochodzą z wczesnych lat 60. Geneza tej biblioteki wywodzi się z podręcznego księgozbioru dawnego Sejmu Śląskiego powstałego w 1922 r. W 1934 r. Biblioteka otrzymała prawo do egzemplarza obowiązkowego z terenu województwa katowickiego, a w 1936 r. uchwałą Sejmu Śląskiego została przekształcona w Śląską Bibliotekę Publiczną. W 1952 r. zmieniono jej nazwę na Bibliotekę Śląską, została zarazem uznana za bibliotekę naukową¹. Ze względu na charakter swoich zbiorów

¹ Por. *Budownictwo biblioteczne*. Materiały z seminarium w Kazimierzu nad Wisłą, 28-30 maja 1962 r., Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Warszawa 1964 s. 106-121.

należy do największych regionalnych bibliotek naukowych w Polsce. Doczekała się też własnego nowego gmachu, jednego z najbardziej nowoczesnych, którego uroczyste otwarcie odbyło się w dn. 24.10.1998 r. Nowa Biblioteka Śląska należy do najbardziej skomputeryzowanych i nowoczesnie wyposażonych obiektów bibliotecznych, nazywana jest już teraz biblioteką XXI w.

Sporo osiągnięć na polu budownictwa bibliotecznego mają do odnotowania biblioteki główne szkół wyższych, a także biblioteki publiczne, przeważnie dawne wojewódzkie.

Artykuł Lucjana Bilińskiego daje szeroką panoramę nowo zbudowanych lub adaptowanych obiektów bibliotecznych w sieci bibliotek publicznych i — co ważne — pokazuje ludzi, głównie dyrektorów, którzy zasłużyli się w tej sprawie.

Spośród bibliotek uczelnianych na pierwszym miejscu wymienić należy od nowa zbudowany gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie na Powiślu. Budowa jego zamknęła się w dekadzie: 1990-1999, obecnie trwają prace przygotowawcze do przeprowadzki księgozbioru ze starych pomieszczeń, nieprawdopodobnie wręcz zatłoczonych, do nowej siedziby. Specyfiką tego obiektu jest projekt wprowadzenia wolnego dostępu do zbiorów ustawionych według zasad klasyfikacji Biblioteki Kongresu. Prezentujemy w zeszycie artykuł Hanny Kolendo, wicedyrektora BUW-u, omawiający zasady funkcjonowania Biblioteki w nowej siedzibie.

Zbudowany w l. 1933-1939 zgodnie z wymogami trójdzielnosci — polegającej na wyodrębnieniu pomieszczeń na księgozbiór (magazyn), dla czytelników (czytelnie, wypożyczalnia) oraz dla bibliotekarzy (pracownie) — gmach Biblioteki Jagiellońskiej już dwukrotnie zostaje poddany rozbudowie, i to rozbudowie organicznej, a więc przewidywanej w pierwotnym projekcie architektonicznym.

Przypomnijmy przy tej okazji, że do kanonu tradycyjnego budownictwa bibliotecznego (sformułowanym w XIX w.) należy stosowanie następujących praw:

- niekrzyżowania się dróg książki, bibliotekarza i użytkownika,
- potrójnego dostępu do magazynu (z pracowni, wypożyczalni i czytelni),
- jednego poziomu, a więc usytuowania agend świadczących usługi dla czytelników na jednej kondygnacji, co nie zawsze jest możliwe do zrealizowania,
- oraz organicznej rozbudowy, czyli możliwości dobudowywania do gmachu biblioteki dalszych części.

Pierwszy etap rozbudowy Biblioteki Jagiellońskiej miał miejsce w l. 1961-1963 i wiązał się z jubileuszem 600-lecia założenia Akademii Krakowskiej przez Kazimierza Wielkiego (1364). Drugi etap rozbudowy realizowany jest obecnie i ma być zakończony pod koniec 2000 r. na 600-lecie odnowienia Akademii przez Królową Jadwigę. Rozbudowa Jagiellonki stała się wręcz koniecznością wobec dynamicznie rozrastającego się księgozbioru i potrzeb wynikających z zastosowania nowoczesnych technologii w działalności Biblioteki (komputeryzacja). Obszernie relacjonuje te sprawy w swoim artykule dyrektor BJ, dr hab. Krzysztof Zamorski.

Zmiany dokonały się także w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej w związku z powiększeniem jej powierzchni o dobudowaną część. Biblioteka zlokalizowana jest na terenie macierzystej uczelni, co stanowi z jednej strony zaletę,

bo użytkownicy mają blisko do Biblioteki, z drugiej jednak stwarza ograniczenia w projektowaniu większego obiektu bibliotecznego. Niemniej, w ramach istniejących warunków przestrzennych dobrze wykorzystano istniejące możliwości powiększenia lokalu bibliotecznego. Piszą na ten temat w swoim artykule członkinie dyrekcji Biblioteki: Elżbieta Dudzińska i Anna Wojciechowska.

Ciekawym przykładem adaptacji innego budynku na potrzeby biblioteki jest Biblioteka Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Dyrektor Biblioteki, Jerzy Lewandowski omawia w artykule przebudowę starej stołówki studenckiej w celu wykorzystania jej pomieszczeń na Bibliotekę SGGW. Pomysł okazał się bardzo dobry, a Biblioteka uzyskała nowy lokal na swoją działalność.

Plan budowy nowego gmachu Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego przedstawia jej dyrektor Wanda Matwiejczuk. Przestrzennie budowa zlokalizowana jest na terenach niezalewowych, pamiętamy bowiem, że wielka powódź w 1997 r. dotknęła bardzo boleśnie z wielką starannością zgromadzony księgozbiór tej Biblioteki.

Spośród wielu nowych obiektów bibliecznych w sieci bibliotek publicznych przedstawiamy bliżej 2, a mianowicie nową siedzibę Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, o której pisze Michał W. Grzeszczuk oraz nowy gmach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Suwałkach, który omawia dyrektor Biblioteki Marianna Łozowska.

Nowe siedziby otrzymały także niektóre placówki Polskiej Akademii Nauk, w których zaprojektowano odpowiednie pomieszczenia dla potrzeb bibliecznych. W latach 1987-1996 wraz z instytucją macierzystą zmieniły swoje lokale na nowe następujące biblioteki PAN: Instytutu Biochemii i Biofizyki, Instytutu Biocybernetyki i Inżynierii Biomedycznej, Instytutu — Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej, Instytutu Nauk Geologicznych, Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych. Żadna samodzielna biblioteka PAN nie otrzymała nowej siedziby.

Na zakończenie warto zwrócić uwagę, że budownictwo biblieczne, tak jak wszystkie dziedziny działalności, podlega ewolucji. Tradycyjne kanony budownictwa trójdzielnego zostały wyparte ok. połowy XX stulecia przez tzw. budowę modułarną. Polega ona na swobodnym kształtowaniu pomieszczeń biblioteki, które mogą w zależności od potrzeb pełnić funkcję pracowni, czytelni czy magazynu. Rozkwit tego typu budownictwa miał miejsce w bibliotekach amerykańskich, skąd tendencje te przeniosły się na grunt europejski. Zasady budownictwa modułarnego zostały z czasem skorygowane, w szczególności jeśli chodzi o wysokość stropów. Dla pomieszczeń magazynowych podstawową jest wysokość 2,20-2,30 m. Przy zakładanej równej wysokości wszystkich stropów gmachu bibliotecznego modułarnego zbyt niskie a przez to niedogodne stają się pracownie i czytelnie. Natomiast przy wysokości 2,40-2,80 m. stosowanej w pomieszczeniach dla czytelników i pracowników magazyny są za wysokie, a wskutek tego utrudniony jest dostęp do najwyższych półek. Dlatego i w systemie modułarnym zaczęto stosować różne

wysokości stropów w bibliotekach. Życie wymusiło rozwiązania kompromisowe².

Najistotniejszym obecnie zagadnieniem jest odpowiednie nowoczesne wyposażenie budynków bibliotecznych w systemy łączności poziomej i pionowej, sygnalizacji różnego rodzaju zagrożeń (pożar, kradzież), w komputery i dostęp do międzynarodowych serwisów informacyjnych. Z uwagi na multimedialny charakter zbiorów w coraz większej liczbie bibliotek koniecznością stają się wyspecjalizowane czytelnie i pomieszczenia do pracy indywidualnej.

Barbara Sordylowa

Maszynopis wpłynął do redakcji 28 lipca 1999 r.

Redakcja zamówiła artykuły na ten temat także u innych autorów, ale nie zostały one nadesłane i w związku z tym nie znalazły się w tym zeszycie informacje o nowych ważnych obiektach bibliotecznych.

² T. Cudnik: *Skarbnice wiedzy. Studium budownictwa bibliotek*. Wrocław 1980. — Rec. Jan Baumgart, „Prz. Bibl.” 1983 z. 4 s. 433-436.

LUCJAN BILIŃSKI

NOWE OBIEKTY BIBLIOTECZNE I ICH BUDOWNICZOWIE

Przegląd budynków nowo wzniesionych, rozbudowanych bądź zaadaptowanych dla potrzeb bibliotek, zwłaszcza publicznych.

Kiedy zwróciła się do mnie Pani Redaktor Barbara Sordylowa z propozycją napisania artykułu o nowo wybudowanych bibliotekach publicznych, nie wiedziałem w pierwszej chwili co odpowiedzieć. Z jednej strony oceniłem ten pomysł za godny realizacji, bo większość czytelników częściej dowiaduje się o zamykaniu lub likwidacji bibliotek publicznych niż przekazywaniu nowych obiektów na cele biblioteczne, z drugiej jednak strony przypuszczałem, że przekazanie informacji, gdzie wybudowano nową bibliotekę, będzie może cenne dla dokumentowania tych zjawisk, ale mało interesujące dla osób niezainteresowanych tym tematem.

Do napisania tego tekstu zmobilizowała mnie w końcu obawa, że sprawa budownictwa bibliotecznego ograniczyć się może do wspomnianego już zestawienia nowych obiektów bibliotecznych z pominięciem ludzi, dzięki którym owe obiekty zaistniały. Pamięć o nich jest niestety krótka i nie wszystkich uda się i w tym opracowaniu wymienić. Pamięć tę zacierają niekiedy krzywdzące kryteria ocen politycznych lub charakterologicznych stosowane wobec tych osób, które często dzięki osobistemu uporowi i narażaniu się miejscowym prominentom, zrealizowały cel swojego życia — wybudowały bibliotekę. Niestety, niektórzy w połowie drogi do tego celu musieli się pożegnać nawet z pracą w bibliotece¹.

Budownictwo bibliotek publicznych nie było nigdy realizowane według jakiegoś programu ogólnego; o wzniesieniu nowego obiektu bibliotecznego decydował niekiedy jubileusz biblioteki, ważne wydarzenie polityczne, a zawsze ogromna aktywność jednostek lub niewielkich grup działaczy kultury, którzy budowę biblioteki traktowali jako główny imperatyw swych powinności zawodowych.

Kiedy zwiedzałem biblioteki publiczne w Finlandii, zobaczyłem bardzo dużo nowych obiektów bibliotecznych z lat 70. wzniesionych także za kołem polarnym. Okazało się, że nie był to przypadek, ale fakt ekonomicznie i społecznie uzasadniony.

¹ Tak np. było w Chełmie.

Otóż w latach 70. w Finlandii notowano bardzo duże bezrobocie, w związku z tym uruchomiono wiele robót publicznych, a w tym budownictwo biblioteczne. Przyniosło to bardzo pozytywne korzyści dla całej sieci bibliotek publicznych. Realizacja tego celu była możliwa, bo znalazły się na to znaczne środki finansowe w budżecie państwa.

Teoretycznie tak powinno być również w Polsce do 1989 r., bo do tego czasu biblioteki publiczne miały status państwowy i utrzymywano je z kasy państwowej. W praktyce było jednak zgoła inaczej, o czym świadczy dobitnie np. realizacja budowy Biblioteki Narodowej w Warszawie. Budował ją Kielecko-Radomski Kombinat Budowlany, bo w Warszawie nie można było znaleźć wykonawców. Prawdopodobnie warszawscy budowlani pracowali w Kielcach i Radomiu. Dla jednych i drugich trzeba było zapewnić hotele robotnicze, a ile było problemów z tym związanych, już dzisiaj nikt nie może pojąć. Aby pozyskać do pracy tynkarzy — profesjonalistów, zapewniono im po przepracowaniu określonego czasu wyjazdu na „roboty dewizowe” (głównie do Libii). Dodać należy, że trzeba było odbyć wiele perygrynacji po Polsce, aby zdobyć do tej budowy piaskowiec i inne materiały budowlane, wyposażenie, meble. Wszystko było w kraju, ale należało to zdobywać, chociaż mieliśmy tzw. gospodarkę planową. Już ktoś wcześniej powiedział, że gdyby ten system był na Saharze, to prawdopodobnie zabrakłoby tam piasku. Kiedy wprowadzono zasady gospodarki rynkowej, wszystkie prace inwestycyjne musiały być zlecane drogą przetargów, chociaż bardzo często pominięcie tej procedury dawało gwarancje tańszego i solidniejszego wykonania robót.

Kiedy podziwiamy tę inwestycję lub doszukujemy się wadliwych rozwiązań, zapominamy, że tą maszyną inwestycyjną ktoś musiał kierować. Do budowniczych tego obiektu, dzielących częściej kłopoty niż sukcesy z tą inwestycją związane, należał przede wszystkim obecny wicedyrektor BN dr Stanisław Czajka, a także dyrektor budowy, mgr inż. Tomasz Kostrzewski. Szczególne słowa uznania należą się projektantowi siedziby BN, mgr. inż. arch. Stanisławowi Fijałkowskiemu, który posiadając nadzór nad wieloletnią realizacją tej inwestycji, musiał wielokrotnie wprowadzać różne zmiany i uzupełnienia. Budowa BN została zakończona, ale jej rozbudowa trwa dalej. W dniu 3.02.1999 r. oddano do użytku nowe wejście dla czytelników w gmachu głównym, jednocześnie trwają starania o podjęcie budowy w 2000 r. następnego magazynu, ponieważ nowo wybudowany starczy zaledwie na 5-6 lat.

Prawie o każdej inwestycji bibliotecznej realizowanej w tym okresie można by pisać obszerne kroniki. Nie będziemy jednak ich przytaczać, bo są one do siebie podobne, różni je tylko skala samego przedsięwzięcia budowlanego.

Dużym osiągnięciem było oddanie do użytku gmachu Wojewódzkiej Biblioteki w Koszalinie, a realizacja tej inwestycji wiąże się z nazwiskiem dyrektora Aleksandra Majorka. W latach 70. oddano nowoczesny gmach Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana K. Norwida w Zielonej Górze², w czym była duża zasługa wieloletniego jej dyrektora dra Grzegorza Chmielewskiego. Bardzo duże zaangażowanie w budowę siedziby Książnicy im. M. Kopernika

² Nowo wybudowany obiekt oddano w lipcu 1975 r., posiada on kubaturę 34 500 m³ i powierzchnię 8500 m², jest obecnie siedzibą 2 bibliotek: WiMBP im. C.K. Norwida i Woj. Bibl. Pedagog. w Zielonej Górze.

w Toruniu wykazał Alojzy Tujakowski, któremu (a także Obchodom Kopernikańskim) zawdzięczamy realizację tej inwestycji, choć dzisiaj ten budynek jest już za ciasny i za mało funkcjonalny³. Dla potrzeb Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy gmach im. Stanisławów Kierbedziów był już za mały, trzeba było go konieczniej powiększyć poprzez budowę w najbliższym sąsiedztwie tzw. plomby. W wyniku dużej zapobiegliwości ówczesnej dyrektor Heleny Zarachowiczowej plomba o powierzchni 1500 m² została oddana w 1973 r. Wtedy można było rozpocząć remont generalny starego gmachu. Remont ten zakończono w 1990 r.

W budowie mniejszych, obliczonych na skalę miasta powiatowego inwestycji bibliotecznych zasłużyli się Czesław Krolek, budowniczy Biblioteki Miejskiej w Nowym Tomyślu, Józef Szczerba, który budował Miejską Bibliotekę Publiczną w Bielsku-Białej, Władysław Bech, inicjator budowy Miejskiej i Gminnej Biblioteki Publicznej im. Jana Olrycha Szanieckiego w Pińczowie. Duże zasługi w budowie bibliotek miał Edward Siekowski, były dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Łodzi. Potrafił on niewykorzystane środki finansowe z Funduszu Budowy Szkół przeznaczyć na budowę miejskich bibliotek publicznych: w Sieradzu, Kutnie, Wieluniu i Pajęcznie.

Były to wszystko budynki wznoszone według indywidualnych projektów; oprócz tego przekazywano na cele biblioteczne obiekty zabytkowe po kapitalnych remontach, np. w zamkach w Nidzicy, Kętrzynie, Pasłęku, Bytowie, synagogach w Piotrkowie Trybunalskim, Zamościu, Tarnogrodzie, Józefowie, w dawnym chederze w Łęcznej⁴ (woj. lubelskie). W grupie bibliotek przeniesionych do zabytkowych obiektów, po ich kapitalnym remoncie i adaptacjach, miejsce szczególne zajmuje Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. C.K. Norwida w Elblągu. W 1979 r. została ona przeniesiona do zabytkowego budynku, po dawnym Szpitalu św. Ducha⁵. Odrestaurowany obiekt, o kubaturze 15 107 m³, posiada powierzchnię przeznaczoną dla czytelników ok. 1200 m².

W ostatnim 20-leciu nowe obiekty otrzymały następujące biblioteki publiczne:

— w woj. kujawsko-pomorskim w: Świeciu (o powierzchni 344 m²), w Kruszwicy (325 m²), w Koronowie (245 m²), w Tucholi (193 m²), w Sępólnie Krajeńskim (497 m²), w Kcyni (235 m²), w Chojnicach (475 m²), w Barcinie (234 m²), w Więcborku (253 m²), w Żninie (774 m²); lokale o pow. od 100 do 200 m² uzyskały również biblioteki w Dobrczu, Sicienku, Brusach, Rojewie, Charzykowych, Jakśicach, Złotnikach Kujawskich, Solcu Kujawskim, Janikowie, Rogowie, Drzycimiu;

— w woj. lubelskim do największych inwestycji bibliotecznych należy nowy budynek dla Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Opolu Lubelskim, a także oddanie po kapitalnych remontach obiektów dla Miejskiej Biblioteki Publicznej w Lubartowie, Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Rykach, Miejskiej Biblioteki w Świdniku, Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Poniatowej oraz wymieniony już zabytkowy obiekt po religijnej szkole żydowskiej w Łęcznej;

³ Całość powierzchni ma 4684 m², jednak małe i niskie magazyny budowane w systemie wertykalnym uniemożliwiają przemieszczanie księgozbiorów; nie można w tej bibliotece wprowadzić żadnych zmian w aranżacji wnętrza.

⁴ L. Biliński: *Biblioteki w odbudowanych i zmodernizowanych obiektach zabytkowych*. „*Por. Bibl.*” 1994 nr 1 s. 29.

⁵ W. Długokęcki: *Z dziejów Szpitala Św. Ducha w Elblągu*. Elbląg 1992.

— w woj. wielkopolskim: w Kostrzynie (900 m²), w Skokach (900 m²)
— biblioteka pełni tu funkcję centrum kultury; najwcześniej oddano wymieniany już nowy obiekt dla Miejskiej Biblioteki Publicznej w Nowym Tomysłu;

— w woj. śląskim: w Będzinie — samodzielny obiekt, indywidualny projekt Miejskiej Biblioteki Publicznej, oddany w 1977 r.; w Rybniku — samodzielny obiekt, indywidualny projekt Miejskiej Biblioteki Publicznej, oddany w 1989 r.;

— w woj. pomorskim: nowe obiekty dla miejskich bibliotek publicznych w Sławnie (1991 r.) i Ustce (1988 r.);

— w woj. dolnośląskim: nowe obiekty dla Miejskiej Biblioteki Publicznej w Złotoryi i Gminnej Biblioteki Publicznej w Radwanicach; w dawnym woj. wrocławskim w l. 1975-1998 pozyskano 19 lokali na siedziby bibliotek publicznych; większość w obiektach funkcjonujących jako centra kultury mieszczące biblioteki publiczne i ośrodki kultury; całkowicie nowych budynków wybudowano 14, a największe z nich znajdują się w Wińsku, Sobótce i Dobroszycach; ponadto 6 bibliotek przeniesiono do obiektów po kapitalnych remontach (np. w: Brzegu Dolnym, Miliczu, Świętej Katarzynie);

— w woj. podkarpackim: w 1976 r. lokal w zabytkowym budynku synagogi (158 m²) otrzymała Gminna Biblioteka w Niebylcu, a rok później oddano budynek specjalnie zaprojektowany dla Miejskiej Biblioteki Publicznej w Łańcucie (1.493 m²); w 1982 r. oddano po remoncie kapitalnym i adaptacji drewniany budynek dla Gminnej Biblioteki Publicznej w Cmolesie (120 m²); Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Sokołowie Małopolskim otrzymała w 1984 r. budynek po remoncie kapitalnym i adaptacji (395 m²); w 1988 r. oddano Miejskiej i Gminnej Bibliotece Publicznej w Błazowej budynek po remoncie kapitalnym (273 m²) oraz dodatkowo biblioteka pozyskała jedno piętro; Gminna Biblioteka Publiczna w Wysokiej Łańcuc. przejęła w 1990 r. budynek po kapitalnym remoncie (228 m²); tym samym roku lokal w wyremontowanym zabytkowym drewnianym budynku (miejsce urodzenia gen. Władysława Sikorskiego) przekazano Miejskiej Bibliotece Publicznej w Tuszowie Narodowym, po remoncie kapitalnym i adaptacji zabytkowego budynku (120 m²) we Frysztaku przejęła go w 1991 r. miejscowa Gminna Biblioteka Publiczna; ponadto nowe budynki otrzymały biblioteki publiczne w Ożarowie, Stalowej Woli i Majdanie Królewskim. Dodać należy, że tylko na obszarze dawnego woj. rzeszowskiego w l. 1975-1998 zbudowano, wyremontowano i pozyskano 45 budynków bibliotecznych, w tym 18 w miastach i 27 na wsi. O zmianach w sytuacji lokalowej bibliotek świadczy np. fakt, że w 1975 r. 8 bibliotek gminnych i 27 filii bibliotecznych mieściło się w domach prywatnych, a w 1998 r. usytuowanych tam było zaledwie 8 filii wiejskich;

— w woj. mazowieckim w nowych lub odrestaurowanych obiektach umieszczono biblioteki publiczne w: Iłowie (110 m²), Bieżuniu (130 m²), Radzanowie (154 m², w danej synagodze), w Płońsku (108 m²), w Suchocinie (150 m²), w Szreńsku (85 m²), w Krasnem (100 m²), w Strzegowie (120 m²), w Lidzbarku Welskim (221 m² w obiekcie zabytkowym zwanym „Bastą”), w Węgrowie (700 m² — dawny Dom Gdański), w Łukowie (308 m²), w Mińsku Mazowieckim (zabytkowy pałac zajmowany wspólnie z Ośrodkiem Kultury, 314 m²). W 1978 r. wybudowano

dwupiętrowy budynek dla potrzeb Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Lipsku, w tym samym roku oddano po kapitalnym remoncie budynek dla Miejskiej Biblioteki Publicznej w Pionkach. Po przeprowadzeniu podobnego remontu dwupiętrowego budynku w Chlewiskach, przeniesiono tam Gminną Bibliotekę Publiczną. W 1988 r. przekazano Miejsko-Gminnej Bibliotece Publicznej w Kozienicach samodzielny budynek (zabytkowy pałac po kapitalnym remoncie). Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Iłży otrzymała w 1989 r. nowo wybudowany budynek. Własne budynki o powierzchni od 74 do 180 m² otrzymały miejsko-gminne i gminne biblioteki publiczne w: Mrozach, Sadownem, Kałuszyńie, Wierzbnie, Pilawie;

— w woj. świętokrzyskim: w Miechowie (492 m²), Suchedniowie (402 m²) oraz wymieniony już budynek Miejskiej i Gminnej Biblioteki Publicznej im. Jana Olrycha Szanieckiego w Pińczowie;

— w woj. zachodniopomorskim: Miejska Biblioteka Publiczna w Nowogardzie otrzymała nowy obiekt o pow. 1533 m², a Miejska Biblioteka Publiczna w Łobzie otrzymała nowy, trzykondygnacyjny budynek o powierzchni 1129 m²;

— w woj. warmińsko-mazurskim w 1975 r. oddano do użytku obiekt zabytkowy po dawnym Domu Konwertytów w Braniewie dla Miejskiej Biblioteki Publicznej (miało to miejsce na terenie wówczas utworzonego woj. elbląskiego). Rok później dodatkowy lokal o powierzchni 128 m² otrzymała Miejska Biblioteka Publiczna w Lidzbarku Warmińskim. W 1977 r. nowe lokale otrzymały: Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Pieniężnie oraz Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Ornecie. Nowy lokal po byłym kościele ewangelickim (630 m²) otrzymała w 1978 r. Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Dobrym Mieście. W tym samym okresie nowy budynek (1200 m²) otrzymała Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Morągu, a w 1979 r. Miejska Biblioteka Publiczna w Szczytnie (148 m²). W 1983 r. Miejska Biblioteka Publiczna w Iławie otrzymała budynek o powierzchni 840 m². Po remoncie obiekt (350 m²) po byłym ośrodku zdrowia przekazano w 1995 r. Miejsko-Gminnej Bibliotece Publicznej w Korszach.

Po raz pierwszy dokumentujemy względnie szczegółowo dokonania ostatnich dwudziestu kilku lat w zakresie budownictwa bibliotek publicznych. Wyjątkową okazją do pozyskania tych informacji były najnowsze sprawozdania wojewódzkich bibliotek publicznych.

Kiedyś oceniając działalność kulturalną różnych instytucji, określało się takie wydarzenia jak oddanie nowego obiektu bibliotecznego mianem trwałego faktu kulturalnego. Po jakimś czasie okazało się, że nie w każdym przypadku to określenie było adekwatne. A oto przykłady: wymieniona już Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Lipsku istotnie otrzymała w 1978 r. nową siedzibę, ale w 1996 r. przeniesiono ją do gorszego budynku, a dotychczasowy przejął Rejonowy Urząd Pracy, podobny los spotkał w 1998 r. Gminną Bibliotekę Publiczną w Chlewiskach, została ona przeniesiona do Gminnego Ośrodka Kultury. W dawnym woj. zielonogórskim niektóre biblioteki publiczne zmieniły swoje pomieszczenia 2-3 razy, a Miejska Biblioteka Publiczna w Żaganiu aż 5 razy.

Nie dla wszystkich wymienionych bibliotek w dawnym województwie bydgoskim te sukcesy lokalowo-budowlane były trwałe, bowiem niektóre (np. w Tucholi,

Koronowie, Sicienku i Dobrczu) utraciły po 1990 r. już zagospodarowane nowe pomieszczenia. Stąd potrzeba dokonywania okresowego przeglądu sytuacji lokalowej bibliotek publicznych, zwłaszcza tych, które nowe obiekty otrzymały dawniej.

Na szersze omówienie zasługują z pewnością siedziby przekazane bibliotekom w ostatnich latach.

Historia budowy Biblioteki Śląskiej w Katowicach nie jest długa w porównaniu z podobnymi inwestycjami w kulturze, jednak jej początek sięga 1990 r. Powołano wówczas Społeczny Komitet Pomocy Bibliotece, który bardzo energicznie zajął się gromadzeniem środków na budowę nowego gmachu i zjednywania dla idei budowy nowoczesnej biblioteki jak najszerzego poparcia społeczeństwa, władz wojewódzkich i centralnych. Było to konieczne, aby umieścić tę budowę na liście inwestycji centralnych. Stało się to dopiero w 1994 r. Budowa Biblioteki Śląskiej stała się faktem po wmurowaniu pod przyszły gmach w dn. 23.10.1991 r. kamienia węgielnego. Środki społeczne na ten cel wpływały z małych gmin i miast Śląska, organizowano festyny i loterie, aby zasilić konto budowy. Przeprowadzona na antenie radia Flash licytacja partytury *Krzesanego* Wojciecha Kilara i skalpela prof. Zbigniewa Religi przyniosły również oczekiwane środki finansowe wspomagające budowę.

Projekt gmachu Biblioteki powstał w biurze projektanta i realizatora inwestycji — ARAR w Katowicach, a autorami projektu są architekci: Jurand Jarecki, Stanisław Kwaśniewicz i Marek Gierlotka. W dniu 24.10.1998 r. odbyło się uroczyste otwarcie nowej siedziby Biblioteki Śląskiej w Katowicach⁶. Na uroczystość jej otwarcia przybyli premier Jerzy Buzek i wiceminister kultury i sztuki Jacek Weiss a także wojewodowie: bielski, częstochowski, katowicki i opolski oraz liczni goście zaproszeni na tę uroczystość. Symbolicznego otwarcia Biblioteki za pomocą urządzeń elektronicznych dokonali J. Buzek i J. Weiss.

Nowoczesny gmach Biblioteki Śląskiej wybudowano na 2-hektarowym terenie przy placu niedawno nazwanym placem Rady Europy. Powierzchnia użytkowa budynku wynosi 17 000 m² i mieści m.in. 52 km regałów. Z czytelni będzie mogło korzystać 220 osób, magazyn wysokiego składowania ma 9 m wysokości, a regały ruchome 9 m długości. Książki zamawia się korzystając z komputera; nie trzeba ręcznie wypisywać zamówienia, jedynie należy je podpisać. Informacje o poszukiwanej pozycji można odczytać na ekranie monitora. Wszystkie książki zostały zaopatrzone w kod kreskowy, który w magazynie wysokiego składowania pozwala robotom bezbłędnie wyszukiwać zamówioną pozycję. System specjalnych szyn znajdujących się zarówno w magazynach wysokiego składowania, jak i tradycyjnych, po umieszczeniu książki na specjalnym wózku zapewnia błyskawiczną realizację zamówienia, niezależnie czy złożono je w czytelni, czy w dziale zamówień. Bramki magnetyczne zamontowane w czytelni chronią księgozbiór przed kradzieżą. Oddanie do użytku tego nowoczesnego obiektu jest osobistym sukcesem dyrektora Biblioteki Śląskiej, prof. dra hab. Jana Malickiego, który tu włożył wiele swojej pracy i serca.

⁶ L. Biliński: *Wielkie otwarcie Biblioteki Śląskiej*. „*Por. Bibl.*” 1998 nr 12 s. 17-19.

Tablicę pamiątkową pod rozbudowę Książnicy Pomorskiej w Szczecinie wmurowano w 1995 r.; w 1997 r. rozpoczęto prace budowlane przy wznoszeniu nowego gmachu. W dniu 12.02.1998 r. odbyła się uroczystość ustawienia tradycyjnej murarskiej wiechy, oznaczającej zakończenie I etapu budowy. W 1999 r. sukcesywnie mają być wyposażane poszczególne pomieszczenia w sprzęt oraz przejmowane w biblioteczne użytkowanie. Powierzchnia nowego obiektu dla Książnicy Pomorskiej w Szczecinie wynosi 10 000 m². Inicjatorem i duszą tej rozbudowy jest Stanisław Krzywicki, dyrektor Książnicy Pomorskiej w Szczecinie, skutecznie zabiegający o wsparcie tej inwestycji także ze strony niemieckich sąsiadów.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie przejęła dawne koszary przy ul. Rajskiej 1 i podjęła ich kapitalny remont. Od 1992 r. sukcesywnie przejmowane są w użytkowanie kolejne części tego obiektu. Na początku 1999 r. stan realizacji całego przedsięwzięcia związanego z przekazaniem na cele biblioteczne obiektu ocenia się na 85% (zob. s. 67-76).

W 1987 r. przystąpiono do remontu kapitalnego i rozbudowy kompleksu obiektów Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy, powiększonego o kolejny budynek przy ul. Długiej 39. W latach 90. w miarę oddawania do użytku kolejnych fragmentów obiektu, następowało sprowadzanie rozproszonych zbiorów do wyremontowanych pomieszczeń. Wypożyczalnię, czytelnię główną i inne działy rozlokowano w pomieszczeniach zastępczych. Prace budowlane i remontowe w obiektach bibliotecznych zakończono w 1998 r. Powierzchnia użytkowa całego kompleksu obiektów Biblioteki Głównej wynosi 4388 m². Powierzchnię tę zajmują pracownie biblioteczne i administracja oraz magazyny zbiorów. Do dyspozycji czytelników po przeprowadzonej rozbudowie obiektów są: wypożyczalnia główna, wypożyczalnia dokumentów dźwiękowych, czytelnie: główna, czasopism, bibliograficzna, zbiorów specjalnych, regionalna oraz sala odczytowa i 2 sale wystawowe. Pełne udostępnienie całego zespołu pomieszczeń tej Biblioteki nastąpiło w pierwszych miesiącach 1999 r. W tym miejscu należy podziwiać wytrwałość Ewy Stelmachowskiej, dyrektorki Biblioteki, ciągle zabiegającej o środki u władz miasta, pilnującej terminowego i należytego wykonywania robót.

Nowe, bardzo estetyczne i funkcjonalnie wyposażone pomieszczenia otrzymała Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Wałbrzychu (obecnie o statusie miejskim w woj. dolnośląskim). W połowie lat 80. pozyskano na cele biblioteczne zespół obiektów przy wałbrzyskim Rynku. Oddawane w l. 1993-1995 poszczególne segmenty nowej biblioteki, dla której przyjęła się nazwa Biblioteka pod Atlantami, pozwoliły zwiększyć jej powierzchnię do 3500 m². Obiekt biblioteczny z jego wyposażeniem uważany jest za jeden z najpiękniejszych w kraju. W strukturze Biblioteki znalazły się następujące nowe działy: pracownia regionalna, dział zbiorów audiowizualnych, czytelnia czasopism, Galeria pod Atlantami, Galeria Książki, pracownia komputerowa, dział poligraficzny, mała oficyna wydawnicza. Rozpoczętą w latach 80. budowę tej biblioteki przez Bogusława Lamcha szczęśliwie zakończył obecny jej dyrektor Andrzej Tyws.

W dniu 7.09.1997 r. odbyło się uroczyste przekazanie nowego obiektu po pracach remontowo-adaptacyjnych dla Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Suwałkach

(obecnie o statusie miejskim w woj. podlaskim). Duże zasługi w staraniach o nowe pomieszczenie należy przypisać wieloletniej dyrektorce tej biblioteki, Bogusławie Miszkiel (zob. s.). W woj. podlaskim w ostatnim 20-leciu wybudowano tylko jedną bibliotekę — Miejską Bibliotekę Publiczną w Bielsku Podlaskim.

W dniu 2.10.1998 r. nastąpiło uroczyste otwarcie nowych pomieszczeń Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Kamila Norwida w Wyszku, w dawnym województwie ostrołęckim, obecnie mazowieckim⁷. Wyszowska biblioteka publiczna w bieżącym roku obchodzić będzie 50-lecie swojej działalności. Z tego prawie aż 25 lat przypada na starania, a niekiedy nawet walkę o wybudowanie dla tej książnicy nowego budynku. Realizacja tej inwestycji była możliwa dzięki uporowi i talentowi organizatorskiemu długoletniej dyrektorki Biblioteki, a później wiceburmistrza Wyszka, Ewy Ciunkiewicz. Biblioteka zajmuje trzypiętrowy budynek razem z Urzędem Skarbowym, a powierzchnia biblioteczna ma 1800 m². Na pierwszym piętrze znajdują się książki dla dorosłych i czytelnia czasopism, na drugim — czytelnia naukowa i dział regionalny, na trzecim — sala konferencyjna i szkoleniowa. Jest też pomieszczenie na ekspozycję. Dla czytelników dostępny jest estetycznie wykonany barek. Nowy wystrój meblowy Biblioteki jest zasługą Wyszowskiej Fabryki Mebli.

W dniu 8.05.1998 r. odbyła się uroczystość oddania do użytku budynku dla Miejskiej Biblioteki Publicznej w Piekarach Śląskich. W mieście tym, liczącym 65 000 mieszkańców, działało 10 bibliotek publicznych, ale żadna z nich nie mogła pełnić roli centralnej książnicy. Możliwość taka pojawiła się w 1996 r. kiedy jeden z lokali bibliotecznych musiał przejąć nowo utworzony w Piekarach Śląskich Urząd Skarbowy⁸. W związku z tym Zarząd Miasta podjął decyzję o zaadaptowaniu na cele biblioteczne budynku klubo-kawiarni. W czerwcu 1997 r. rozpoczęła się realizacja tej inwestycji. Obiekt o powierzchni 708 m² jest wyposażony w windę dla niepełnosprawnych. Jego uroczyste przekazanie Miejskiej Bibliotece Publicznej skorelowano z obchodzonym w dn. 8.05.1998 r. Dniem Bibliotekarza. Działająca w nowym lokalu Izba Regionalna, zajmująca 84 m², posiada m.in. stroje śląskie, sztandary, przedmioty codziennego użytku i meble śląskie, książki dotyczące Piekar Śląskich.

Na najbardziej na zachód wysuniętym cypelku Ziemi Dolnośląskiej znajduje się miasto Bogatynia (dawne woj. jeleniogórskie). Rada Miasta i Gminy podjęła w 1992 r. decyzję o budowie nowego lokalu dla biblioteki⁹. W wyniku energicznych starań władz samorządowych Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Bogatynia otrzymała nowe bardzo dobrze wyposażone pomieszczenie. Uroczystość jego przekazania bibliotece nastąpiła we wrześniu 1997 r.

W tym samym roku Miejska Biblioteka Publiczna w Bartoszycach przeniosła się do przystosowanego do jej potrzeb obiektu po dawnej synagodze (700 m²).

Nowe obiekty biblioteczne z pewnością przynoszą satysfakcję budowniczym i mieszkańcom, jednak często tyle samo, a niekiedy więcej zabiegów i cierpliwości

⁷ Tenże: *Długo oczekiwana nowa siedziba biblioteki wyszkowskiej — już otwarta. Tamże*, s. 19-21.

⁸ H. Warczok: *Nowa biblioteka w Piekarach Śląskich. „Kwart. Met. WBP w Katowicach”* 1998 nr 4 s. 36-38.

⁹ *Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Bogatynia. Rys historyczny. Bogatynia* 1997.

wymaga adaptacja na cele biblioteczne budowli zabytkowych. Najlepiej o tym może powiedzieć Roman Ławrynów, dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie, który od wielu lat odbudowuje na cele biblioteczne gmach starego ratusza w Olsztynie, a także dyrektor Danuta Tomczyk, zasłużona w staraniach o pozyskanie dla Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Radomiu budynku pomuzealnego (1300 m²) i przeprowadzeniu w nim remontu kapitalnego oraz prac adaptacyjnych. Z nieco inną odbudową zmagał się w ostatnich 2 latach Tadeusz Chrobak, dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu. Jej budynek został całkowicie zalany w czasie wielkiej powodzi w 1997 r.¹⁰. Po bardzo pracowitym osuszaniu murów przeprowadzono zakrojone na szeroką skalę roboty remontowe. W dniu 29.01.1999 r. nastąpiło uroczyste przekazanie gmachu głównego przy ul. Piastowskiej 18-20 w Opolu. Obecnie pomieszczenia WBP w Opolu są jeszcze okazalsze niż przed powodzią, ale żeby do tego doprowadzić, trzeba było mieć bardzo dużo silnej woli i samozaparcia.

LUCJAN BILIŃSKI

NEW LIBRARY BUILDINGS AND THEIR CREATORS

A survey of new library buildings built in last 20 years for small public libraries grouped according to administrative division (voivodships). New buildings of larger public libraries (e.g. Silesian Library in Katowice and Szczecin Library), remodeling of the Bydgoszcz Public Library and post-flood restoration of the Opole Public Library are described separately.

Maszynopis wpłynął do redakcji 13 marca 1999 r.

¹⁰ W dniu 10.07.1997 r. o godzinie 9⁴⁵ fala powodziowa wdarła się na ulicę Piastowską w Opolu, przy której usytuowana jest Wojewódzka Biblioteka Publiczna. W jednej chwili zalała 45 pomieszczeń użytkowych w 6 obiektach bibliotecznych, o łącznej powierzchni 2000 m². Ogółem Biblioteka straciła 64 076 książek i 30 000 innych jednostek inwentarzowych. Jedną z pierwszych ofert ratowania zbiorów Biblioteka otrzymała od niemieckiej firmy ART. Assistance Und Partner z Haan. Zainstalowała ona w Opolu specjalną komorę suszącą, przez którą przeszły również uratowane zbiory. Zbiory XIX-wieczne przejęte zostały przez Zakład Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu i zamrożone w chłodni pod Brodnicą, aby sukcesywnie poddawać je konserwacji.

HANNA KOLENDO

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA W WARSZAWIE W NOWEJ SIEDZIBIE NA POWIŚLU

Projekt wprowadzenia wolnego dostępu do zbiorów ustawionych z zastosowaniem klasyfikacji Biblioteki Kongresu. Trudności w realizacji tego projektu dotyczące zbioru książek i czasopism. Koncepcja wyodrębnienia zbiorów BUW z XIX w. Zmiany w strukturze organizacyjnej BUW. Przygotowania do przeprowadzki.

Budząca duże zainteresowanie — nie tylko środowiska bibliotekarskiego — budowa nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie została ukończona. Prace przygotowawcze poprzedzające przeprowadzkę mamy już za sobą¹. Zaczęły się one na długo przed rozpoczęciem budowy poprzez sporządzenie przez Bibliotekę programu użytkowego projektowanej siedziby, na podstawie którego architekci mogli szczegółowo zaplanować jej wnętrze. Nowy budynek biblioteki ma powierzchnię ponad 60 000 m², z czego pod zbiory biblioteczne przeznaczono 40 000 m² z możliwością rozszerzenia o następne 10 000 m². Gmach Biblioteki przeznaczony jest do przechowywania 5 mln wol. zbiorów i powinien spełniać wszystkie wymagania nowoczesnej biblioteki XXI w.

Funkcjonujące w Stanach Zjednoczonych i wielu krajach Europy Zachodniej biblioteki starają się zapewnić czytelnikowi bezpośredni dostęp do zbiorów, bez konieczności wypełniania rewersów i korzystania z pośrednictwa bibliotekarzy. Stosują w tym celu wolny dostęp do półek, gdzie wśród regałów znajdują się miejsca pracy czytelników w postaci kilkusobowych stołów bądź indywidualnych stanowisk pracy lub całkowicie wyizolowanych i zamkniętych kabin, które można wynająć na kilka dni czy tygodni. Usytuowany w tej przestrzeni bibliotekarz — specjalista dziedzinowy — pomaga jedynie czytelnikowi w poszukiwaniach i kieruje go do odpowiedniego obszaru zbiorów. Aby móc korzystać z otwartych magazynów, czytelnik musi mieć w nich ustawione zbiory według jakiegoś logicznego porządku rzeczowego. Dotychczas w polskich bibliotekach naukowych regułą jest ustawienie zbiorów według numerus currens, a wolny dostęp do zbiorów stosowany jest jedynie w nielicznych bibliotekach specjalistycznych o niezbyt dużych kolekcjach. Swobodny dostęp do półek bibliotecznych, gdzie czytelnik znajduje nie tylko tę konkretną książkę, której poszukuje, ale wszystkie zgromadzone

¹ Tekst ten napisano i przekazano w kwietniu 1999 r., tj. na miesiąc przed rozpoczęciem przeprowadzki Biblioteki do nowego gmachu.

w bibliotece dotyczące interesującej go problematyki. może być wprowadzony jedynie w wyniku zastosowania sprawdzonego systemu klasyfikacyjnego. Dlatego też BUW po długich dyskusjach zdecydowała się na przyjęcie systemu klasyfikacyjnego Biblioteki Kongresu (KBK) w Waszyngtonie, który sprawdził się jako system ustawienia książek w wielu akademickich bibliotekach amerykańskich.

W BUW zbiory oznaczone symbolem KBK, stanowiącym sygnaturę topograficzną, zgrupowano w 8 dużych działach. Na pierwszym piętrze, w bezpośrednim sąsiedztwie wypożyczalni miejscowej i dydaktycznej znajdują się książki i czasopisma z zakresu: 1) języka i literatury, 2) filozofii, psychologii, religii i oświaty, 3) historii i geografii, 4) nauk matematyczno-przyrodniczych i stosowanych. Na następnej kondygnacji, gdzie zlokalizowane są czytelnie, użytkownik ma nieskrępowany dostęp do dzieł z zakresu: 5) prawa i polityki, 6) nauk społecznych, 7) muzyki i sztuki; i wreszcie w pomieszczeniach czytelni, poza wydawnictwami informacyjnymi, umieszczone są 8) dzieła treści ogólnej i z zakresu bibliotekoznawstwa.

Napisany przez Henryka Hollendra i Ewę Kobierską-Maciuszko w 1996 r., a opublikowany w 1998 r. w *Roczniku Biblioteki Narodowej*, artykuł ² szczegółowo przedstawił zarówno koncepcję architektoniczną, jak też użytkową nowej siedziby BUW. Autorzy omówili również zasady wolnego dostępu do zbiorów z zastosowaniem KBK ³. W jaki sposób w okresie od rozpoczęcia budowy do zapoczątkowania przeprowadzki realizowano koncepcję zawartą w programie użytkowym biblioteki, jakim uległa modyfikacjom i czego mogą od nas oczekiwać użytkownicy, którzy od października 1999 r. będą korzystać z nowego gmachu BUW, to przedmiot poniższych rozważań.

Docelowo w wolnym dostępie, na przeznaczonych do tego celu aż 3 kondygnacjach, ma stanąć 1,5 mln wol. Zdawaliśmy sobie od początku sprawę, iż stan ten nieprędko można osiągnąć. Dlatego też na początek zaplanowaliśmy „skromnie i realistycznie” (cudzystów, jak się okazało, jest tu niezbędny), że użytkownicy będą mieli dostęp do 0,5 mln wol. książek i czasopism z ponad 2 mln księgozbioru głównego. Dobór wydawnictw na półki z wolnym dostępem w sytuacji, kiedy nie są prowadzone w zasadzie (poza analizą niezrealizowanych rewersów w wypożyczalni miejscowej) badania czytelnicze określono formalnie: decyduje data wydania po 1980 r. z pewnymi ograniczeniami. Postanowiliśmy pominąć: publikacje radzieckie i KDL dotyczące ekonomii i polityki krajów kapitalistycznych, prace ideologiczne, publikacje wydziału ideologicznego KC PZPR, dewocjonaalia, wydawnictwa regionalne o małej objętości poruszające wyłącznie problemy lokalne, część podręczników szkolnych, poradniki paramedyczne i praktyczne o bardzo niskim poziomie, małe przewodniki po wystawach okolicznościowych, książki miniaturki, książki dziecięce dla najmłodszych o małej objętości i w miękkiej oprawie. Ponadto postanowiono zapewnić wolny dostęp do pozycji starszych podstawowych pod względem dydaktycznym i badawczym dla poszczególnych dziedzin wiedzy. Miały

² Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Koncepcja funkcjonalna i estetyczna. „Rocz. Bibl. Nar.” 1998 s. 195-214.

³ Por. też A. Prozych: Zastosowanie klasyfikacji Biblioteki Kongresu w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. „Zag. Inf. Nauk.” 1997 nr 1 s. 17-27.

to być pozycje znajdujące się w księgozbiorach podręcznych czytelników, jak też wyłonię przez wypożyczalnię na podstawie najczęściej powtarzających się rewersów. Do tego doszłyby czasopisma wybrane z ponad 60 000 wydawnictw znajdujących się w naszych zbiorach: najczęściej wykorzystywane, zwłaszcza humanistyczne, w pełnym ciągu, inne, zwłaszcza z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych, za ostatnie 5-10 lat. Przyjęto również zasadę, iż wszystkie książki i czasopisma z wolnym dostępem muszą znaleźć się w zautomatyzowanym katalogu oraz uzyskać symbol KBK; zrezygnowaliśmy z opracowania rzeczowego w języku KABA książek wydanych w l. 1980-1993 (wpływ bieżący od 1994 r. znajduje się już w naszym OPAC-u).

Retrokonwersja katalogów zaplanowana na taką skalę i konieczność zakończenia jej w określonym terminie nie mogła wejść w zakres codziennych obowiązków wszystkich oddziałów uczestniczących w tym przedsięwzięciu. Stąd też wynikała konieczność z jednej strony pozyskania dodatkowych środków na uruchomienie na dużą skalę prac zleconych, z drugiej zaś — przeszkolenia większej grupy pracowników w zakresie katalogowania, jak też całkiem nowych prac nadawania symboli KBK. Dodatkowo należało zmienić system opracowania technicznego zbiorów oraz ich zabezpieczania. Każdy wolumen przeznaczony do wolnego dostępu musiał uzyskać specjalną naklejkę z KBK: niebieską dla książek wypożyczanych poza biblioteką lub czerwoną dla udostępnianych jedynie prezencyjnie. Wszystkie musiały zostać odpowiednio zabezpieczone oprawą introligatorską bądź zafoliowaniem, jak też zaopatrzone w paski magnetyczne.

Środki przeznaczone na przygotowanie zbiorów z wolnym dostępem pozyskiwaliśmy z różnych źródeł. Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej przyznała nam dotację na opracowanie zbiorów, środki uzyskane z KBN (DOT) i z tzw. badań własnych oraz badań statutowych uczelni przeznaczono na retrokonwersję i nadawanie symboli KBK; korzystaliśmy również ze środków przeznaczonych w projekcie technicznym nowego gmachu na technologię biblioteczną oraz — bardzo niewielkich — z budżetu Biblioteki. Na zastosowanie KBK udało nam się również pozyskać, w ramach programu Umbrella Project, zasiłek z United Nations Development Programme. Biorąc pod uwagę, że koszt merytorycznego przygotowania 1 wol. wynosił w 1997 r. 9,72 zł (w 1998 już ponad 12 zł), oprawa introligatorska ok. 20 zł, folia 7 zł, całe przedsięwzięcie okazało się bardzo kosztowne i czasochłonne. Tak więc na 1.04.1999 r., choć katalog online BUW zawiera 127 980 rekordów bibliograficznych (w tym z retrokonwersji 43 240), tylko 70 000 książek ma symbole KBK, a więc tylko tyle może stać na półkach z wolnym dostępem.

Jeszcze bardziej skomplikowany okazał się problem czasopism. W katalogu online BUW znajduje się 2 385 rekordów bibliograficznych czasopism z ponad 3 200 rekordami zasobu (również na 1.04.1999 r.). Są to jednak w większości czasopisma polskie. W Centralnej Kartotece Tytułów Czasopism prowadzonej dla bibliotek VTLS przez Uniwersytet Gdański przyjęto zasadę, iż opracowanie zaczynamy od czasopism polskich, stąd też czasopisma zagraniczne są tam reprezentowane w znacznie mniejszej liczbie. Samo sporządzanie rekordów bibliograficznych czasopism jest znacznie bardziej skomplikowane i pracochłonne niż

książek, a dopisywanie zasobów (robimy to z autopsji) przy długich ciągach jeszcze bardziej wydłuża pracę. Dlatego też po kilku miesiącach postanowiliśmy rozszerzyć liczbę czasopism wolno dostępnych także na czasopisma nie ujęte w katalogu online. Co za tym idzie, czasopisma te nie uzyskują również pełnego symbolu KBK. Zostały one jedynie przyporządkowane do 8 głównych działów, na początku których staną w układzie alfabetycznym. W dniu 1.04.1999 r. mamy w ten sposób przygotowanych ok. 25 000 wol. czasopism.

Tak więc użytkownik nowego gmachu BUW w październiku 1999 r. będzie miał bezpośredni dostęp do zbiorów liczących ok. 100 000 wol. W tej sytuacji umieszczenie zbiorów z wolnym dostępem na 3 kondygnacjach biblioteki, jak to planowano, okazało się niepotrzebne, a nawet niedogodne dla użytkowników. Dlatego też postanowiliśmy zrealizować dawno już powstałą w BUW koncepcję wyodrębnienia zbiorów z XIX w. Powstała — wraz z Królewskim Uniwersytetem Warszawskim — w 1817 r. Biblioteka posiada największy w Polsce zasób książek i czasopism wydanych w Królestwie Polskim w XIX i na początku XX w., jeden z największych w świecie zbiorów rękopisów z tych lat oraz kolekcję wydawnictw obcych. Stanowią one nadzwyczaj cenną bazę źródłową dla badaczy tego okresu. Stan zachowania i sposób przechowywania tych zbiorów pozostawia jednak wiele do życzenia, stąd zrodził się pomysł ich wydzielenia, poddania specjalnej ochronie i opracowaniu. Docelowo planujemy do nich ograniczony wolny dostęp. Podobnie jak w innych starych bibliotekach, zbiory BUW były przechowywane w układzie działowym i posiadały specyficzne sygnatury topograficzne wskazujące salę, szafę i półkę, na której znajdowała się konkretna pozycja. Dlatego też poważna część tego zbioru jest łatwa technicznie do wyodrębnienia. Oczywiście wiąza się z tym trudności, gdyż sygnatury topograficzne były w BUW używane aż do jesieni 1929 r., natomiast pozycje z XIX w. wpływające do niej później miały nadawany numerus currens. Również wydzielenie czasopism z XIX w. napotyka na poważne kłopoty, ponieważ w latach 60. i 70. zmieniono ich sygnatury topograficzne na inne, przyjęte dla czasopism, zaczynające się od 0. Jednak podstawowy zrąb zbiorów z XIX w. będzie łatwo wydzielić. Postanowiliśmy umieścić go na najwyższej kondygnacji Biblioteki w sąsiedztwie zbiorów specjalnych. Powołano również jako jednostkę organizacyjną Gabinet Zbiorów XIX-wiecznych, którego pierwszym zadaniem ma być skompletowanie tej kolekcji oraz ocena stanu jej zachowania. Prace te, przy 2-osobowej obsadzie Gabinetu, będą z pewnością trwały jeszcze przez cały 2000 r. Dopiero po ich ukończeniu będzie można przystąpić do nowego opracowania tych zbiorów i zorganizować pełną o nich informację.

Przełamanie jeszcze dość powszechnie funkcjonującego w polskich bibliotekach trójpodziału przestrzeni bibliotecznej (droga książki, czytelnika i bibliotekarza) wymagało również zmiany struktury organizacyjnej biblioteki. Dotychczasowa struktura organizacyjna BUW, podobnie jak większości polskich bibliotek, odzwierciedlała w zasadzie drogę książki, a więc istniały oddziały: gromadzenia, opracowania formalnego, opracowania przedmiotowego, czasopism, przechowywania, zabezpieczania zbiorów, udostępniania i informacji. Zmiany zaszły w ostatnim 10-leciu w technologii pracy bibliotecznej i zapotrzebowaniu na nowe usługi, jak też

w sposobie finansowania, spowodowały, że wiele bibliotek dostrzegło zbyt małą skuteczność działania związaną z istniejącymi dotychczas rozwiązaniami organizacyjnymi.

W BUW prace nad nową strukturą organizacyjną rozpoczęły się równolegle z decyzją o budowie nowego gmachu. W 1995 r. Rada Biblioteczna zatwierdziła nową strukturę organizacyjną Biblioteki⁴. Jednak postęp prac nad przygotowaniem zbiorów, jak też pracowników do funkcjonowania w nowym gmachu w coraz większym stopniu wpływał na nowe, już bardzo konkretne, patrzanie na docelową strukturę biblioteki.

Prace nad klasyfikacją zbiorów i pierwsze próby rozmieszczenia ich na przestrzeni bibliotecznej z wolnym dostępem do półek, coraz żywsze kontakty z zagranicznymi bibliotekami, dyskusje w gronie bibliotekarzy i z potencjalnymi użytkownikami, wskazały, iż cała przestrzeń dostępna dla użytkowników biblioteki musi być dla ich dobra jednolicie zarządzana i zorganizowana. Z punktu widzenia czytelnika, nawet tego najbardziej świadomego, który wie, że bibliotekarz to nie tylko ta osoba, która podaje mu książkę czy czasopismo, kontakt ze służbami bibliotecznymi sprowadza się głównie do udostępniania i informowania. Wynikała stąd konieczność połączenia w jednym oddziale funkcji przypisywanych dotąd aż 3 komórkom, a mianowicie udostępniania, przechowywania zbiorów i informowania o nich. W nowym gmachu BUW ma funkcjonować Oddział Informacji Naukowej i Udostępniania realizujący wszelkie usługi (poza reprografią) dla czytelników. Ma on się składać z 5 sekcji:

- sekcji udostępniania prezencyjnego i obsługi magazynowej zbiorów z wolnym dostępem, w której poza bibliotekarzami w 2 czytelnich (głównej i czasopism bieżących) będą zatrudnieni magazynierzy przy zbiorach z wolnym dostępem, przy permanentnym porządkowaniu zbiorów, aktualizacją ich oznaczeń oraz realizacją rewersów;

- sekcji wypożyczeń miejscowych i międzybibliotecznych, gdzie pracownik będzie m.in. zajmował się dostarczaniem użytkownikom dokumentów wtórnych, zamówionych i dostarczonych drogą elektroniczną i tradycyjnymi metodami reprograficznymi;

- sekcji księgozbioru dydaktycznego z tradycyjnym wypożyczaniem;

- sekcji informacji i dydaktyki zajmującej się wszystkimi formami informacji bezpośredniej; obsługiwać ona będzie stanowisko informacji ogólnej, wstępnej, usytuowane w bezpośrednim sąsiedztwie wejścia do Biblioteki, tradycyjnej i elektronicznej informacji bibliograficznej i rzeczowej oraz wszystkie stanowiska informacji dziedzinowej w strefie wolnego dostępu. Specjaliści dziedzinowi poza działalnością informacyjną związaną z działem, w którym będą znajdować się ich stanowiska pracy, docelowo powinni odpowiadać za gromadzenie książek z tych dyscyplin naukowych, a również współpracować przy opracowaniu rzeczowym zbiorów. Tutaj też będzie zatrudniony, choć bezpośrednio związany z czytelniką, specjalista

⁴ B. Leytner-Zemánek: *Struktura organizacyjna biblioteki głównej w szkole wyższej jako instrument zarządzania*. „Prz. Bibl.” 1998 z. 2/3 s. 149-168. Autorka, wówczas przewodnicząca Komisji Organizacyjno-Prawnej Rady Bibliotecznej Systemu Biblioteczno-Informacyjnego Uniwersytetu Warszawskiego, szczegółowo omówiła zatwierdzoną w 1995 r. strukturę organizacyjną BUW.

w zakresie wydawnictw informacyjnych, który będzie odpowiadał za ich dobór, opracowanie i klasyfikację;

— sekcji dokumentacji i zasobów informacyjnych, gdzie przewidzieliśmy stanowiska koordynatora informacji o UW powstającej w BUW (skład osobowy, elektroniczna i tradycyjna forma „Katalogu zajęć”, redakcja stron WWW o BUW), specjaliści informacji elektronicznej (dobór własnych materiałów bibliotecznych, organizacja dostępu do zasobów Internetu) oraz tradycyjne stanowiska dokumentacyjne przy opracowaniu bibliografii uczelni.

W tym oddziale powinno pracować, bardzo oszczędnie licząc, ok. 70 osób. Tak liczny oddział, pełniący tak zróżnicowane funkcje, będzie z pewnością bardzo trudny do zarządzania, jednakże będzie równocześnie stwarzał możliwości koordynacji wszystkich przedsięwzięć informacyjnych.

Staranny opis wszystkich czynności wykonywanych w sekcji czasopism bieżących oraz postępy w automatyzacji katalogowania czasopism wykazały, że sekcja ta zajmuje się głównie ich opracowaniem: poza gromadzeniem czasopism i prowadzeniem czytelni czasopism bieżących, odbywa się tu kopiowanie potrzebnych rekordów bibliograficznych z Bazy Centralnej Kartoteki Tytułów Czasopism w Gdańsku oraz niezbędnych dla nich rekordów haseł ujednoliconych z Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych, wprowadzanie wzorca do rejestracji wpływu bieżącego, jak również dopisywanie wpływających zeszytów do zasobu w katalogu online Biblioteki. Wobec tego zdecydowaliśmy, że czytelnia czasopism bieżących zostanie włączona do Oddziału Informacji Naukowej i Udostępniania, zaś pozostałe czynności będą wykonywane w oddziale, który będzie składał się z sekcji czasopism bieżących i sekcji opracowania i melioracji czasopism.

Planowana likwidacja Oddziału Bibliotek Wydziałowych — przy postępującej automatyzacji bibliotek sieci uczelnianej i przystępowania przez nie do tworzonego centralnego katalogu uczelni — wydaje się przedwczesna. Brak wykwalifikowanej kadry w bibliotekach sieci wymaga permanentnego szkolenia ich personelu, co zaowocowało nawet zwiększeniem zatrudnienia w tym Oddziale.

Aby BUW mogła zacząć funkcjonować w nowym gmachu na Powiślu, trzeba było bardzo precyzyjnie zaplanować jej przeprowadzkę. Biorąc pod uwagę fakt, że BUW wykorzystuje pomieszczenia w 7 budynkach, z których 2 znajdują się poza centralnym terenem Uniwersytetu, a zbiory liczą ok. 2,5 mln jednostek, planowanie to okazało się zadaniem bardzo skomplikowanym. Większość zbiorów z XIX i XX w. znajdujących się w gmachu głównym Biblioteki przechowywana jest ze względu na dramatyczny brak miejsca nie tylko na półkach magazynowych, ale na podłogach, w stosach na podestach schodów, na strychach i w piwnicach. Nawet te zbiory, które stoją na półkach mają luki w ciągach sygnatur, co jest szczególnie kłopotliwe w przypadku czasopism; od 1990 r. nie udostępniamy nawet części gazet, które przechowywane są w stosach na stropie i podestach klatek schodowych. Część zbiorów rzadziej wykorzystywanych znajduje się na strychu budynku Wydziału Prawa, w piwnicach Pałacu Tyszkiewiczów-Potockich, w wydzielonych pomieszczeniach Pracowni Zabezpieczania i Konserwacji Zbiorów. Przewożenie zbiorów bez odpowiedniego ich przygotowania do magazynów w nowym gmachu spowod-

wałoby chaos, z którego skutkami musielibyśmy najprawdopodobniej borykać się przez długi czas. Na początku 1998 r. podjęto więc w BUW prace nad szczegółowym opisaniem dotychczasowego magazynu gmachu głównego. Każdą półkę we wszystkich 14 korytarzach na 7 piętrach magazynu (plus piwnice i strop), zmierzono i opisano, jaki rodzaj zbiorów, o jakim formacie jest tam przechowywany i w jakie zaopatrzone jest sygnatury. Pozwoliło to na stworzenie swoistej mapy magazynu, a następnie na rozplanowanie ciągów sygnatur na planie nowego gmachu biblioteki. W wypadku magazynowania zwartego, które obejmie większość zbiorów, sygnatury numerus currens książek zostały tak szczegółowo rozmieszczone na regałach, że właściwie już na miesiąc przed przeprowadzką można powiedzieć, w którym miejscu będzie stała konkretna książka. Odpowiednie oznaczenie regałów ruchomych w nowym gmachu oraz w trakcie przeprowadzki kontenerów, w których będą przewożone książki, ma umożliwić od razu docelowe ich rozlokowanie, niezależnie od kolejności wyprowadzania ze starego gmachu. Dotyczy to również sygnatur topograficznych książek, które są umieszczone na regałach stałych na trzecim piętrze Biblioteki.

Znacznie bardziej skomplikowane jest rozmieszczenie czasopism, które mają być przechowywane na regałach ruchomych o dwóch rodzajach głębokości: znormalizowane o głębokości 30 cm mają pomieścić większość czasopism ustawionych pionowo, na gazety ułożone horyzontalnie przeznaczone są półki o głębokości 50 cm. Największym jednak problemem okazało się zaplanowanie miejsca na następne roczniki. Na ponad 60 000 czasopism zgromadzonych w BUW, tylko niespełna 5000 to czasopisma bieżące. Pozostałe to już zamknięte ciągi. Dlatego też zdecydowaliśmy się na wyodrębnienie powierzchni magazynowej na cztery rodzaje ciągów: czasopism zamkniętych, czasopism bieżących z rezerwą na nowy wpływ po każdej sygnaturze, gazet zamkniętych, gazet bieżących również z poważną rezerwą na następne kilkanaście lat. Za czasopismo o zamkniętym ciągu uznaliśmy takie, które nie ukazuje się od 1984 r.; aby ustalić odpowiednią listę przejrano cały katalog czasopism (300 pudeł).

Rozmieszczenie książek i czasopism wolno dostępnych musiało być przygotowane jeszcze bardziej precyzyjnie, nie tylko ze względu na sprawność i niezawodność przeprowadzki, ale konieczność przygotowania informacji wizualnej dla użytkownika biblioteki. Poczynając od tablicy informacyjnej przy wejściu do biblioteki, na której czytelnik odnajdzie piętro, na którym zlokalizowane są interesujące go zbiory, poprzez duże tablice prowadzące do poszczególnych dziedzin oraz wiszące między regałami bardziej szczegółowe tablice, aż po opis regału, na którym znajdzie potrzebne mu wydawnictwo. Te informacje umieszczono w strefie wolnego dostępu do półek jeszcze przed rozpoczęciem przeprowadzki, tak więc mogą służyć one również bibliotekarzom rozstawiającym książki.

W nowym gmachu znajdują się również tradycyjne katalogi kartkowe umieszczone w nowych szafach, część mebli bibliotecznych, zwłaszcza zabytkowe szafy, komody i stoły. Przeprowadzkę pracowni bibliotecznych do nowych pomieszczeń poprzedzono ich dokładnym rozplanowaniem w konkretnych miejscach. I tak Oddział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów usytuowano na parterze, w bezpośrednim

sąsiedztwie rampy, do której mogą podjeżdżać samochody z większymi transportami materiałów (będzie ona również wykorzystywana w czasie przeprowadzki) oraz pomieszczeń, w których będą rozpakowywane paczki z wpływającymi do biblioteki książkami i czasopismami, tak aby materiały zbędne i dublety nie przechodziły dalej. Oddział Gromadzenia w bezpośrednim sąsiedztwie ma też do dyspozycji magazyn (z ruchomymi regałami) rezerwy, dubletów i druków zbędnych obliczony na 100 000 wol. Tu też znajdują się druki nie opracowane. Na parterze umieszczono również Oddział Zabezpieczania i Konserwacji Zbiorów z całym zapleczem technicznym (pracownie konserwatorskie, introligatornia, laboratoria chemiczne, mikrobiologiczne, odkwaszanie papieru, uzupełnianie masą papierową, komory próżniowe).

Na pierwszym piętrze budynku, które jest w zasadzie pierwszą kondygnacją służącą bezpośrednio czytelnikowi, zlokalizowano: stanowisko informacji wstępnej, katalogi biblioteczne komputerowe i tradycyjne kartkowe. Umieszczone są tu również mające bezpośredni kontakt z użytkownikiem wypożyczalnie: miejscowa, dydaktyczna i międzybiblioteczna. Tu też znajduje się pokój informacji naukowej, zaplecze udostępniania, Oddział Bibliotek Wydziałowych i Oddział Opracowania Książek.

Drugie piętro, poza czytelnią główną i czasopism bieżących, przeznaczone jest dla Pracowni Reprograficznej (w bezpośrednim sąsiedztwie z Czytelnią), Oddziału Czasopism, Komputeryzacji oraz administracji Biblioteki.

Na najwyższym poziomie umieszczone zostały zbiory specjalne (Gabinet Rycin, stare druki, kartografia, rękopisy, zbiory muzyczne i dokumenty życia społecznego) i tworzony Gabinet Zbiorów XIX-wiecznych.

Rozmieszczenie poszczególnych agend biblioteki miało miejsce już w momencie opracowywania programu użytkowego gmachu, tak aby projekt architektoniczny uwzględniał przeznaczenie poszczególnych pomieszczeń. Poza całkowicie ewidentnymi rozwiązaniami w projektowaniu pracowni technicznych, pamiętać trzeba było o zróżnicowaniu potrzeb poszczególnych pracowni bibliotecznych, jak np. przewidzieć większe powierzchnie pod duże stoły w Oddziale Czasopism. Znając strefy, w których mają być rozlokowane poszczególne oddziały Biblioteki oraz wielkość i liczbę zaplanowanych dla nich pomieszczeń, od początku 1999 r., kiedy trwały jeszcze prace wykończeniowe w gmachu na Powiślu, rozpoczęło się szczegółowe rozmieszczenie w nich poszczególnych stanowisk pracy. W kwietniu 1999 r. wiadomo już było, że np. kierownik Oddziału Gromadzenia Zbiorów zajmuje pokój nr 47 na parterze, zaś Sekcja Gromadzenia Czasopism pokój nr 21 na II piętrze.

Po zaplanowaniu wszystkich spraw związanych z przeniesieniem zbiorów, katalogów i pracowników BUW trzeba było bardzo szczegółowo opracować samą technikę przeprowadzki. Pamiętając, że najważniejszą sprawą dla każdej biblioteki są jej użytkownicy, chcieliśmy tak zorganizować przeprowadzkę, aby zminimalizować straty wynikłe z niedostępności zbiorów. Biblioteka UW kształcącego ponad 50 000 studentów nie może być długo zamknięta. Z drugiej strony przeprowadzenie 2,5 mln wol. zbiorów musi zająć, biorąc pod uwagę doświadczenia innych dużych bibliotek zagranicznych, ok. pół roku. Dlatego też zdecydowaliśmy, że przeprowadzka będzie trwała od połowy maja do końca września. Do końca maja, kiedy to

odbywają się zaliczenia i przygotowania do sesji, biblioteka nadal udostępniała swoje zbiory, zwiększając nawet liczbę wypożyczanych książek. Zaplanowano przeniesienie w tym czasie zbiorów najmniej wykorzystywanych. Niekorzystne dla użytkowników byłoby też zawieszenie wszystkich czynności bibliotecznych na co najmniej kilka miesięcy. Po pół roku bez ewidencji wpływu, zwłaszcza czasopism, i bez opracowywania zbiorów czytelnik w nowym gmachu nie dotarłby do najnowszej literatury, a zaległości w pracy biblioteki byłyby odrabiane przez co najmniej następny rok. Dlatego też przez cały okres przeprowadzki, choć w nieco ograniczonym zakresie, pracują oddziały gromadzenia, opracowania i czasopism.

Ambitny zamiar przeprowadzenia zbiorów w ciągu 5,5 miesiąca wymógł opracowanie bardzo szczegółowych planów technicznych całej operacji. Przede wszystkim postanowiliśmy wykorzystać obecne rozproszenie zbiorów biblioteki. Przeprowadzka została zaplanowana w dwóch równoległych nurtach. Pierwszy to przeniesienie zbiorów z magazynu w gmachu głównym, w którym przechowujemy ok. 1 800 000 wol., a drugi to równoczesne opróżnianie pozostałych pomieszczeń biblioteki: z Pałacu Tyszkiewiczów-Potockich — zbiory specjalne, zbiory zmikrofilmowane i nie opracowane; z byłej Kaplicy św. Rocha — rezerwa, dublety i wydawnictwa zbędne, czytelnia czasopism bieżących, dokumenty życia społecznego; ze stropu Wydziału Prawa — fragmenty nie opracowanych w pełni księgozbiorów; z Pracowni Zabezpieczania i Konserwacji Zbiorów — przechowywane tam zbiory, jak też częściowo wyposażenie Pracowni; z pomieszczeń przy ul. Nowy Świat 69 — Księgozbiór Dydaktyczny; ul. Żwirki i Wigury (budynek Wydziału Geologii) — zbiory muzyczne.

Przyjęto założenie, że wyjęcie z półki jednej książki, odkurzenie jej i włożenie do kontenera zajmuje ok. 20 sek. pracy dwuosobowego zespołu. Zespołów pracujących równolegle w poszczególnych korytarzach magazynu jest 8 na jednej zmianie, przy pracy dwuzmianowej (16 godz. z przerwami: jedną dłuższą i dwoma po 15 min.) przewiezie się do nowego gmachu w ciągu dnia 20 160 książek. Tak więc przeprowadzenie zbiorów z magazynu głównego teoretycznie ma zająć 90 dni. Przeprowadzenie czasopism jest znacznie bardziej czasochłonne, zarówno ze względu na ich formaty, jak też na konieczność staranniejszego opisywania kontenerów.

Równolegle z zespołami pakującymi zbiory w starych pomieszczeniach pracują przez cały czas bibliotekarze przejmujący je w nowym gmachu i umieszczający na właściwych miejscach. Pierwszym etapem po rozładowaniu jest wstępna selekcja na zbiory przeznaczone do magazynowania zwartego, wolno dostępne i na oznaczone sygnaturami topograficznymi z XIX w. Zbiory przeznaczone na regały ruchome od razu trafiają na przeznaczone im miejsce na półce, dotyczy to również zbiorów z XIX w. Druki przeznaczone na półki o wolnym dostępie trafiają najpierw na I piętro, gdzie są dzielone na 8 podstawowych działów i przejmowane przez bibliotekarzy za nie odpowiedzialnych, a dopiero następnie ustawiane na wcześniej szczegółowo już opisyanych regałach i półkach.

Ze względu na ograniczone środki finansowe przeznaczone na przeprowadzkę na początku 1999 r. zapadła decyzja, iż zostanie ona zorganizowana przez Bibliotekę we

współpracy, zwłaszcza od strony logistycznej i technicznej, z zarządem budowy gmachu na Powiślu. W związku z tym nie zaangażowano żadnej firmy zajmującej się przeprowadzkami. Do pakowania i rozpakowywania, poza pracownikami Biblioteki, zaangażowano w ramach prac zleconych licznie i chętnie zgłaszających się studentów UW. Służby techniczne uczelni zapewniły transport oraz przygotowały pole pracy dla dźwigu dostawionego do budynku Biblioteki, przy pomocy którego kontenery ze zbiorami wyjmowane przez okna są bezpośrednio ładowane do samochodów.

Niezależnie od szczegółowego zaplanowania wszystkich operacji technicznych ważnym elementem pracy w 1999 r. było przygotowanie bibliotekarzy do pracy w nowym gmachu. Chodziło tu nie tylko o dokładne poznanie jego topografii, czemu służyły liczne wycieczki w większych i mniejszych grupach (poszczególnych oddziałów czy nawet sekcji), ale również o pełne poznanie sposobu rozmieszczenia zbiorów, zasad ich klasyfikacji i nowego sposobu funkcjonowania całej przestrzeni bibliotecznej. Szczególnie istotne było takie przygotowanie pracowników Biblioteki, aby już od dnia jej otwarcia mogli pełnić rolę w pełni kompetentnych przewodników dla użytkowników.

Jak oceniają użytkownicy nową siedzibę BUW, nową nie tylko z powodu nowego budynku, ale również ze względu na całkowicie inne zorganizowanie przestrzeni bibliotecznej i inny sposób udostępniania zbiorów, będziemy mogli odpowiedzieć dopiero za jakiś czas.

HANNA KOLENDO

WARSAW UNIVERSITY LIBRARY AT NEW LOCATION IN POWIŚLE

New building of the Warsaw University Library with 60000 sq.m of floor plan will provide open access to 1.5 mio. vols organized according to the LC classification scheme. The open access part of the collection includes almost all items published after 1980, earlier books selected as most important in their respective fields, and selected serial titles (whole ranks or newest volumes). Simultaneously, collection of 19th century monographs and serials has been separated from the whole collection for separate processing and storage.

A new organizational unit, Scientific Information and Circulation Division has been created to include all service units.

Problems connected with planning of relocation of collections to the new building, in particular with planning of open access and compact shelving are described.

Maszynopis wpłynął do redakcji 27 kwietnia 1999 r.

KRZYSZTOF ZAMORSKI

ROZBUDOWA BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ PROBLEMY ZMIAN FUNKCJONALNYCH

Trzy etapy wznoszenia kompleksu Biblioteki Jagiellońskiej. Zamiar nadania wszystkim składającym się na niego budynkom charakteru jednolitej całości pod względem architektonicznym i funkcjonalnym. Rozmieszczenie poszczególnych agend Biblioteki.

UWARUNKOWANIA HISTORYCZNE OBECNYCH ZMIAN

Zacznijmy od historii. Obecny budynek Biblioteki Jagiellońskiej zbudowany w l. 1933-1939 na podstawie projektu Wacława Krzyżanowskiego jest na pewno jedną z najciekawszych w Krakowie architektonicznych realizacji okresu międzywojnia. W gronie czytelników *Przeglądu Bibliotecznego* nie będzie chyba nieskromnością stwierdzenie, że jest równocześnie jednym z najciekawszych zabytków budownictwa bibliotecznego w Polsce.

Pierwotny projekt z przewidzianą możliwością rozbudowy był zrobiony z rozmachem i fantazją, acz nie bez błędów. Wiele ciekawych koncepcji architekta do dzisiaj nie zobaczyło światła dziennego i nigdy nie zostało odpowiednio wyeksponowanych. Najwyraźniej widać to w tej chwili np. w całkowicie zakłóconej funkcji pomieszczeń znajdujących się w ryzalicie frontonu gmachu. Stało się tak dlatego, że poprzez zawikłane losy naszych dziejów budynek BJ nigdy nie został oddany do publicznego użytku w całości zgodnie z założeniami. Trudno przecież za takie oddanie uznać uroczystość z 20.02.1941 r. z udziałem generalnego gubernatora Hansa Franka. Jeśli piszę o tych dziejach biblioteki, to dlatego, że staram się dzisiaj często wracać wyobraźnią do tamtych czasów. Przypuszczać można z lektury pracy Edwarda Kuntzego, że przed wybuchem wojny miał on precyzyjny plan zagospodarowania nowego budynku. Kiedy niemiecki dyrektor dr Gustaw Aby sięgnął po jego plany przeprowadzki, mógł się przekonać, że E. Kuntze znał doskonale miejsca, w które chciał zbiory złożyć¹. Ale już wówczas nastąpiło w stosunku do założeń kilka zmian wpływających na niepełne wykorzystanie możliwości stworzonych przez projekt W. Krzyżanowskiego.

Przede wszystkim Niemcy zarekwirowali w Gdyni linoleum sprowadzone z Holandii do pokrycia ciągów komunikacyjnych nowego gmachu. Miało być

¹ Pisał bowiem: „... porobiłem jeszcze w latach 1938 i 1939 dokładne pomiary i obliczenia zbiorów w starym gmachu i ustaliłem rozmieszczenie ich w nowym”, według E. Kuntzego: *Dzieje Biblioteki Jagiellońskiej pod okupacją niemiecką w okresie od 1 września 1939 do 18 stycznia 1945 r.* „Biul. Bibl. Jag.” 1975 R. 25 s. 10.

współpracy, zwłaszcza od strony logistycznej i technicznej, z zarządem budowy gmachu na Powiśle. W związku z tym nie zaangażowano żadnej firmy zajmującej się przeprowadzkami. Do pakowania i rozpakowywania, poza pracownikami Biblioteki, zaangażowano w ramach prac zleconych licznie i chętnie zgłaszających się studentów UW. Służby techniczne uczelni zapewniły transport oraz przygotowały pole pracy dla dźwigu dostawionego do budynku Biblioteki, przy pomocy którego kontenery ze zbiorami wyjmowane przez okna są bezpośrednio ładowane do samochodów.

Niezależnie od szczegółowego zaplanowania wszystkich operacji technicznych ważnym elementem pracy w 1999 r. było przygotowanie bibliotekarzy do pracy w nowym gmachu. Chodziło tu nie tylko o dokładne poznanie jego topografii, czemu służyły liczne wycieczki w większych i mniejszych grupach (poszczególnych oddziałów czy nawet sekcji), ale również o pełne poznanie sposobu rozmieszczenia zbiorów, zasad ich klasyfikacji i nowego sposobu funkcjonowania całej przestrzeni bibliotecznej. Szczególnie istotne było takie przygotowanie pracowników Biblioteki, aby już od dnia jej otwarcia mogli pełnić rolę w pełni kompetentnych przewodników dla użytkowników.

Jak oceniają użytkownicy nową siedzibę BUW, nową nie tylko z powodu nowego budynku, ale również ze względu na całkowicie inne zorganizowanie przestrzeni bibliotecznej i inny sposób udostępniania zbiorów, będziemy mogli odpowiedzieć dopiero za jakiś czas.

HANNA KOLENDO

WARSAW UNIVERSITY LIBRARY AT NEW LOCATION IN POWIŚLE

New building of the Warsaw University Library with 60000 sq.m of floor plan will provide open access to 1.5 mio. vols organized according to the LC classification scheme. The open access part of the collection includes almost all items published after 1980, earlier books selected as most important in their respective fields, and selected serial titles (whole ranks or newest volumes). Simultaneously, collection of 19th century monographs and serials has been separated from the whole collection for separate processing and storage.

A new organizational unit, Scientific Information and Circulation Division has been created to include all service units.

Problems connected with planning of relocation of collections to the new building, in particular with planning of open access and compact shelving are described.

Maszynopis wpłynął do redakcji 27 kwietnia 1999 r.

KRZYSZTOF ZAMORSKI

ROZBUDOWA BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ PROBLEMY ZMIAN FUNKCJONALNYCH

Trzy etapy wznoszenia kompleksu Biblioteki Jagiellońskiej. Zamiar nadania wszystkim składającym się na niego budynkom charakteru jednolitej całości pod względem architektonicznym i funkcjonalnym. Rozmieszczenie poszczególnych agend Biblioteki.

UWARUNKOWANIA HISTORYCZNE OBECNYCH ZMIAN

Zacznijmy od historii. Obecny budynek Biblioteki Jagiellońskiej zbudowany w l. 1933-1939 na podstawie projektu Wacława Krzyżanowskiego jest na pewno jedną z najciekawszych w Krakowie architektonicznych realizacji okresu międzywojnia. W gronie czytelników *Przeglądu Bibliotecznego* nie będzie chyba nieskromnością stwierdzenie, że jest równocześnie jednym z najciekawszych zabytków budownictwa bibliotecznego w Polsce.

Pierwotny projekt z przewidzianą możliwością rozbudowy był zrobiony z rozmachem i fantazją, acz nie bez błędów. Wiele ciekawych koncepcji architekta do dzisiaj nie zobaczyło światła dziennego i nigdy nie zostało odpowiednio wyeksponowanych. Najwyraźniej widać to w tej chwili np. w całkowicie zakłóconej funkcji pomieszczeń znajdujących się w ryzalicie frontonu gmachu. Stało się tak dlatego, że poprzez zawikłane losy naszych dziejów budynek BJ nigdy nie został oddany do publicznego użytku w całości zgodnie z założeniami. Trudno przecież za takie oddanie uznać uroczystość z 20.02.1941 r. z udziałem generalnego gubernatora Hansa Franka. Jeśli piszę o tych dziejach biblioteki, to dlatego, że staram się dzisiaj często wracać wyobraźnią do tamtych czasów. Przypuszczać można z lektury pracy Edwarda Kuntzego, że przed wybuchem wojny miał on precyzyjny plan zagospodarowania nowego budynku. Kiedy niemiecki dyrektor dr Gustaw Aby sięgnął po jego plany przeprowadzki, mógł się przekonać, że E. Kuntze znał doskonale miejsca, w które chciał zbiory złożyć¹. Ale już wówczas nastąpiło w stosunku do założeń kilka zmian wpływających na niepełne wykorzystanie możliwości stworzonych przez projekt W. Krzyżanowskiego.

Przede wszystkim Niemcy zarekwirowali w Gdyni linoleum sprowadzone z Holandii do pokrycia ciągów komunikacyjnych nowego gmachu. Miało być

¹ Pisał bowiem: „... porobiłem jeszcze w latach 1938 i 1939 dokładne pomiary i obliczenia zbiorów w starym gmachu i ustaliłem rozmieszczenie ich w nowym”, według E. Kuntzego: *Dzieje Biblioteki Jagiellońskiej pod okupacją niemiecką w okresie od 1 września 1939 do 18 stycznia 1945 r.* „Biul. Bibl. Jag.” 1975 R. 25 s. 10.

położone bezpośrednio na beton. Z braku linoleum zdecydowano się na produkt zastępczy, jakim był wówczas ksylolit. Ksylolit ten do dzisiaj [sic!] jest jedyną substancją wypełniającą korytarze magazynów, korytarze ogólnodostępne, podłogę czytelni głównej. Do dzisiaj mamy problemy z hałasem w czytelni głównej. Podłoga jest śliska i niebezpieczna zarówno dla czytelników, jak i dla pracowników².

Od razu też okazało się, iż nie da się wprowadzić w pełni zakładanego rozmieszczenia zbiorów w magazynach bibliotecznych. Akcja przeprowadzki — wobec zagrożenia najcenniejszych zbiorów ze strony Institut für Deutsche Ostarbeit, który zagnieździł się w Collegium Maius i Collegium Nowodworskiego, gdzie mieściła się biblioteka — przekształciła się w kampanię ratunkową. Nadto nieprzewidzianie do biblioteki zaczęły napływać zbiory pochodzące z zagrożonych zniszczeniem przez Niemców bibliotek seminaryjnych UJ, a potem z likwidowanych przez nie polskich instytucji naukowych. Zmiany w rozmieszczeniu zbiorów doprowadziły do stworzenia niewłaściwych warunków transportu pionowego zamawianych książek. Doszło do tego potem okresowe wykorzystywanie gmachu biblioteki dla potrzeb archiwum uniwersyteckiego oraz chroniczna bieda i niedoinwestowanie.

Niewątpliwym błędem projektowym natomiast było przeznaczenie zbyt małego miejsca na szczególnie cenne zbiory specjalne. Nie widziano wówczas potrzeby wyłączenia starych druków z całości zbiorów. Błędne było też zaprojektowanie zbyt małej powierzchni na wystawy. Dużo zastrzeżeń budzi też rozwiązanie bezpieczeństwa wewnętrznego zbiorów. Pewną poprawę wniosło tu wprowadzenie — długo po wojnie — wewnętrznych (wykonanych z siatki stalowej) przegród w magazynach. Ciągłe jednak usytuowanie wind (skądinąd niezbędnych, jak mogliśmy się przekonać) i narastająca konieczność skrócenia drogi czytelnika do zbiorów powoduje, iż bez kompleksowej rozbudowy i systemowego rozwiązania problem bezpieczeństwa zbiorów nie zostanie załatwiony.

Warto dodać, iż zaraz po wojnie mieliśmy do czynienia z nowymi faktami zmuszającymi do odejścia od pierwotnej koncepcji zagospodarowania budynku. Część pomieszczeń bibliotecznych trzeba było przeznaczyć na mieszkania dla bibliotekarzy.

Według założeń W. Krzyżanowskiego wybudowany w 1939 r. budynek miał pomieścić 1 900 000 wol. Już w latach 60. osiągnięto stan zbiorów, w którym konieczna stała się dalsza rozbudowa. Dokonano jej w l. 1961-1963 w związku z 600. rocznicą fundacji Uniwersytetu. Autorem projektu rozbudowy był zespół architektów kierowany przez inż. Jerzego Wierzbickiego. Pomyślano wówczas jednak wyłącznie o powierzchni użytkowanej przez bibliotekarzy i czytelników, nie rozbudowano zaś pomieszczeń magazynowych. Rozbudowa przyniosła nowe czytelnice, z czego zdecydowanie udaną — w moim przekonaniu — była czytelnia naukowa (obecna anglistyczna). Rozbudowa ta nie spowodowała jednak zasadniczych zmian funkcjonalnych Biblioteki. Dobudowanie zaś dodatkowej powierzchni do czytelni

² Obecne zastosowanie wykładziny zostało zakwestionowane ze względów bezpieczeństwa przeciwpożarowego. Wykładziny atestowane zaś pojawiły się na rynku dopiero gdy ruszyła rozbudowa. W tej sytuacji względy ekonomiczne zdecydowały o pozostawieniu ksylolitu do chwili zakończenia rozbudowy.

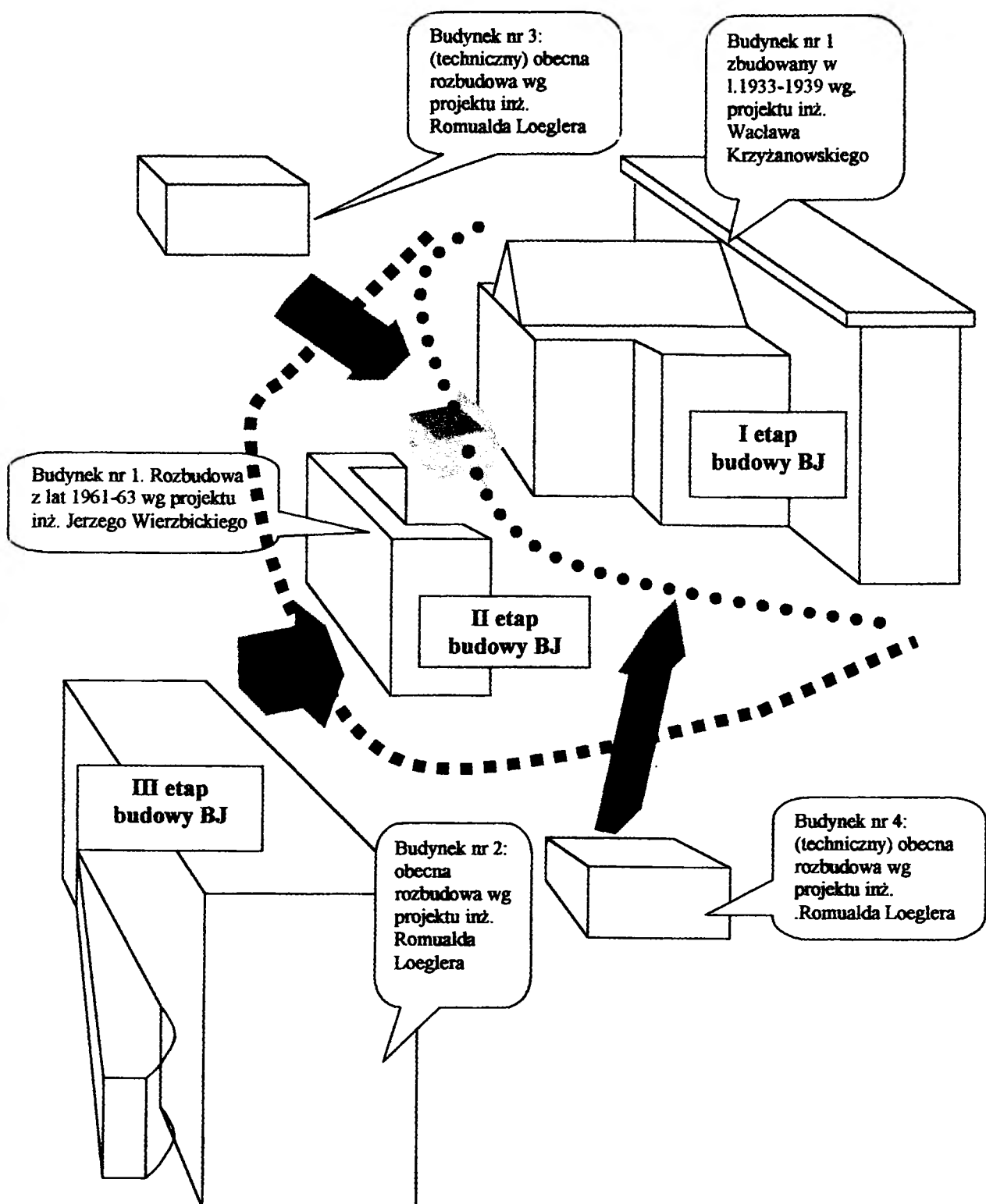
główniej (tzw. Aneksu) było — moim zdaniem — nieudane, zarówno ze względów estetycznych (wystrój i kompozycja sali odbiegała zupełnie od wystroju i powagi czytelni głównej), jak i funkcjonalnych. Doszło bowiem do utrudnienia wentylacji czytelni głównej, a obsługa jej czytników wymagała dodatkowego zatrudnienia. Wyraźnej poprawie uległy przede wszystkim warunki pracy bibliotekarzy. Poprawiły się też warunki korzystania ze zbiorów specjalnych.

PRZYGOTOWANIA DO OBECNEJ ROZBUDOWY

Konieczność przystąpienia do kolejnego, trzeciego etapu rozbudowy stała się oczywista już w początkach lat 70. Bardzo intensywne starania w tym kierunku czynił ówczesny dyrektor, prof. Władysław Andrzej Serczyk. W 1978 r. rozstrzygnięto pierwszy konkurs architektoniczny. Wygrał go inż. Romuald Loegler. W latach 80. wobec zdecydowanego sprzeciwu partyjnych władz krakowskich³ idea rozbudowy BJ nie mogła być zrealizowana pomimo intensywnych starań, zarówno ówczesnego dyrektora BJ prof. Jana Pirożyńskiego, jak i rektora UJ prof. Józefa A. Gierowskiego. Do planowania rozbudowy przystąpiono ponownie w 1987 r. za rektury prof. Aleksandra Koją. Rozpisano kolejny konkurs, który i tym razem wygrał R. Loegler. Decyzję o zatwierdzeniu założeń techniczno-ekonomicznych podjął rektor prof. Andrzej Pelczar w lutym 1991 r. Prace projektowe ciągnęły się jednak bardzo długo. W 1994 r. rektorem został ponownie prof. A. Koj, a prorektorem bezpośrednio odpowiedzialnym za Bibliotekę prof. Franciszek Ziejka. Zapadła ostateczna decyzja władz UJ o realizacji inwestycji. W maju 1995 r. położono kamień węgielny i poświęcono budowę. Projekt techniczny (ukończony w 1996 r.) uległ istotnej zmianie w stosunku do założeń. Obecnie trwają prace nad ukończeniem projektu wnętrz. Budowa nowego budynku oraz pełne wyposażenie ukończonych w 1996 r. dwóch budynków technicznych dobiegnie końca w 2000 r. na 600-lecie odnowienia UJ. Po zagospodarowaniu nowych powierzchni istniejący obiekt poddany zostanie gruntownej renowacji. Zakłada się, że prace remontowe potrwają do końca roku 2001. Część prac remontowych wykonano już do tej pory. Zakończono praktycznie remont elewacji budynku nr 1, osuszono ściany zewnętrzne tego budynku. Z tym remontem nie można było zwlekać ze względów bezpieczeństwa; nie ruszane przez 50 lat płyty piaskowca zaczęły odpadać od ścian.

W sumie więc wznoszenie Biblioteki Jagiellońskiej da się podzielić na 3 etapy (por. il. 1 s. 34). Etap pierwszy to budynek postawiony według projektu W. Krzyżanowskiego nazywany dzisiaj budynkiem nr 1. Etap drugi stanowi dobudówka do budynku nr 1 z l. 1961-1963 według projektu J. Wierzbickiego. Trzeci etap jest realizacją projektu R. Loeglera. Na tym etapie powstaje budynek nr 2 oraz dwa budynki techniczne (nr 3 i 4), po ich wybudowaniu nastąpi gruntowny remont budynku nr 1. Stwierdzić należy, iż w stosunku do istniejących obecnie warunków nastąpi zwiększenie powierzchni netto o 51,5%, powierzchni użytkowej o 51,5%, powierzchni kubaturowej o 53,7%.

³ W świetle ustnej relacji ówczesnego rektora UJ prof. Józefa A. Gierowskiego budowie sprzeciwił się bezpośrednio pierwszy sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR, Józef Gajewicz.

Il. 1. Etapy rozbudowy gmachu Biblioteki Jagiellońskiej

Równie ważne jak zmiany przestrzenne są zmiany funkcjonalne. W tym zakresie cele postawione przed obecną rozbudową są wielorakie. Chodzi zatem o:

— zwiększenie powierzchni magazynów i poprawę warunków przechowywania zbiorów,

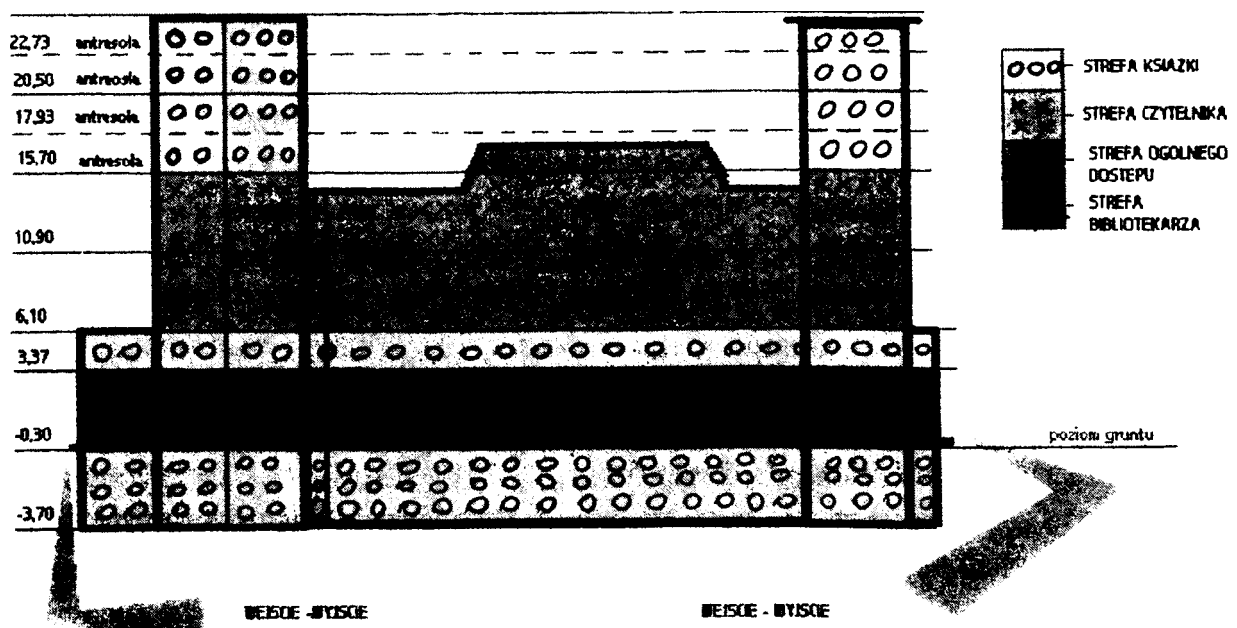
- znaczącą poprawę i unowocześnienie możliwości korzystania ze zbiorów,
- znaczącą poprawę i unowocześnienie warunków pracy bibliotekarzy,
- zapewnienie nowoczesnej ochrony zbiorów.

Realizacja tych celów możliwa jest przy przyjęciu zasadniczego założenia architektonicznej rozbudowy. Jest nim zamiar stworzenia jednolitego zespołu obiektów zarówno w sensie architektonicznym, jak i funkcjonalnym. Zawartość całości gmachu zapewnia połączenie budynków nr 1 i 2. Gmach zachowa 2 wejścia i 2 wyjścia (od ul. Oleandry i od al. Mickiewicza). Ciekawym zabiegiem architektonicznym i funkcjonalnym zarazem jest wyrzucenie poza obręb głównej części gmachu obiektów nr 3 i 4. Znajdą się w nich urządzenia zasilające Bibliotekę w prąd i świeże powietrze (klimatyzatornia i wentylatornia). Stwarza to możliwość dodatkowego zabezpieczenia gmachu. Obiekty te pokryte będą tzw. zielonym dachem.

Wyraźną poprawę warunków pracy bibliotekarzy i czytelnika przyniesie wprowadzenie klimatyzacji pomieszczeń w całym nowo wznoszonym budynku nr 2 oraz w czytelni głównej w budynku nr 1. Magazyny w budynku nr 1 oraz pomieszczenia o specjalnym przeznaczeniu (np. na komputer centralny) uzyskają dwójaką wentylację mechaniczną: skojarzoną z całym systemem wentylacji budynku nr 1 oraz niezależną od niego.

Biblioteka Jagiellońska dzięki tej rozbudowie zyska wreszcie skarbiec odpowiadający wartości przechowywanych tu zbiorów. Konstrukcja tego pomieszczenia spełni wymogi najwyższej klasy skarbcza bankowego. W założeniach przyjęto taką jego konstrukcję, aby wytrzymała złożenie się na niego całej masy budynku. Założenie to, znajdujące zresztą swoje uzasadnienie w dziejach bibliotek, wynika z przekonania, iż zbiory specjalne BJ nie powinny opuszczać miejsca ich przechowywania niezależnie od okoliczności.

ZAŁOŻENIA FUNKCJONALNE NOWEGO BUDYNKU BJ

II. 2. Schemat założeń funkcjonalnych nowego gmachu BJ (opracowanie autora)

Jak pokazuje il. 2. funkcjonalny program całości kompleksu nawiązuje do programu zrealizowanego w budynku nr 1. Istotą przedstawionej poniżej koncepcji jest zatem optymalizacja obecnych rozwiązań, z uwzględnieniem już występujących, jak i nowych potrzeb BJ.

Bardzo proste i schematyczne przedstawienie funkcji poszczególnych elementów nowego gmachu BJ opiera się na wspomnianym wyżej założeniu jedności starej i dobudowanej części gmachu. Podane tu poziomy odnoszą się do poziomów wyznaczonych z perspektywy gmachu nr 2; w budynku nr 1 odpowiadają mu kolejno poziomy: $-3,36$; $-0,50$; $+3,69$; $+6,11$; $+10,75$; $+15,40$; $+17,72$; $+20,04$; $+22,34$. Jak łatwo zauważyć, wyróżniono tu 4 odrębne strefy: książki, bibliotekarza, czytelnika i ogólnodostępną strefę przeznaczoną na funkcje publiczne. Oczywiście schemat przedstawia stan idealny. W rzeczywistości przecież lepiej byłoby mówić o strefie książki i bibliotekarza, o strefie czytelnika i bibliotekarza⁴, bo taka jest rzeczywistość. Aby tę rzeczywistość lepiej przedstawić, przejdźmy do bardziej pogłębionej analizy. Szczegółową analizę funkcjonalną budynku omówiono, idąc po kolei przez poszczególne poziomy budynku nr 2.

Poziom $-3,36$ — na ilustracji oznaczony kółeczkami rozbudowuje istniejące funkcje podziemia. W przyszłości będzie spełniać funkcje czworaka:

- konserwacji — w swej zasadniczej części (pomieszczenia budynków nr 1 i 2 od strony południowej czyli od Muzeum Narodowego) pomieści sekcje (oprawa, introligatornia, pracownia konserwacji, małe laboratorium mikrobiologiczne) składające się na oddział konserwacji książki. Jeśli uda się uruchomić program walki z kwaśnym papierem, w ciągu tym ponadto znajdzie miejsce laboratorium analizy chemicznego zagrożenia zbiorów, a w budynku technicznym nr 4 posadowiona zostanie próbna instalacja do odkwaszania. W Bibliotece nie znajdzie się natomiast komora dezynfekcyjna, uważam bowiem za nieporozumienie wstawianie do bibliotek urządzeń wykorzystywanych czasowo, a nie stale. Istniejące już dzisiaj przewoźne instalacje do dezynfekcji, o wiele skuteczniejsze i pewniejsze technologicznie (problem utylizacji tlenu etylenu), umożliwiają zrealizowanie praktycznie każdej operacji dezynfekcji;

- zaplecza administracji budynku — od rampy załadunkowej, z możliwością bezpiecznego podjazdu samochodu do budynku, po magazyny administracji, stolarnie, szklarnie i warsztat mechaniczny;

- zaplecza higieniczno-sanitarnego dla pracowników magazynów, pracowników technicznych i sprzątaczek; tu znajdują się szatnie pracowników magazynów i natryski;

- powierzchni magazynowej — pozostała część powierzchni wykorzystana zostanie do magazynowania zwartego (pomieszczenia magazynowe w budynku nr 2), na skarbiec oraz magazyn dubletów.

Poziom $-0,30$ to propozycja przestrzennego rozwiązania 3 istotnych funkcji BJ, z których 2 zaznaczono na il. 2:

⁴ Mówiąc o strefie bibliotekarza, zdaję sobie sprawę z dokonanego uproszczenia. Chodzi tu o strefę, w której dominują czynności biblioteczne. W rzeczywistości przecież cała biblioteka jest (a co najmniej cała winna być) strefą bibliotekarza. Powiedzieć można nawet więcej w przenośni, że idealna biblioteka to taka, w której duchowa strefa działania bibliotekarza pokrywa się ze strefą duchowych potrzeb czytelnika.

1) Zaczniemy od funkcji publicznych. Dwa wejścia dla publiczności wprowadzają czytelnika w budynek nr 2 w strefę kompleksu wystawowego, restauracyjnego i konferencyjnego (sala konferencyjna na 125 miejsc z kabinami do tłumaczenia symultanicznego). Ta strefa od strony ul. Oleandry (czyli w budynku nr 2) ma cechy architektury współczesnej.

Spodziewamy się, że oddanie do dyspozycji w samym centrum Krakowa zespołu pomieszczeń mogących z powodzeniem służyć konferencjom naukowym średnich rozmiarów, stwarzać będzie w przyszłości pewne źródło dochodu, tak potrzebne przy zwiększających się kosztach eksploatacji nowego budynku. W normalnej działalności zaś biblioteki szczególnie cenić się będzie zwiększenie powierzchni wystawowej. Biblioteka Jagiellońska posiada w chwili obecnej niewielką powierzchnię na wystawy. Nasze możliwości i istniejące społecznie zapotrzebowanie są w tym względzie znacznie większe. Jednocześnie przewiduje się inne wykorzystanie obecnej powierzchni wystawowej. Oto bowiem w budynku nr 1 piękny stary hol wraz ze schodami z okładziną marmurową tworzą ciekawą i wartościową architektonicznie kompozycję. Ponieważ wypożyczalnia przejdzie do nowego holu, ruch z tej strony zmniejszy się znacznie. Przewiduje się w miejscu obecnej sali wystawowej umieszczenie stałej ekspozycji dotyczącej dziejów BJ. Samemu holowi zaś nadanie bardziej reprezentacyjnego charakteru i używanie go jako miejsca recepcji ważnych gości. To rozwiązanie jest o tyle uzasadnione, iż w nie zmienionym miejscu pozostaną gabinety dyrekcji i pomieszczenia sekretariatu. Wyremontowana obecna sala konferencyjna służyć będzie nadal posiedzeniom kierownictwa biblioteki. Jej wystrój jednak zostanie tak zaaranżowany, aby mogła także być wykorzystywana na mniejsze konferencje (do 40 osób) albo też służyć jako pomieszczenie recepcyjne dla większej liczby gości Biblioteki czy rektora UJ.

2) Ten poziom przeznaczony jest również na istotne funkcje biblioteczne, nazwaliśmy go nawet poziomem bibliotekarza. Oto bowiem tutaj w pomieszczeniach po obu stronach starego budynku, jak i w południowym skrzydle budynku nr 2 ulokowane zostaną oddziały gromadzenia i opracowania zbiorów. Tutaj też znajdzie się oddział komputeryzacji, a obecne pomieszczenia wypożyczalni przejmie pracownia mikrografii. Takie usytuowanie oddziałów opracowania i gromadzenia jest uzasadnione ze względu na drogę książki, z rampy rozładowniczo-załadowniczej dociera ona bowiem tutaj windą. Bliskie położenie sekretariatu biblioteki ułatwia działania w zakresie gromadzenia. Oddział komputeryzacji znajduje się w bezpośredniej bliskości oddziałów opracowania. Poza tym skoncentrowanie na tym piętrze ciągów komunikacji poziomej i pionowej umożliwia szybkie dotarcie do każdego miejsca gmachu.

3) Zakładamy, że również i ten poziom będzie w pewnym stopniu pełnił funkcje magazynowe. Oto w centrum budynku znajdzie się magazyn oddziału gromadzenia i część magazynu dubletów. Przewidujemy też, iż w pomieszczeniach oddziałów opracowania, w południowym skrzydle budynku nr 2, znajdzie miejsce ich księgozbiór podręczny. Jeżeli książka będzie jedynym egzemplarzem w zbiorach BJ, zostanie udostępniona również czytelnikowi. Czytelnik bowiem pojawi się przede wszystkim — jak to już powiedziano — w budynku nr 2. Tu odbierał będzie w holu

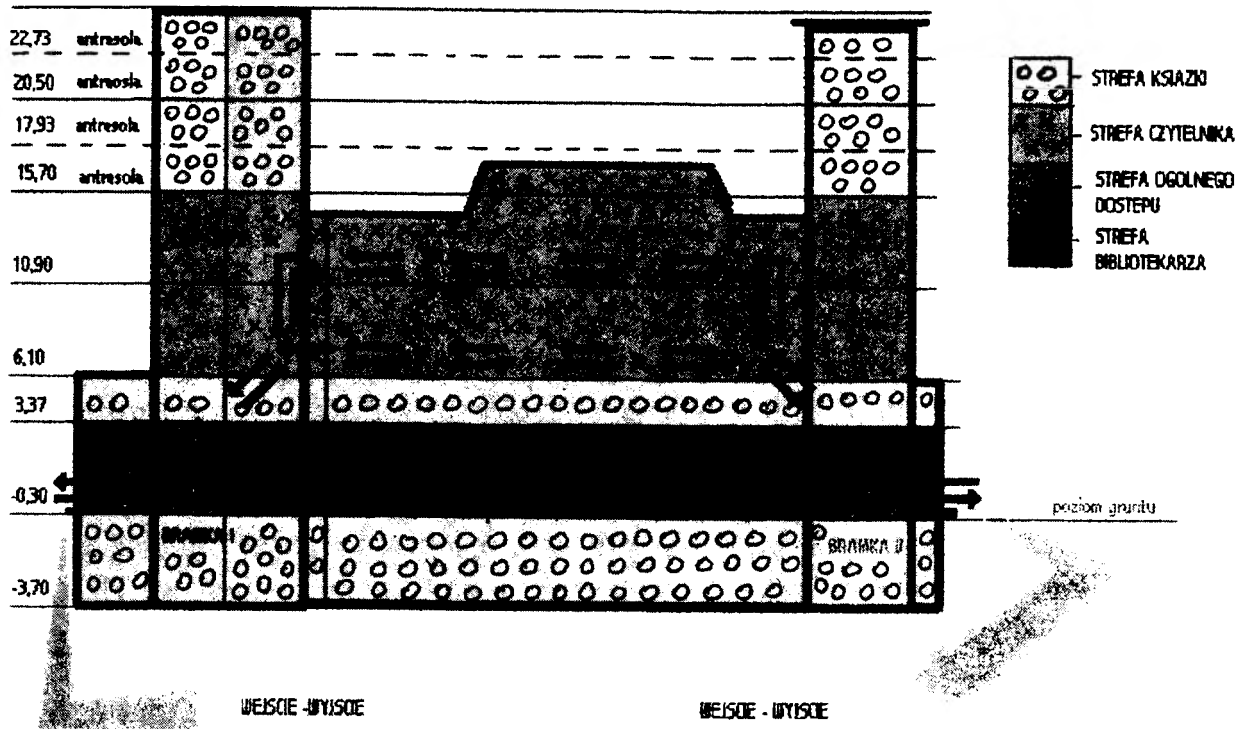
wypożyczalni budynku nr 2 książki, które zamówił do domu. Tutaj też będzie mógł dokonać zamówienia książki w wypożyczalni międzybibliotecznej.

Poziom +3,37 — jak pokazano na il. 2 — jest w całości poziomem książki. Jest to poziom tzw. pierwszej antresoli. W budynku nr 2 tutaj będzie powierzchnia magazynowania zwartego, w budynku nr 1 będziemy chcieli na tym poziomie magazynowym wyznaczyć miejsce na „cmentarzysko”. Istniejące magazyny wykorzystamy do złożenia na półkach w pozycji leżącej często bezcennych czasopism wielkiego formatu rozsypujących się z powodu kwaśnego papieru. Tu będą czekać na pomoc albo, jeśli taka nie nadejdzie — z racji już to braku chęci decydentów, już to niezrozumienia problemu w skali ogólnopolskiej — tutaj umrą. Umieszczenie magazynu czasopism pod czytelnią główną ma swoje zalety. Piętro wyżej planujemy bowiem zorganizowanie specjalnej czytelnii dawnych gazet wielkoformatowych. Takie jej położenie skróci w sposób wyraźny drogę transportu do czytelnii. Umożliwi bieżącą i szybką kontrolę stanu zachowania najbardziej zagrożonych wydawnictw.

Poziom +6,10 na il. 2 oznaczono jako poziom czytelnika. Koncepcja zagospodarowania tego piętra wywodzi się z jego obecnej funkcji: jest to bowiem poziom obecnej czytelnii głównej. Pełni funkcje zwornika w komunikacji pieszej ogólnodostępnej między budynkami nr 1 i nr 2. Podniesienie ciągu komunikacji pieszej do poziomu 6,10 było przedmiotem rozlicznych dyskusji. Architekt proponował przebicie takiego korytarza na poziomie 0. Zwyciężyło jednak przekonanie, iż podniesienie ciągu pieszego o jedno piętro jest dodatkowym zabiegiem chroniącym zbiory. Oto bowiem funkcje publiczne biblioteki skupione są na poziomie 0 budynków nr 2 i nr 1. Osoby nie będące czytelnikami BJ nie muszą zatem wchodzić do wnętrza biblioteki. Czytelnik zaś z poziomu 0 wychodzi na swój poziom w budynku nr 1 istniejącą klatką schodową lub wjeżdża zabytkową windą, a w budynku nr 2 wchodzi klatką schodową obok wypożyczalni lub wjeżdża panoramiczną windą. Wejście od strony budynku nr 2 będzie odpowiadało wreszcie wszelkim normom zapewnienia dostępu osobom niepełnosprawnym. Założono, iż winda powinna być panoramiczna zarówno ze względów estetycznych, jak i praktycznych, zapewniając w ten sposób ochronę przed wandalizmem niektórych czytelników. Znacznie trudniej maluje się ściany, będąc pod stałą obserwacją innych. Drogę czytelnika pokazuje il. 3.

Cały ruch czytelniczy będzie w ogromnym gmachu kontrolowany w 2 bramkach elektronicznych. Księgozbiór podręczny we wszystkich czytelniach dostępnych na omawianym poziomie i na poziomie o piętro wyższym będzie chroniony wkładkami elektromagnetycznymi. Rozpatrywaliśmy w dyskusjach bezpośrednią ochronę bramkami poszczególnych czytelń. Ich liczba wymagałaby jednak zastosowania ogromnej liczby bramek. Wiadomo zaś z doświadczenia naszych kolegów zachodnich, iż bramka elektroniczna nie strzeżona przez ochronę, nie spełnia swojej funkcji. Zorganizowanie 2 punktów kontroli powinno zatem przynieść podniesienie jej efektywności. Pozwoli też czytelnikowi na w miarę swobodne poruszanie się wewnątrz wydzielonej dla niego strefy. Zastosowanie takiego systemu spowoduje, że po wielu latach odejdziemy od bardzo uciążliwego dla czytelnika i słusznie bardzo krytykowanego dzisiaj systemu ochrony polegającego na przydziale miejsca w czytelni pod zastaw numerka z szatni. Chcemy, zwiększając zakres naszych usług

i poprawiając ich jakość oraz komfort pracy, doprowadzić do tego, aby czytelnik miał ochotę wejść na drugie piętro.

II. 3. Schemat ruchu czytelnika w nowym gmachu Biblioteki Jagiellońskiej
(opracowanie autora)

Niezależnie od zamiaru klimatyzowania pomieszczenia czytelni głównej jej pojemność zostanie powiększona o aneks. Do aneksu trafi księgozbiór podręczny filologii z wolnym dostępem do półek. Czytelnia główna otrzyma 2 wejścia. Jedno obecne i drugie od strony budynku nr 2. Z holu tego poziomu w budynku nr 2 wejść będzie można nie tylko do czytelni głównej, ale też do innych czytelń: naukowej, multimediów, informacji naukowej, neofilologicznej. Czytelnia naukowa uzupełniona zostanie 14 miejscami w separatkach do pracy naukowej. Separatki te, z pełnym wyposażeniem, będą klimatyzowane, podobnie jak wszystkie czytelnie w tej strefie. Szczególnie ważny jest dla nas zespół czytelń informacji naukowej i multimediów usytuowany od strony frontowej tuż ponad świetlikiem łączącym szklaną przybudówkę z masywem gmachu. Na uwagę zasługuje też koncepcja czytelni neofilologicznej. Chcemy ją prowadzić we współpracy m.in. z British Council, Instytutem Servantesa, Austriackim Konsulatem Generalnym. Zadaniem czytelni będzie zapewnienie możliwości wolnego dostępu do tradycyjnych wydawnictw i dokumentów elektronicznych dotyczących nauki i kultury obszarów języka angielskiego, hiszpańskiego, francuskiego, niemieckiego i włoskiego.

W budynku nr 1 odzyska dawny kształt czytelnia czasopism, oraz — o czym wspomniano wyżej — powstanie czytelnia czasopism dużego formatu wyposażona w stoły o zmiennym ustawieniu blatu.

Czytelnika czekają też zasadnicze zmiany w otoczeniu czytelni głównej. Wyburzeniu ulegną ściany działowe w południowej części łącznika. Zmieni zatem miejsce obecna czytelnia informacji naukowej i anglistyczna (stanie się częścią angielską czytelni neofilologicznej) i magazyn mikrofilmów. Na całej tej powierzchni znajdą się katalogi kartkowe i stanowiska terminali komputerowych do zamawiania książek. Zważywszy, iż pokaźna liczba terminali znajdzie się dodatkowo w poszczególnych czytelnich, należy się spodziewać, iż rozwiążemy obecny głód dostępu do nich.

Oczywiście poziom ten spełni również i inne funkcje. Znajdować się tu będą magazyny zbiorów mikrograficznych i multimedialnych, pracownie Oddziału Informacji Naukowej, pomieszczenia Oddziału Bibliotek Instytutowych, pracownie księgozbiorów podręcznych Oddziału Udostępniania, pracownie katalogów tradycyjnych i pomieszczenia socjalne dla pracowników.

Poziom +10,90 na il. 3 zaznaczono jako poziom czytelnika. W rzeczywistości będzie to poziom czytelnika zbiorów specjalnych i będzie pełnił istotne 3 funkcje: czytelni, pracowni specjalistycznych oddziałów zbiorów specjalnych oraz magazynu. Nie ulegnie zmianie położenie czytelni rękopisów i starych druków. Natomiast w budynku nr 2 powstanie nowa, wspólna czytelnia oddziałów zbiorów muzycznych, graficznych, kartograficznych i dokumentów życia społecznego. Na miejscu obecnego Oddziału Zbiorów Graficznych i w czytelni tego Oddziału pojawi się Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego Polaków z bogatymi zbiorami wojennej i powojennej literatury bezdebitowej. Dążymy do tego, by zbiorom tym — zapisanym przecież na papierze fatalnej jakości — dać jak najszybsze wsparcie konserwatorskie. Zważywszy na rozmiary podziemnej produkcji wydawniczej w Polsce, jest to konieczne. Działalność Centrum wspiera Fundacja Czynu Niepodległościowego. Wierzyć trzeba, iż pomoże ona również w wyposażeniu i urządzeniu tego miejsca. W obecnych pomieszczeniach Oddziału Zbiorów Kartograficznych chcielibyśmy stworzyć małe centrum dydaktyczne, gdzie kształcić moglibyśmy zarówno czytelników, jak i studentów.

Poszczególne czytelnie zbiorów specjalnych będą chronione według zasad opracowanych w BJ dla tego typu pomieszczeń. Czytelnie starych druków i rękopisów są już w tej chwili czytelniami ograniczonego dostępu ze stałym monitoringiem telewizji przemysłowej. Rozwiązania te zostaną utrzymane w przyszłości.

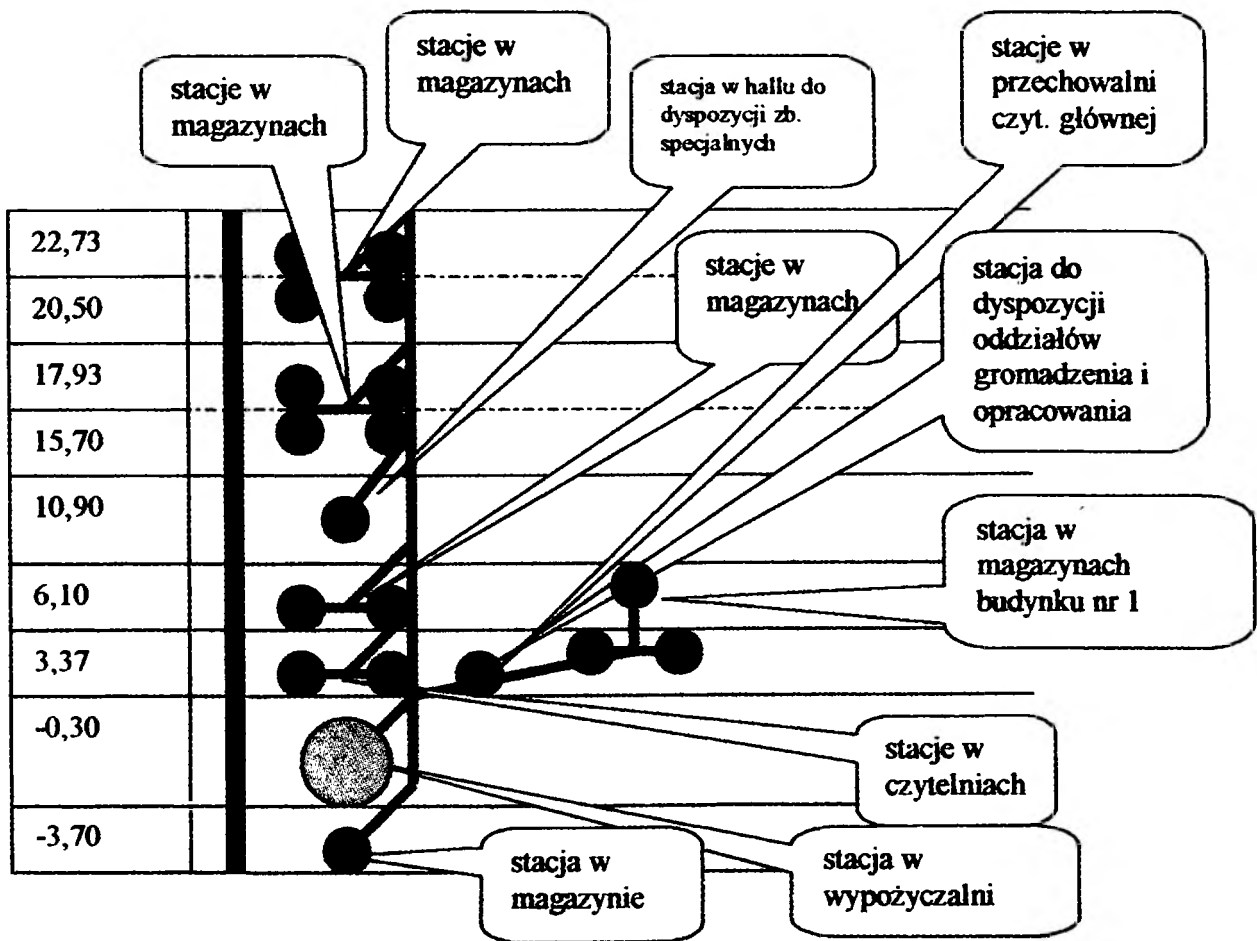
Poziomy +15,70 i +20,50 są poziomami magazynowymi. W budynku nr 2 na antresolach zostanie zgromadzony egzemplarz użytkowy wydawnictw zwartych i ciągłych. Warto przy okazji nadmienić, iż poszczególne poziomy magazynu zawierają pomieszczenia socjalne dla jego załogi. Pewnym problemem stał się przy zastosowaniu antresol masowy transport książki, np. przy przeprowadzce czy przy konieczności przemieszczenia większej liczby zbiorów. Windy docierają bowiem wyłącznie na poziom stropów i zgodnie z przepisami budowlanymi nie mogą zatrzymywać się na poziomie antresol. A mamy tu przecież do czynienia faktycznie z 4 piętrami magazynu. Zdecydowaliśmy się zastosować na poszczególnych poziomach wózki widłowe, które będą podnosić do poziomu antresoli kontenery z książkami.

U osób postronnych zastosowanie antresol w ogóle budzi wątpliwości. Było to jednak konieczne, ponieważ wysokość budynku jest limitowana przepisami budow-

lanymi. Przyjęcie tej wysokości wynikało z zaleceń krakowskich służb ochrony zabytków. Chodzi bowiem o to, aby nie dopuścić do przesłonięcia widoku na stary Kraków z Kopca Kościuszki. Nadto zgodziłem się z koncepcją R. Loeglera, którą już w latach 70. omawiał z Władysławem Andrzejem Serczykiem, iż nie należy zamykać przed BJ możliwości przejścia kiedyś w przyszłości na system wolnego dostępu do książek. Jeśli którykolwiek z moich następców podejmie taką decyzję, czytelnik będzie miał do dyspozycji przestronne i wygodne magazyny.

ASPEKTY SYSTEMOWE ZMIAN FUNKCJONALNYCH

Poprzez systemowe aspekty zmian funkcjonalnych rozumiem tutaj systemową koncepcję magazynowania zbiorów, transportu książki i systemowe rozwiązania bezpieczeństwa zbiorów.

II. 4. Schemat systemu transportu w nowym gmachu BJ

W całym kompleksie BJ przyjęliśmy pewne ogólne zasady rozmieszczenia zbiorów. W nowym budynku znajdzie się egzemplarz użytkowy o małych formatach. Egzemplarz wielkoformatowy, głównie czasopisma, zostanie ulokowany w magazynach budynku nr 1 na poziomie pierwszej antresoli (poziom 3,69). Na wyższych poziomach magazynu znajdzie swe miejsce egzemplarz archiwalny. Przywieziemy zatem do biblioteki zbiory znajdujące się obecnie w magazynach zapasowych

w odległości kilku kilometrów od budynku głównego. Do skarbca, po osiągnięciu przez to pomieszczenie parametrów zgodnych z normami, co potrwa ok. 2 lat, trafi wyselekcjonowana już część zbiorów specjalnych. W budynku nr 1 pozostanie reszta zbiorów z wyjątkiem muzycznych, kartograficznych, graficznych i dokumentów życia społecznego. Za pozostawieniem zbiorów specjalnych w dotychczasowych dostosowanych do tego celu pomieszczeniach przemawia istniejący w nich mikroklimat i niechęć do narażania cennych kolekcji na raptowną jego zmianę. Projekt transportu wewnętrznego wydawnictw uwzględnia ich rozmieszczenie (il. 4). Transport ten z zastosowaniem wózków sterowanych komputerowo rozbudowano w budynku nr 2 a ograniczono w budynku nr 1. Powodem były koszty, ale i przekonanie, że dostęp do książki archiwalnej można z powodzeniem zapewnić trydycyjnymi metodami transportu wspomagany stacją usytuowaną na antresoli budynku nr 1 (poziom +3,69). Nasycenie zbiorami budynku nr 2 powinno doprowadzić do znaczącego skrócenia czasu oczekiwania na książkę. Zatrudniając na jednej zmianie 7 magazynierów, powinniśmy w tym magazynie (ok. 3 mln wol.) zrealizować zamówienie w ciągu 15-20 min. (obecnie trwa to do 2 godz.). Realizacja rewersu z magazynu egzemplarza archiwalnego będzie trwała 1 godz. (obecnie sięga się tam raz w tygodniu).

PODSUMOWANIE

Realizowana obecnie inwestycja pod nazwą „III etap rozbudowy Biblioteki Jagiellońskiej” jest jedną z najważniejszych inwestycji infrastrukturalnych w polskiej nauce okresu III Rzeczypospolitej. Tak się składa, że w ostatnich 10 latach mamy na tym polu ważne i ciekawe osiągnięcia naszego państwa. Powstała nasycona elektroniką Biblioteka Śląska, na ukończeniu jest ciekawa architektonicznie i funkcjonalnie Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, kończy się rozbudowa sprawnej funkcjonalnie od dawna Książnicy Pomorskiej. Co na tym tle chcemy osiągnąć?

Koncepcja funkcjonalna BJ sytuuje się pomiędzy zelektronizowaną BŚl. a otwartą w pełni na czytelnika BUW. Nie jest naszym zamiarem ocena przyjętych tam rozwiązań. Można się bowiem cieszyć, że wreszcie po latach będziemy mieli się czym pochwalić.

Takie usytuowanie BJ jest podyktowane względami ekonomicznymi i koniecznością dostosowania się do uwarunkowań istniejącej części gmachu. W trakcie realizacji naszej inwestycji dokonaliśmy np. gruntownej analizy możliwości zastosowania wysokiego składowania. Dwa górne piętra magazynu idealnie nadawały się do takiego rozwiązania. Nie zdecydowaliśmy się na nie, bo i tak wysoki koszt inwestycji wzrósłby o 28 mln zł (w cenach z czerwca 1997 r.) a ponadto poddaliśmy całkowitej kontroli komputera ponad 2,2 mln wol. Proszę sobie wyobrazić najmniejszą choćby awarię systemu w tej sytuacji. Rozwiązania techniczne zastosowane w BŚl. nie były jeszcze na taką skalę nigdzie w świecie testowane. Myślę jednak, że ta Biblioteka odegra ogromną rolę w rozwoju techniki bibliotecznej XXI w. Zastosujemy natomiast szeroko sprawdzoną technikę zautomatyzowanego wózkowego transportu książki.

Cieszę się, że powstanie w Polsce biblioteka uniwersytecka o tak szeroko zakrojonym programie wolnego dostępu do półek, jak to ma miejsce w Warszawie. Doświadczenia naszych warszawskich kolegów, podobnie jak i katowickich, będą dla nas wszystkich w Polsce niezwykle cenne. W BJ przyjęliśmy koncepcję zwiększenia dostępu do półek poprzez radykalne powiększenie księgozbiorów podręcznych nowych czytelników. Wychodzimy z założenia, że szybki transport elektroniczny i właściwie dobierane księgozbiory podręczne powinny dać w efekcie wysoki poziom obsługi czytelnika. Zazartuję zatem na koniec ambitnie: marzy nam się w BJ trzecia droga...

KRZYSZTOF ZAMORSKI

ENLARGEMENT OF JAGIELLONIAN LIBRARY SITE. FUNCTIONAL ENHANCEMENT PROBLEMS

The first building of Jagiellonian Library has been built in 1933-1939 and enlarged in 1961-1963. Three new buildings will be added in the year 2000 to form a architecturally and functionally uniform complex. A safe housing for most valuable items and exhibition rooms will be added, air conditioning and control system and electronic anti-thief system will provide proper safety of collection and better conditions for library users.

Two of the currently developed buildings will house air conditioning and ventilation systems. The third building connected with the old ones will house in sub-basement a compact storage area, conservation laboratory and treasury. Conference and exposition rooms, acquisition and cataloging sections and the computer center will be located in the first floor. The second floor will house reading rooms (main room, scientific, multimedia, neophilology and general information), card catalog and online public access catalog terminals. Special collections (reading and storage rooms staff rooms) and further storage rooms will be located in upper floors.

Maszynopis wpłynął do redakcji 15 czerwca 1999 r.

ELŻBIETA DUDZIŃSKA
ANNA WOJCIECHOWSKA

ZMIANY W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ

Nowe pomieszczenia Biblioteki Głównej uzyskane poprzez rozbudowę Gmachu Głównego PW.
Zespoły pomieszczeń na usługi biblioteczno-informacyjne, na magazyny oraz dla pracowników.
Osiągnięte korzyści.

WSTĘP

Możliwość budowy nowej siedziby Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej zaczęto rozważać w latach siedemdziesiątych. Przygotowano projekt, który wiele lat czekał na realizację. Sprzyjające warunki do jego realizacji wystąpiły dopiero w 1995 r., kiedy uchwałą Senatu PW zdecydowano o rozbudowie Gmachu Głównego na potrzeby Biblioteki Głównej. Przyczyną podjęcia tej decyzji, na którą oczekiwano kilkadziesiąt lat, były nie tylko nieustające starania bibliotekarzy przedstawiających potrzeby użytkowników i wręcz niedopuszczalne warunki przechowywania zbiorów, ale wzrost świadomości użytkowników, że w istniejącej sytuacji nie mogą być właściwie wykonywane podstawowe funkcje Biblioteki. Zdawano sobie coraz bardziej sprawę, że Biblioteka — mimo wielkiego wysiłku bibliotekarzy — przestanie być dla jej użytkowników podstawowym warsztatem pracy i studiów. Decyzja o rozbudowie Gmachu Głównego na potrzeby Biblioteki wymagała bardzo szybkiej modyfikacji projektu, co zostało wykonane przy współpracy projektantów z bibliotekarzami.

Trwające od lutego 1996 r. prace budowlane jeszcze się nie zakończyły z różnych przyczyn. Musimy stwierdzić, że były to bardzo trudne lata, w których bibliotekarze wykazywali wiele poświęcenia, a użytkownicy cierpliwości. Pokonywaliśmy jednak trudności dzięki zaangażowaniu dużej części pracowników i satysfakcji, że tworzymy wspólnie nową bibliotekę.

Od rozpoczęcia przygotowywania projektu szczegółowo analizujemy możliwości wykonywania statutowych funkcji w nowych warunkach. Rozbudowa Gmachu Głównego na rzecz Biblioteki spowodowała sytuację bardzo korzystną: usytuowanie jej w sercu Uczelni, co pozwoli na łatwy dostęp do Biblioteki i łączność z wieloma wydziałami i władzami Uczelni. Jednocześnie jednak możliwość rozbudowy była ograniczona, gdyż stawiała przed projektantami konieczność wkomponowania

Biblioteki w istniejącą konstrukcję budynku. W efekcie powierzchnia przeznaczona na rozbudowę była mniejsza niż potrzebna Bibliotece, pełniącej statutowe zadania wobec użytkowników własnych, jak również zobligowanej do obsługi użytkowników krajowych.

ZAŁOŻENIA

Przed rozpoczęciem prac budowlanych należało wspólnie ustalić założenia. Postanowiliśmy w nich uwzględnić przede wszystkim następujące zagadnienia:

- rola nowej biblioteki w ramach uczelni i szeroko pojętego środowiska,
- przewidywani użytkownicy,
- stan i przewidywany przyrost zbiorów,
- sposób przechowywania (magazynowania) zbiorów,
- zakładane najważniejsze funkcje,
- droga książki i droga użytkownika,
- projektowane zmiany organizacji pracy i struktury organizacyjnej Biblioteki.

Zdając sobie sprawę z roli bibliotek szkół wyższych w Polsce, które obsługują ok. 72% potencjalnych użytkowników, przyjęliśmy założenie, że Biblioteka Główna PW powinna stworzyć właściwe nowoczesne warunki do pracy naukowej i studiów, a jednocześnie być ośrodkiem informacji naukowej umożliwiającym obsługę w zakresie nauk technicznych użytkownikom z własnej uczelni, miasta i regionu Warszawy, a także z całej Polski. Przyjęliśmy również założenie, że ze względu na konieczność ograniczania środków finansowych, wzrost cen wydawnictw oraz wzrost liczby użytkowników, należy położyć nacisk na udostępnianie prezencyjne. W związku z tym, bardzo istotnym elementem w nowych pomieszczeniach było zwiększenie liczby miejsc w czytelnich. Przewidywaliśmy również wspomaganie udostępniania prezencyjnego przez wprowadzenie samoobsługowych kserografów.

Na podstawie posiadanego doświadczenia i przeprowadzonych poprzednio w innym celu ankiet mieliśmy pełną świadomość, że rozwój działalności informacyjnej Biblioteki będzie najważniejszy.

Dlatego w projekcie położono największy nacisk na stworzenie warunków umożliwiających modernizację tej działalności i szybki dostęp do źródeł informacji światowej.

Założyliśmy planowany przyrost roczny poszczególnych rodzajów gromadzonych zbiorów oraz permanentną ich kontrolę i selekcję przez powstały do tych zadań oddział. W celu ekonomicznego przechowywania zbiorów postanowiliśmy w magazynach podstawowych zastosować regały kompaktowe. Bardzo duży nacisk, mimo ograniczonej powierzchni użytkowej (4 920 m²), położyliśmy na zapewnienie wolnego dostępu do najczęściej wykorzystywanej części zbiorów.

REALIZACJA

Nowa siedziba Biblioteki Głównej PW (niektóre pomieszczenia zostały już oddane użytkownikom) składa się z 3 zespołów:

- zespół usług biblioteczno-informacyjnych,
- zespół magazynów,
- zespół pomieszczeń dla pracowników.

Zespół usług biblioteczno-informacyjnych obejmuje 4 kondygnacje i będzie stanowił największą część Biblioteki. Tu właśnie będą realizowane poniżej omówione funkcje.

Funkcję udostępniania zbiorów przedstawiamy zgodnie z drogą użytkownika.

— Składanie zamówienia — wyszukiwanie informacji o dokumentach, które są mu potrzebne, użytkownik rozpoczyna w pomieszczeniu katalogowym, w którym ustawione są terminale do korzystania z katalogu zautomatyzowanego. Baza komputerowa KATALOG zawiera rekordy bibliograficzne książek wydanych od 1980 r. Opisy książek, które cieszą się bardzo dużą poczytnością oraz z serii wydawniczych kontynuowanych do tej pory, wprowadza się do bazy bez względu na datę ich wydania. Tu również umieszczone będą katalogi tradycyjne: alfabetyczny i rzeczowy prowadzony według Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej, w których znajdują się opisy książek wydanych do 1996 r., w tym roku bowiem podjęto decyzję o zamknięciu katalogu kartkowego. Informacje dotyczące zamawianych książek, ich rezerwacji i stanu własnego konta czytelniczego można również uzyskać, korzystając z terminali usytuowanych w Wypożyczalni Naukowej, Wypożyczalni Studenckiej i Ośrodka Informacji Naukowej. Użytkownicy posiadający konta na maszynach unixowych na terenie Politechniki mają możliwość przeglądania i zamawiania książek przez telnet. Pracownicy naukowci PW mogą również zamawiać i rezerwować książki telefonicznie lub pocztą elektroniczną. W trakcie składania zamówienia użytkownik sam decyduje, czy wypożyczy zbiory do domu, czy wykorzysta je na miejscu w wybranej czytelni. Szczegółowe zasady korzystania z materiałów bibliotecznych podaje regulamin udostępniania zbiorów. Elementy zapisu na zamówieniu to opis dokumentu, dane użytkownika, oznaczenie wybranej czytelni oraz numer miejsca.

— Wypożyczanie zbiorów — studenci mogą na podstawie karty bibliotecznej z kodem paskowym wypożyczać książki w Wypożyczalni Studenckiej, w której obsługa jest w pełni skomputeryzowana. Od 1994 r. wypożyczanie odbywa się przy wykorzystaniu oprogramowania APIS-ZB. W wypożyczalni ustawione są terminale, za pomocą których użytkownicy mogą sprawdzać stan swojego konta, zamawiać książki, jak również rezerwować je. Bibliotekarz dokonuje rejestracji użytkowników, wpisu wypożyczenia na konto lub zwrotu książki. Nowością jest wprowadzone już w ostatnich dniach w Wypożyczalni Studenckiej wypożyczanie krótkoterminowe. Można w ten sposób korzystać z części księgozbioru dydaktycznego liczącego 10 000 wol. Są to podręczniki i skrypty nabyte w ostatnim okresie oraz zbiory często wykorzystywane. Książki są wypożyczane na krótkie terminy, najwyżej do tygodnia.

Pracownicy PW mogą wypożyczać zbiory w Wypożyczalni dla Pracowników, która w nowych pomieszczeniach zapewni dobre warunki. W tym samym pomieszczeniu znajduje się Wypożyczalnia Międzybiblioteczna, a naprzeciw Pracownia Reprograficzna, co daje możliwość szybkiego wykonania kserokopii z fragmentów dokumentów, bez konieczności korzystania z czytelni.

— Udostępnianie prezencyjne zbiorów będzie się odbywać w czytelniach oraz w magazynie z wolnym dostępem, znajdujących się na 3 kondygnacjach połączonych wewnętrznymi schodami. Wszystkie zbiory wolno dostępne będą zabezpieczone elektronicznym systemem, co wymaga uprzedniego ich opaskowania. Ze względu na koszty bramek początkowo nie udostępniemy wszystkich wejść do pomieszczeń; przewidujemy obecnie ustawienie po bramce na każdej kondygnacji. Mamy nadzieję, że dzięki tym rozwiązaniom wystarczy jednoosobowa obsługa bibliotekarzy na poszczególnych kondygnacjach.

Dla wygody użytkowników w czytelniach zostaną umieszczone samoobsługowe kserografy na karty magnetyczne oraz aparat umożliwiający ich zakup.

We wszystkich czytelniach czytelnicy będą mieli dostęp do sieci komputerowej przez zainstalowane terminale oraz będą mogli podłączyć własny sprzęt. Zainstalowanie sieci komputerowej jest tak pomyślane, aby liczba komputerów mogła być zwiększona. Zbiory z wolnym dostępem będą ustawione w układzie rzeczowym opracowanym na własne potrzeby w konsultacji z pracownikami naukowymi na podstawie UKD. Uwzględniono — biorąc pod uwagę dyscypliny naukowe reprezentowane na uczelni — działy (oznaczone literami) i poddziały pierwszego stopnia (oznaczone cyframi) bez dalszego rozbudowywania hierarchicznego. W obrębie poddziałów zastosowano układ alfabetyczny. Rekord bibliograficzny każdej książki w bazie katalogowej został rozszerzony o kod rzeczowego przyporządkowania według tej nowej klasyfikacji i kod wskazujący miejsce książki w alfabetycznym układzie książek na półkach. Dzięki temu użytkownik, który chce wypożyczyć książkę i korzystać z systemu komputerowego, uzyskuje informację o lokalizacji konkretnego egzemplarza książki w określonej czytelni, dziale i poddziale.

Użytkownik chcący skorzystać ze zbiorów na miejscu będzie mógł zrobić to w znajdującej się na II piętrze nadbudowy Czytelni Czasopism, w której zapewniony będzie wolny dostęp do ok. 2000 tytułów czasopism krajowych i zagranicznych z 2 ostatnich lat. Nasz zbiór czasopism, zwłaszcza zagranicznych, jest najpełniejszym zbiorem z zakresu nauk technicznych w Polsce. Starsze roczniki, przechowywane w magazynach podstawowych, będą mogły być zamawiane do czytelni czasopism, jak i ogólnej, gdyby 38 miejsc w czytelni okazało się zajęte. Czytelnicy chcący korzystać z prasy codziennej będą mieli zapewnione w wydzielonej części czytelni kameralne warunki.

Przewidujemy, że studenci (ponad 24 000 w r. ak. 1998/1999) studiów dziennych, jak i wieczorowych będą korzystali z najobszerniejszej Czytelni Ogólnej (na III piętrze nadbudowy), w której będzie znajdowało się ok. 10 000 wol. zbiorów. Będą to przede wszystkim zbiory dydaktyczne, podstawowe dla studentów. W Czytelni Ogólnej można będzie korzystać ze znajdującego się w niższej kondygnacji magazynu z wolnym dostępem, w którym przewiduje się ustawienie docelowo ok. 40 000 wol. książek najnowszych i najbardziej poszukiwanych. Czytelnicy będą mieli do dyspozycji 139 miejsc w Czytelni Ogólnej i 60 na antresoli w magazynie z wolnym dostępem. Przewidujemy również wydzielenie 2 stanowisk dla niewidomych i niedowidzących oraz zapewnienie niepełnosprawnym dostępu do pomieszczeń Biblioteki Głównej.

Dla studentów przewidziano pokój do pracy zespołowej, a dla pracowników naukowych boksy umożliwiające izolację i dobre warunki do pracy. W czytelni można będzie również, korzystając z sieci komputerowej, zamówić zbiory z magazynów podstawowych. Czyelnicy będą zawiadamiani o zrealizowanym zamówieniu za pomocą sygnalizacji świetlnej umieszczonej na stolikach. Przewidziano również uruchomienie czytelni unikatowych zbiorów kartograficznych, nie udostępnianych ze względu na brak odpowiednich warunków na wydziale, w którym dotychczas te zbiory się znajdowały.

Funkcję informacyjną realizować będzie przede wszystkim Ośrodek Informacji Naukowej Biblioteki Głównej, który mieści się na I piętrze nadbudowy. W obszernych pomieszczeniach składających się z czytelni informacyjnej, czytelni CD-ROM-ów i czytelni norm, użytkownicy mogą korzystać z informacji udzielanej przez wysokokwalifikowany personel na podstawie 10 własnych, 3 krajowych i 13 zagranicznych baz danych. Z baz własnych do najważniejszych należą: KATALOG, SYMPO — katalog materiałów konferencyjnych (obie bazy dostępne w Internecie) oraz CZASO 1 — katalog czasopism znajdujących się w Bibliotece Głównej, dostępny tak jak inne bazy w sieci lokalnej. Z baz zagranicznych do najważniejszych należą: INSPEC, SCI, COMPENDEX i METADEX. W celu zapewnienia użytkownikom pełnej informacji w jednym miejscu planuje się w najbliższym czasie przeniesienie systemu STN z Gmachu Chemii i zainstalowanie go w sąsiedztwie Ośrodka Informacji Naukowej. Umożliwi to również łatwiejszy dostęp do STN pracownikom i studentom wszystkich wydziałów. System ten, działający w Bibliotece Głównej od 1991 r., zapewnia dostęp online do ponad 200 baz danych i jest jednym z najpoważniejszych banków danych na świecie.

W nowych pomieszczeniach Biblioteka Główna będzie miała dogodniejsze warunki do prowadzenia w większym wymiarze działalności promocyjnej. Zainteresowaniem użytkowników cieszyły się spotkania mające na celu promocję nowych baz danych, organizowane dotychczas ze względu na brak sali w pomieszczeniach wynajmowanych lub na wydziałach. Pełną informację o Bibliotece Głównej, sukcesywnie aktualizowaną użytkownik może znaleźć na stronie WWW pod adresem: <http://www.bg.pw.edu.pl>. Ważną formą promocji Biblioteki, oprócz przygotowywania bieżących informacji rozdawanych użytkownikom, były spotkania na wydziałach, przedstawiające działalność Biblioteki. W projekcie, zarówno na działalność promocyjną, jak i szkoleniową, którą planowano rozwijać, przewidziano osobną salę dydaktyczno-konferencyjną. W trakcie realizacji nadbudowy została ona jednak wyłączona z pomieszczeń przeznaczonych dla Biblioteki.

Funkcję dydaktyczną, mimo trudności, będziemy realizować poprzez:

- wspomaganie procesu dydaktycznego poprzez gromadzenie księgozbioru niezbędnego do realizacji programu studiów,
- działalność dydaktyczno-wychowawczą przejawiającą się w pełnieniu usług związanych z udostępnianiem zbiorów i działalnością informacyjną,
- szkolenie studentów w zakresie przysposobienia bibliotecznego i informacji naukowej,

— prowadzenie praktyk zawodowych dla studentów bibliotekoznawstwa, słuchaczy studiów podyplomowych, uczniów szkół średnich, szkolenie i doszkalcenie pracowników własnej i innych bibliotek w kraju.

Funkcja naukowa, do wykonywania której obligują biblioteki akty prawne dotyczące szkolnictwa wyższego i bibliotek, wykonywana jest obecnie w ograniczonym zakresie ze względu na wzmożoną działalność usługową i trudności organizacyjne. Przewidujemy konieczność prowadzenia działalności naukowej związanej z informatyzacją, informacją naukową, potrzebami użytkowników oraz zarządzaniem biblioteką i systemem biblioteczno-informacyjnym.

Z e s p ó ł m a g a z y n ó w po rozbudowie Gmachu Głównego będzie według projektu zajmować 708 m². Oprócz przedstawionych już magazynów z wolnym dostępem zbiory będą przechowywane na regałach kompaktowych w nowych pomieszczeniach adaptowanych z piwnic, a przede wszystkim w przebudowanym magazynie podstawowym oraz na regałach wolno stojących na zapleczu Wypożyczalni Studenckiej i Wypożyczalni dla Pracowników. Pozwoli to na zlikwidowanie stosów, scalenie zbiorów przechowywanych w tymczasowych pomieszczeniach poza Gmachem Głównym i ewentualnie przejęcie części zbiorów po likwidowanych bibliotekach w niektórych instytutach. Zbiory z magazynów do wypożyczalni będą dostarczane przez 2 windy poruszające się od piwnic do III piętra. W magazynie będą drukowane zamówienia, które użytkownicy będą składali, korzystając z katalogu komputerowego. Na ich podstawie magazynier będzie wybierał dokumenty i windą przysyłał je do odpowiedniej czytelni, o której jest informacja na zamówieniu. Dokumenty, których opisy nie zostały wprowadzone do bazy komputerowej, będą zamawiane na tradycyjnych rewersach. W magazynie bibliotekarz będzie wprowadzał skrócony opis tych dokumentów do bazy, a dokumenty zabezpieczy paskami magnetycznymi.

W czytelniach zainstalowane będą na stolikach czytelniowych lampki kontrolne, a na ladzie bibliotecznej zostanie umieszczona tablica z numerami miejsc czytelników. Tą drogą użytkownik dowie się o dostarczanych dla niego dokumentach z magazynów.

Pierwotny projekt zespołu pomieszczeń dla pracowników musiał — ze względu na zmniejszenie metrażu — ulec pewnej modyfikacji. Jako bardzo korzystne należy odnotować umiejscowienie w osobnym pionie oddziałów nie związanych bezpośrednio z obsługą użytkowników, co pozwoliło na zachowanie zasady nie krzyżujących się dróg. Ważne jest umieszczenie Oddziału Gromadzenia Zbiorów na parterze z możliwością wygodnego transportu książek. Pomyślano również o sąsiedztwie z Oddziałem Opracowania Książek i Zbiorów Specjalnych. Dobre warunki posiadają również pozostałe oddziały, choć zmienione z konieczności oddalenie Oddziału Czasopism od Czytelni Czasopism będzie utrudniało organizację pracy. Pomieszczenia dla pracowników i dla dyrekcji zajmują łącznie 180 m².

EWIDENTNE EFEKTY

Podsumowując uznajemy za najistotniejsze następujące osiągnięcia:

— znaczną poprawę warunków korzystania dla użytkowników,

- zwiększenie miejsc w czytelnich do 320 (w 1996 r. — 80),
- właściwe warunki przechowywania zbiorów,
- sygnalizację świetlną w czytelnich,
- wolny dostęp do ok. 60 000 wol. zbiorów,
- możliwość korzystania z terminali i dostęp do Internetu w różnych pomieszczeniach,
- czytelnie specjalistyczne (unikatowych zbiorów kartograficznych, CD-ROM-ów, informacyjne, norm),
- pokój do pracy zespołowej dla studentów,
- boksy dla pracowników naukowych,
- wypożyczanie krótkoterminowe,
- stanowiska dla niewidomych i niedowidzących,
- połączenie agend informacyjnych.

Przedstawione przedsięwzięcia nie wyczerpują zmian dokonujących się obecnie w Bibliotece Głównej. Konieczność oszczędności w działalności bibliotecznej zmusiła nas do uaktualnienia polityki gromadzenia zbiorów. Rysuje się konieczność zmiany organizacji pracy i struktury Biblioteki Głównej, jak również działalności bibliotek w systemie biblioteczno-informacyjnym PW. Prowadzimy jednocześnie intensywne prace przygotowujące nas do wprowadzenia nowego komputerowego zintegrowanego systemu bibliotecznego. Zdajemy sobie sprawę, że zastosowanie go wymusi na nas dalsze istotne zmiany organizacyjne. Doświadczeniami i sukcesami w tym zakresie będziemy mogli podzielić się z Państwem w późniejszym okresie.

Powierzchnia nowej siedziby Biblioteki Głównej PW

Nazwa	Stan obecny m ²	Stan przyszły m ²	Przyrost [%]
Magazyny	1 114,46	1 702,83	52,79
Czytelnie *	190,57	1 076,56	464,92
Wypożyczalnie	68,70	173,50	152,55
Stacje obsługi	—	102,55	—
Katalogi	48,65	103,92	113,61
Pracownie	148,70	249,81	68,00
Pomieszczenia dla pracowników	85,60	181,36	111,87
Pomieszczenia pozostałe	66,44	777,13	1 069,67
Komunikacja, korytarze, hole	93,25	656,02	603,51

Razem

1 816,37

5 023,68

* Łącznie 320 miejsc w czytelnich (dotychczas 80)

BIBLIOGRAFIA

1. J. B a n k : *Zarządzanie przez jakość*. Warszawa 1996.
2. E. D u d z i ń s k a : *Wstępne założenia programowe rozbudowy Gmachu Głównego dla potrzeb Biblioteki Głównej*. Warszawa 1995.
3. E. D u d z i ń s k a , G. P ł o s z a j s k i : *Wstępna koncepcja systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Warszawskiej*. Warszawa 1998.
4. *Kreatywność bibliotekarzy*. Materiały z ogólnopolskiej konferencji pt. „Społeczno-kulturalna i zawodowa kreatywność bibliotekarzy”, Miedzeszyn 13-14.06.1997 r. Warszawa 1997.
5. A. W o j c i e c h o w s k a , J. Z a l e s k i : *Pomieszczenia Biblioteki Głównej. Stan obecny i przyszły*. Warszawa 1998.
6. J. W o j c i e c h o w s k i : *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach*. Warszawa, Kraków 1997.
7. *Zadania biblioteki wyższej uczelni technicznej wczoraj, dziś, jutro*. Materiały konferencyjne, Warszawa, 7-8 listopada 1995 r. Warszawa [1995].

ELŻBIETA DUDZIŃSKA, ANNA WOJCIECHOWSKA

REMODELING OF WARSAW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY MAIN LIBRARY

The remodeling and enlargement of the Main Building of the Warsaw University of Technology for the needs of the Main Library has been decided in 1995. Location of the Library in the Main Building has an advantage of easy physical access and better integration with all the University departments at the cost of some restrictions in remodelling that has to take into account the site and construction of the old building. The general plans of the remodeling were prepared according to the results of analysis of the predicted directions of the Library development. The remodeling included creation of an area for the information department including reading and circulation rooms with free stack access, workrooms and an information center, and separation of stacks and technical areas. Overall Library surface plan increased from 1816 sq.m to 5023 sq.m and reading rooms capacity increased from 83 to 319 workplaces.

Maszynopis wpłynął do redakcji 24 kwietnia 1999 r.

JERZY LEWANDOWSKI

BIBLIOTEKA SGGW W NOWYM GMACHU

Adaptacja budynku dawnej stołówki studenckiej na siedzibę Biblioteki Głównej SGGW. Rozkład pomieszczeń dla czytelników i pracowników na dwu kondygnacjach.

Decyzję o budowie nowego gmachu dla biblioteki władze SGGW podjęły w 1996 r. Warunki, w jakich w tym czasie Biblioteka Główna pracowała, były — najdelikatniej mówiąc — fatalne. Większość agend — czyli czytelnia, oddział informacji naukowej, pracownie oddziałów gromadzenia i opracowania zbiorów — znajdowała się na ulicy Rakowieckiej, wypożyczalnia studencka — w oddalonym o ok. 10 km kampusie na Ursynowie, część magazynów (ok. trzeciej części zbiorów) — w tzw. przyziemiach i piwnicach przyległych do pomieszczeń operacyjnych; pozostała część była rozproszona w kilku miejscach Ursynowa, m.in. w piwnicach domów studenckich, barakach itp. Łącznie Biblioteka zajmowała 1440 m² powierzchni, dysponując czytelnią na 115 miejsc. Były to pomieszczenia ciasne, niefunkcjonalne, ze znacznie utrudnioną komunikacją: adaptowane przejścia, hole, klatki schodowe, piwniczne korytarze, zalewane nieczystościami magazyny.

Nowy budynek powstał w wyniku przebudowy starej, wyeksploatowanej stołówki studenckiej, i mimo że w nowym budynku wykorzystano ze starej konstrukcji jedynie fundamenty, elementy nośne i klatki schodowe, w znacznym stopniu wpłynęły one jednak na kształt architektoniczny i możliwości rozwiązań funkcjonalnych nowej biblioteki. Mam tu na myśli ograniczone bryłą starego budynku powierzchnie funkcjonalne i wymuszone układy komunikacyjne.

Autorem projektu nowej biblioteki jest architekt Stanisław Fijałkowski, projektant obiektów Biblioteki Narodowej. Sądzę, że znakomicie wywiązał się z trudnego zadania, jakim było przede wszystkim znalezienie kompromisu między potrzebami Biblioteki i istniejącymi ograniczeniami. Jest to z pewnością efekt jego ogromnego doświadczenia w projektowaniu tego typu obiektów, ale również otwartości na uwagi przyszłych użytkowników, analizę propozycji i ich twórcze przetwarzanie. Myślę, że nie będzie uznane za nieskromność stwierdzenie, iż dyskusje z bibliotekarzami wiele wniosły do ostatecznego kształtu projektu. A z pewnością przyczyniły się do późniejszego życzliwego odbioru i wpłynęły na ocenę nowego obiektu.

Prace budowlane zakończono w lipcu 1998 r. Dwa miesiące trwało wyposażanie budynku w meble, uruchomiono sieć komputerową wraz z systemem obsługi Biblioteki i połączeniami z siecią uczelnianą i internetową, uruchomiono wszelkie

inne instalacje, przeniesiono, scalono w magazynie głównym oraz wyeksponowano w wolnym dostępie zbiory, a także przeprowadzono wszystkie agendy Biblioteki. W dniu 30.09.1998 r. nowa Biblioteka została uroczyście otwarta przez rektora SGGW, zaś następnego dnia udostępniona czytelnikom. Zgodnie z uchwałą Senatu Akademickiego nowa Biblioteka otrzymała imię byłego premiera RP, a także rektora SGGW, prof. dra Władysława Grabskiego.

Nie ukrywam, że uruchomienie Biblioteki w tak krótkim czasie jest powodem dumy wszystkich pracowników. Bo to przede wszystkim ich zasługa. I nie umniejsza jej fakt ogromnej pomocy ze strony służb technicznych i administracyjnych Uczelni. Szanowny Czytelnik wybaczy to samochwalstwo. Myślę jednak, że duma z sukcesu będącego efektem własnego zaangażowania i kompetencji nie jest niczym naganym.

I tyle historii powstania nowej Biblioteki. Z premedytacją używam określenia „nowa Biblioteka”. Szanując bowiem historyczną ciągłość, funkcjonuje ona zupełnie odmiennie od tej, która mieściła się na ul. Rakowieckiej. I tak ją oceniają czytelnicy.

Zbudowany na planie kwadratu nowy budynek, o powierzchni użytkowej około 3400 m², jest obiektem dwukondygnacyjnym. Budynek jest klimatyzowany, wyposażony w systemy ochrony przeciwpożarowej, antywłamaniowej i telewizji przemysłowej. Nad bezpieczeństwem gmachu czuwa całodobowa ochrona.

Na paterze mieści się magazyn główny zbiorów i wypożyczalnia studencka. Magazyn, z systemem regałów przesuwnych, może pomieścić 300 000 wol. Wypożyczalnia studencka, z wieloegzemplarzowym księgozbiorem podręczników i skryptów liczącym obecnie ok. 45 000 wol., posiada własne zaplecze magazynowe obliczone na około 90 000 wol. Na parterze znajdują się również pracownie wypożyczalni oraz pomieszczenia techniczne. Na parterze mieści się ponadto mała księgarnia, prowadzona przez samorząd studencki.

Na piętrze mieszczą się pozostałe agendy udostępniania, tj. czytelnia, wypożyczalnia dla pracowników naukowych i wypożyczalnia międzybiblioteczna, oddział informacji naukowej z informatorium i małą salą dydaktyczną oraz tradycyjne i komputerowe katalogi. Na piętrze mieszczą się również pracownie oddziałów gromadzenia i opracowania zbiorów oraz pomieszczenia administracyjne Biblioteki. Całe piętro — poza pomieszczeniami służbowymi jest otwarte dla czytelników. Przy wejściu znajdują się katalogi oraz stanowisko informacji katalogowej i bibliotecznej, tuż obok informatorium z podstawowym księgozbiorem informacyjnym i stanowiskami do obsługi baz danych. Pozostałą część pomieszczenia zajmują stanowiska czytelnicze oraz wolno dostępny księgozbiór, zlokalizowany pod znajdującą się nad środkiem sali antresolą. Na atresoli również zlokalizowane są miejsca dla czytelników oraz regały z czasopismami bieżącymi. Wejście nie jest kontrolowane, czytelnik może swobodnie poruszać się po całym piętrze wraz z antresolą. Cała czytelnia liczy 300 miejsc, zaś wolno dostępny księgozbiór liczy ok. 30 000 wol., tj. blisko trzecią część całości zbioru książek Biblioteki, oraz ok. 600 tytułów czasopism bieżących, z tym że przewidziano miejsce na ponad 60 000 wol. książek i ponad 1000 tytułów czasopism. Wydawnictwa zwarte ustawione są działowo według UKD,

czasopisma bieżące — w kolejności alfabetycznej tytułów. Książki zabezpieczone są przed kradzieżą paskami magnetycznymi i bramkami kontrolnymi firmy 3M, ustawionymi przy wyjściu z czytelni. Czytelnie są doskonale oświetlone światłem naturalnym i sztucznym, a zainstalowane żaluzje pozwalają na regulację oświetlenia.

Czytelnia wyposażona jest w stoły o wymiarze 180 × 80 cm. Przy każdym stole znajdują się 2 stanowiska czytelnicze, każde wyposażone w indywidualne oświetlenie oraz lampkę sygnalizacyjną sterowaną ze stanowiska obsługi czytelników. Każde stanowisko czytelnicze ma techniczną możliwość przyłączenia do sieci komputerowej Biblioteki.

Korzystanie z księgozbioru znajdującego się w czytelni nie wymaga uprzedniej rejestracji przy stanowisku obsługi. Czytelnik może zająć dowolne miejsce w czytelni i korzystać z dowolnej liczby książek. Jedyne ograniczenie polega na tym, by nie odkładał wykorzystanych książek na półki, lecz na stojące obok nich wózki lub stoliki. Tylko czytelnicy składający zamówienie na dzieła z magazynu podstawowego mają określone miejsce, wyłącznie po to by błyskającą lampką sygnalizacyjną można ich było zawiadomić, że zamówienie jest już zrealizowane. Operacja sprowadzania książki z magazynu trwa ok. 5 minut. Czytelnik może samodzielnie kopiować wybrane fragmenty, oczywiście w zakresie określonym prawem autorskim. Odpowiednie informacje wraz z instrukcjami obsługi znajdują się przy każdym kserografie. Do dyspozycji czytelników jest 5 kserografów: 3 zlokalizowane bezpośrednio w czytelni oraz 2 w holu na parterze.

Stanowisko obsługi czytelni, będące jednocześnie wypożyczalnią dla pracowników naukowych (tylko pracownicy naukowci mogą wypożyczać z księgozbioru podstawowego), mieści się w głębi sali czytelni. Jest to jeden z mankamentów, o których na początku wspominałem, narzuconych układami komunikacyjnymi starego budynku. Tylko w tym miejscu udało się bowiem zlokalizować bezpośrednie połączenia windą towarową i odrębną, wewnętrzną klatką schodową z magazynem. Do stanowiska obsługi przylegają bezpośrednio pracownie Oddziału Udostępniania. Kontrolę sytuacji w czytelni zapewnia monitor połączony z systemem kamer telewizyjnych. Te same kamery obsługują jednocześnie system ochrony budynku. Stanowisko obsługi wyposażone jest ponadto w system sygnalizacji wizualnej dochodzący do każdego stolika oraz urządzenie do aktywizacji i dezaktywizacji zabezpieczeń książek z wolno dostępnego księgozbioru, umożliwiające wynoszenie zabezpieczonych książek poza obszar chroniony. Wszystkie stanowiska obsługi czytelnika oraz magazyny połączone są wewnętrznym, „głosnomówiącym” interkomem, zaś komunikaty dla czytelników można przekazywać poprzez sieć głośników. Wypożyczalnia międzybiblioteczna wyposażona jest w wysokowydajny kserograf, który jest jednocześnie użytkowany dla innych potrzeb Biblioteki.

Oddział Informacji Naukowej zlokalizowany jest bezpośrednio przy wejściu do czytelni, tuż obok katalogów. Oprócz normalnej informacji bibliotecznej w swym informatorium Oddział udostępnia abonowane przez Bibliotekę bazy bibliograficzne. Biblioteka posiada licencję na udostępnianie 5 baz zagranicznych (CAB, Food Science and Technology Abstracts, Biotechnology Abstracts, Life Science Collec-

tion, Current Contents, seria Agriculture) oraz dwóch baz polskich (SIGŻ-System Informacji o Gospodarce Żywnościowej, Librex-Agro). Bibliotekarze Oddziału pomagają czytelnikom w korzystaniu z udostępnianych baz; w większości przypadków pomoc ta oznacza wspólne przeszukiwanie bazy. Pomagają również w korzystaniu z informacji poprzez Internet. Biblioteka udostępnia czytelnikom 5 stanowisk komputerowych z dostępem do Internetu; 4 znajdują się w czytelni w pobliżu katalogów, piąte w informatorium obok stanowisk do udostępniania baz danych bibliograficznych.

Jeszcze w 1999 r. Uczelnia zamierza zakupić infoserwer, poprzez który abonowane przez Bibliotekę bazy będą dostępne na każdym stanowisku w komputerowej sieci uczelnianej SGGW. W podobny sposób w sieci uczelnianej Biblioteka zamierza udostępnić swoją pełną bazę katalogową, z możliwością zdalnego składania zamówień.

Sieć komputerowa Biblioteki wykorzystująca oprogramowanie firmy Novell składa się z 50 stanowisk. 20 stanowisk jest bezpośrednio dostępnych dla czytelników (OPAC w czytelni i wypożyczalni, Internet, bazy danych bibliograficznych), pozostałe to stanowiska obsługi czytelników, gromadzenia i opracowania zbiorów, administracji itp. W swojej pracy Biblioteka wykorzystuje Zintegrowany System Obsługi Biblioteki KRUK, poznańskiej firmy ZETER. Oprogramowanie wykorzystuje nowoczesny program narzędziowy PROGRESS. Format rekordu bibliograficznego to USMARC, a podstawę opracowania rzeczowego stanowi słownik haseł przedmiotowych. System obejmuje wszystkie dziedziny działalności biblioteki i posiada wszelkie atrybuty systemu bibliotecznego średniej wielkości. Jest narzędziem sprawnym i permanentnie udoskonalanym. W bazie danych katalogowych Biblioteki znajdują się opisy wszystkich wydawnictw zwartych, które wpłynęły do zbiorów po 1975 r., komplet norm oraz komplet posiadanych przez Bibliotekę czasopism. Do bazy zamierzamy wprowadzić jeszcze wszystkie posiadane przez Bibliotekę wydawnictwa zwarte wydane w Polsce lub dotyczące polskiego rolnictwa. Obok bazy komputerowej nadal prowadzony jest alfabetyczny katalog kartkowy.

Biblioteka otwarta jest dla czytelników we wszystkie dni tygodnia, posiada własny parking dla czytelników i pracowników. Szczegółowe dane dotyczące organizacji, godzin otwarcia, a także oczywiście katalogi książek i czasopism zainteresowany czytelnik znajdzie na stronie internetowej Biblioteki pod numerem www.bg.sggw.waw.pl/ Na stronie tej można również obejrzeć fotogramy nowego gmachu.

Jak można ocenić funkcjonowanie Biblioteki w nowym kształcie? Czytelnicy, wydaje się nam, są bardzo zadowoleni z nowych możliwości dostępu do księgozbioru, szybko się do zmian dostosowali i nauczyli korzystać ze swobodnego dostępu i wszystkich innych udogodnień. Wszystkie zgłaszane niedoróbki staramy się eliminować na bieżąco. Pod koniec roku akademickiego zamierzamy przeprowadzić podsumowanie działalności w nowym budynku, przeanalizować ponownie wszystkie aspekty działalności i od początku nowego roku akademickiego wprowadzić niezbędne zmiany lub uzupełnienia. Skrzętnie korzystamy z uwag i propozycji kolegów bibliotekarzy często nas odwiedzających, bo ciekawych nowego gmachu

i nowej biblioteki. Serdecznie zapraszamy do odwiedzin wszystkich kolegów. Chętnie pokażemy wszystko co odwiedzających będzie interesować, chętnie także skorzystamy z ocen i rad.

JERZY LEWANDOWSKI

CENTRAL LIBRARY OF THE WARSAW AGRICULTURAL UNIVERSITY IN THE NEW SITE

New site of the Central Library of the Warsaw Agricultural University has been developed by remodeling of a building of a student cafeteria. This imposed rather strict limitations on the architectural shape and floor plan of the library, as the construction elements of the former building have to be preserved. The ground floor houses student circulation room and circulation collection stacks together with main stacks holding 300000 vols. Main students reading room with free access to 60000 vols of monographs and 1000 serial titles, staff reading and circulation rooms, catalogs, information desk and library staff and administration are located in the second floor. The Library OPAC holds records of all post-1975 acquisitions with card catalog continued. In general, new library won very positive opinions.

Maszynopis wpłynął do redakcji 29 kwietnia 1999 r.

WANDA MATWIEJCZUK

PLANOWANY NOWY BUDYNEK BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIwersytetu OPOLSKIEGO

Uzasadnienie celowości planowanej budowy, założenia programowe, użytkowe i technologiczne.

UWAGI WSTĘPNE

W 1998 r. minęło 48 lat od powstania pierwszego zbioru bibliotecznego, który dał podstawę do powołania biblioteki naukowej przy Wyższej Szkole Pedagogicznej we Wrocławiu przeniesionej następnie w 1953 r. do Opola. W 1994 r. bibliotekę tę przekształcono w Bibliotekę Główną Uniwersytetu Opolskiego. Przez te wszystkie lata losy Biblioteki były nierozdzielnie związane z historią uczelni i Opolszczyzny, dla której stanowi ona ciągle poszerzany i rozwijany podstawowy warsztat pracy naukowej i dydaktycznej.

W pierwszym, najtrudniejszym okresie swojej działalności, przypadającym na lata 50. nie przewidziano dla Biblioteki właściwej siedziby. Również w następnych latach zbiory biblieczne lokalizowane były w pomieszczeniach i warunkach nieodpowiednich w stosunku do funkcji, które miały spełniać. Były to niewielkie powierzchnie o małej wytrzymałości stropów, umiejscowione w gmachu głównym uczelni w salach wykładowych i pomieszczeniach akademików. Brakowało miejsca na zbiory i dla czytelników. Krytyczny moment nadszedł w 1979 r., kiedy nastąpiło nadmierne przeciążenie i w efekcie pęknięcie stropów w salach, gdzie magazynowano zbiory, co spowodowało z kolei wymuszone rozlokowanie księgozbioru w różnych punktach Opola i poza miastem. Bibliotekarze, zapewniając ciągłość procesu dydaktycznego i naukowego, dowozili książki przez 7 lat do centralnej wypożyczalni.

Ta bardzo trudna sytuacja lokalowa Biblioteki spowodowała, że w 1980 r. władze wojewódzkie na wniosek uczelni przekazały na cele biblieczne rozpoczętą budowę obiektu KW PZPR przy ul. Strzelców Bytomskich. Po 9-letnim okresie adaptacyjno-budowlanym w 1989 r. zakończono budowę i do uzyskanego obiektu przeniesiono scalony księgozbiór uczelniany. Nie był to typowy gmach biblieczny wybudowany na miarę potrzeb szkoły wyższej, która w perspektywie najbliższych lat miała dążyć do uzyskania uniwersyteckiego statusu. Adaptowany budynek był nowoczesny jak na tamten okres, jednakże zapewniał warunki do pracy naukowej w czytelni i miejsce dla księgozbioru tylko na najbliższe 10 lat. Poza tym wraz z Biblioteką w obiekcie zlokalizowano na jednej z kondygnacji Instytut Historii.

Szybki rozwój Wyższej Szkoły Pedagogicznej, która została przekształcona w Uniwersytet Opolski (UO), wymagał bardzo intensywnego gromadzenia zbiorów. Z roku na rok powstały nowe kierunki studiów i nowe specjalizacje, tym samym zwiększyła się do 13 000 liczba studentów stacjonarnych, zaocznych i na studiach podyplomowych. Utworzenie studiów doktoranckich i zwiększenie liczby pracowników naukowych rokuje dynamiczny rozwój UO. Biblioteka uniwersytecka musi sprostać wymaganiom, które jej stawiają pracownicy naukowci i studenci, jednocześnie zaspokajając potrzeby czytelnicze studentów i mieszkańców województwa studiujących w szkołach prywatnych i poza Opolszczyzną.

W ostatnich latach zapotrzebowanie na zbiory biblioteczne bardzo wzrosło, wypożyczenia sięgają 390 000 wol. rocznie, rejestruje się ponad 13 000 zrealizowanych usług informacyjnych. Księgozbiór biblioteczny UO w połowie 1997 r. osiągnął stan ponad 570 000 wol., z czego 350 000 zgromadzonych było w gmachu przy ul. Strzelców Bytomskich. Przed lipcową powodzią w 1997 r. brakowało już miejsca na nowe książki i czasopisma z bieżącego zakupu i stałej prenumeraty. Poza tym w perspektywie pojawiła się również konieczność rozlokowania egzemplarza obowiązkowego. Podczas powodzi, która zdewastowała obiekt biblioteczny, zniszczeniu uległy 2 największe kondygnacje o powierzchni 3275 m², gdzie znajdowały się magazyny zbiorów bibliotecznych. Niestety, utracony został bezpowrotnie magazyn piwniczny o powierzchni 1800 m², ponieważ wilgoć, duży stopień zagrzybienia i zniszczenia, a także ryzyko zalania przez wody podskórne (z uwagi na zupełnie zniszczony przez powódź system odwadniający), eliminuje tę część obiektu z użytkowania. Po oczyszczeniu i kapitalnym remoncie odzyskano ok. 1400 m² magazynu zlokalizowanego na parterze obiektu. W tym miejscu trzeba nadmienić, że po ciężkich doświadczeniach i poniesionych stratach powodziowych należy odnieść się z największą ostrożnością do decyzji ponownego umieszczenia zbiorów bibliotecznych w tym rejonie Opola na niskich kondygnacjach, nawet po ich osuszeniu i odzyskaniu.

Od sierpnia 1997 r. do tej pory prowadzona jest na dużą skalę akcja odzyskania i odrestaurowania utraconego zbioru bibliotecznego, która przyniosła już zadowalające rezultaty. Z darów od instytucji i osób prywatnych Biblioteka uzyskała ok. 60 000 wol. książek i czasopism, zakupiła dodatkowo ponad 12 780 wol. nowych wydawnictw, część księgozbioru uzupełniono również przez zakupy antykwaryczne i mikrofilmy. W 1997 r. decyzją Ministerstwa Kultury i Sztuki przydzielono Bibliotece Głównej UO egzemplarz obowiązkowy. W tak ciężkiej sytuacji spowodowanej powodzią i przy poniesionych stratach fakt ten ma dla Biblioteki duże znaczenie, ponieważ będzie sprzyjał odnowieniu i uzupełnieniu księgozbioru bibliotecznego. Niemniej spowoduje on bardzo szybki przyrost zbiorów, w granicach 30-35 000 wol. książek i czasopism rocznie i wymagać będzie odpowiednich pomieszczeń. Każdego roku należy na ten cel zapewnić ok. 200 m² powierzchni magazynowej. Oferty darów zadeklarowane przez ofiarodawców i planowane zakupy dużych warsztatów naukowych wybitnych polskich humanistów, a także zwiększony zakup bieżący nowości wydawniczych również wymagają odpowiednich warunków lokalowych.

Katastrofa powodzi w poważnym stopniu ograniczyła funkcjonowanie Biblioteki Głównej i zahamowała obsługę procesu naukowo-dydaktycznego większości kierunków humanistycznych w UO. Ponad 230 000 wol. znalazło się w pomieszczeniach zastępczych, w salach wykładowych, na korytarzach, a także częściowo w Bibliotece Wydziału Teologicznego. Przystankiem przejściowym okazał się też budynek byłego szpitala przy ul. Kopernika, gdzie na miejsce w Bibliotece oczekuje kilkadziesiąt tysięcy woluminów darów książkowych i czasopiśmienniczych.

Rada Biblioteczna i Senat UO przyjmując raport o stanie Biblioteki Głównej po powodzi, w dn. 29.11.1997 r. podjął uchwałę nr 11/96-99 w sprawie budowy nowego gmachu Biblioteki Głównej i skierował apel o poparcie tej uchwały do polskich środowisk uniwersyteckich i akademickich. Wojewoda opolski Ryszard Zembaczyński, korzystając z opinii architektów, rozważył i zaaprobował wstępnie projekt lokalizacji nowego gmachu Biblioteki na posesji, która stanowi własność UO. W aneksie do III części Regionalnego programu odbudowy i modernizacji Śląska Opolskiego po powodzi z lipca 1997 w p. 3.8 zamieszczono zapis dotyczący budowy na terenach niezalewowych pomieszczeń dla księgozbioru Biblioteki Głównej UO. Poparcie dla tego przedsięwzięcia zadeklarował również prezydent Opola. Z inicjatywy wojewody opolskiego, parlamentarzystów Opolszczyzny, rektora UO, ks. bp Alfonsa Nossola i przewodniczącego Rady Bibliotecznej UO prof. Stanisława Kochmana, 12.01.1998 r. powołano komitet budowy nowej siedziby Biblioteki. Zespół osób popierających ideę budowy nowego obiektu bibliotecznego liczy ponad 50 osób. Honorowym przewodniczącym został ks. bp A. Nossol, a na przewodniczącego ds. organizacji pracy komitetu wybrano prof. S. Kochmana. Działania komitetu w 1998 r. doprowadziły do przygotowania *Programu użytkowego*¹ i *Wytycznych architektoniczno-urbanistycznych*². Opracowany materiał stanowi podstawę do ogłoszenia konkursu na projekt architektoniczny nowego gmachu.

PRZEZNACZENIE I FUNKCJE PLANOWANEGO OBIEKTU

Podstawowym celem projektowanej budowy jest zabezpieczenie zbiorów bibliotecznych przed powodzią. Poniesione straty ok. 120 000 wol. książek i czasopism zobowiązują władze Uniwersytetu, wojwództwa opolskiego i Opola do podjęcia inwestycji na bezpiecznym, suchym terenie. Budynek Biblioteki planuje się zlokalizować w pobliżu Uniwersytetu w centrum miasta. W planowanym gmachu zakłada się gromadzenie i udostępnianie docelowo 2 mln wol. Rozmieszczenie zbiorów bibliotecznych projektuje się w proporcjach: 20% (ok. 400 000 wol.) z wolnym dostępem dla czytelników, 80% (ok. 1 600 000 wol.) w obrębie magazynów bibliotecznych.

Biblioteka Główna UO będzie obsługiwać pracowników naukowych, dydaktycznych i studentów, a ponadto będzie realizować zadania środowiskowej biblioteki

¹ W. Matwiejczuk, E. Czerwińska: Program użytkowy obiektu Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego (lokalizacja Opole, ul. Oleska). Opole 1998, 51 s., maszyn.

² J. Maj, W. Przybyszewski, A. Przybyszewska: Wytyczne architektoniczno-urbanistyczne, program użytkowy oraz wytyczne technologiczne Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego w Opolu przy ul. Oleskiej. Warszawa 1998, 23 s., maszyn.

naukowej w Opolu i na Opolszczyźnie dla kadry naukowej i studentów innych uczelni, mieszkańców uzupełniających wykształcenie, samouków, młodzieży gimnazjalnej i licealnej. Zakłada się, że planowany budynek będzie przeznaczony dla ok. 18 000 osób. Przewiduje się jako szczytowe obciążenie usługi biblioteczne dla 900 osób, a w sferze pozabibliotecznej — 600 osób.

Tematyka gromadzonego księgozbioru obejmuje następujące dziedziny: filologię polską, językoznawstwo, slawistykę, filologię wschodniosłowiańską, historię, pedagogikę, psychologię, socjologię, filozofię, politykę, geografę, ochronę środowiska, zbiory regionalne dotyczące Śląska Opolskiego, księgozbiór obecnej Biblioteki Wydziału Ekonomicznego UO. Księgozbiór udostępniany prezencyjnie w czytelni obejmuje działy wiedzy reprezentowane w programie studiów na UO.

Biblioteka gromadzić będzie wszystkie typy dokumentów: współczesne książki, stare druki i rękopisy zabytkowe, dokumenty życia codziennego, czasopisma, rękopisy i maszynopisy współczesne, mapy, ikonografię, dokumenty dźwiękowe, oglądowe i słuchowo-oglądowe, mikrofilmy, dokumenty elektroniczne na różnych nośnikach. Podstawowym źródłem gromadzenia polskich dokumentów współczesnych będzie egzemplarz obowiązkowy. Przeważającą część zbiorów będą stanowiły wydawnictwa drukowane, należy jednak przewidzieć gromadzenie dokumentów na nośnikach elektronicznych. Te zbiory wymagają instalacji dużej rozległej sieci i odpowiednich urządzeń technicznych, zapewniających możliwość odczytywania i kopiowania dokumentów. Zgodnie ze wskazaniem zamieszczonym w *Wytycznych*³ należy uwzględnić ok. 20% w przyłączach sieci dla użytkowników informacji, którzy będą korzystali z własnego sprzętu (laptop, softbook).

W Bibliotece planuje się udostępnianie zbiorów na zewnątrz poprzez wypożyczalnię i na miejscu oraz zdalnie poprzez sieci komputerowe zewnętrzne.

Projekt architektoniczny i budowlany będzie uwzględniać rozwiązania komunikacyjne ułatwiające dotarcie do Biblioteki i udostępnianie zbiorów oraz informacji naukowej osobom niepełnosprawnym.

PROGRAM UŻYTKOWY NOWEGO BUDYNKU

1. Zespół wejścia i informacji (622 m²): hol, portiernia, szatnia, pomieszczenia wystawowe, księgarnia, klub-kawiarnia, intrologatoria, stanowisko rejestracji i kontroli, katalogi kartkowe i komputerowe, pomieszczenia sanitarne;

2. Zespół udostępniania zbiorów (1718 m²): wypożyczalnia ogólna i międzybiblioteczna, wypożyczalnia zbiorów dydaktycznych, czytelnia ogólna (600 miejsc), studio dokumentów audiowizualnych i multimedialnych;

3. Dział zbiorów zabytkowych (106 m²): czytelnia starych druków i archiwaliów, magazyny starych druków i archiwaliów, pracownia gromadzenia i opracowania zbiorów zabytkowych;

4. Zespół pracowni bibliotecznych i dydaktyki (1097 m²): wszystkie zadania związane z gromadzeniem i opracowaniem druków zwartych (pod jednym kierow-

³ Tamże, s. 3

nictwem) oraz cały proces gromadzenia i opracowania wydawnictw ciągłych (także pod jednym kierownictwem), pracownia dokumentacyjna, pracownia informatyki, pracownia wystawiennicza, pracownia dydaktyczna, sale dydaktyczne;

5. Zespół przechowywania i ochrony zbiorów (6630 m²): magazyny zbiorów nowych, pracownia opraw i konserwacji zbiorów, komora dezynfekcyjna;

6. Zespół dyrekcji, administracji, obsługi porządkowej i technicznej: dyrekcja Biblioteki, sekretariat, administracja, stanowisko instruktora placówek sieci bibliotecznej Uniwersytetu — razem 108 m², warsztaty, centrala ppoż., centrala klimatyzacyjna, magazyny, pomieszczenia personelu technicznego i porządkowego, garaże i parking na 200 samochodów — razem 1904 m².

We wszystkich zespołach uwzględniono pomieszczenia socjalne i sanitarne dla czytelników i pracowników, a także powierzchnie niezbędne do specjalistycznego wyposażenia w sprzęt stanowisk czytelniczych i pracowniczych. Powierzchnia zaplanowana na komunikację pionową i poziomą stanowi 35% powierzchni użytkowej netto, tj. 4265 m². Cały budynek obejmuje 16 450 m².

TENDENCJE W BUDOWNICTWIE BIBLIOTECZNYM BRANE POD UWAGĘ PRZY PROJEKTOWANIU PRZYSZŁEGO BUDYNKU BIBLIOTECZNEGO

1. Elastyczność polegająca na stosowaniu rozwiązań umożliwiających zmienność układów funkcjonalnych (flexibility).

2. Przestrzeganie zasady nie krzyżowania się drogi książki z traktami ruchu czytelniczego.

3. Komunikacja: wejście i wyjście z biblioteki oraz drogi komunikacyjne wewnątrz budynku uwzględniające dogodny dojazd i dostęp na wszystkie kondygnacje osobom niepełnosprawnym.

4. Możliwość rozbudowy i zmian także w trakcie projektowania obiektu bibliotecznego. Traktowanie każdej kondygnacji budynku jako przestrzeni, którą można różnie organizować w zależności od potrzeb.

5. Lokalizacja pomieszczeń zwartego magazynowania na najniższych kondygnacjach, a jeżeli zaistnieje możliwość, lokowanie magazynów bibliotecznych na wyższych kondygnacjach; branie pod uwagę wytrzymałości stropów i nowoczesnych rozwiązań sterująco-komunikacyjnych na powierzchniach przeznaczonych na zbiory.

6. Zapewnienie użytkownikowi dogodnego i bezpośredniego kontaktu z książką, tj. wolnego dostępu do księgozbioru w obrębie czytelni i wypożyczalni, a także częściowo w magazynach bibliotecznych.

7. Instalacja odpowiedniego systemu ostrzegawczego i alarmowego ppoż. i systemu gaśniczego, najnowocześniejszego jaki będzie osiągalny w czasie realizacji danej inwestycji (kategoria zagrożenia ludzi ZL V).

8. Zastosowanie pełnej klimatyzacji, odpowiednio automatycznie regulowanej.

9. Traktowanie planu sieci komputerowej jako elementu projektu technicznego budowy z założeniem pełnej komputeryzacji działalności Biblioteki.

Przewidywana inwestycja biblioteczna jest trudnym przedsięwzięciem budowlanym ze względu na olbrzymie nakłady finansowe niezbędne na etapie programowania a następnie realizacji zatwierdzonego projektu architektonicznego. Przed podjęciem wstępnych prac nad tym zadaniem odwiedziono kilka nowych bibliotek w kraju i za granicą, a także zasięgnięto opinii oraz rad doświadczonych bibliotekarzy. Z pewnością nasze plany zweryfikuje czas i uwarunkowania ekonomiczne. Pragniemy wyrazić jednak optymizm, że w wyniku realizacji tego zamierzenia uzyskamy w pełni nowoczesny kompleks biblioteczny umożliwiający rozwój UO na najbliższe kilkadziesiąt lat.

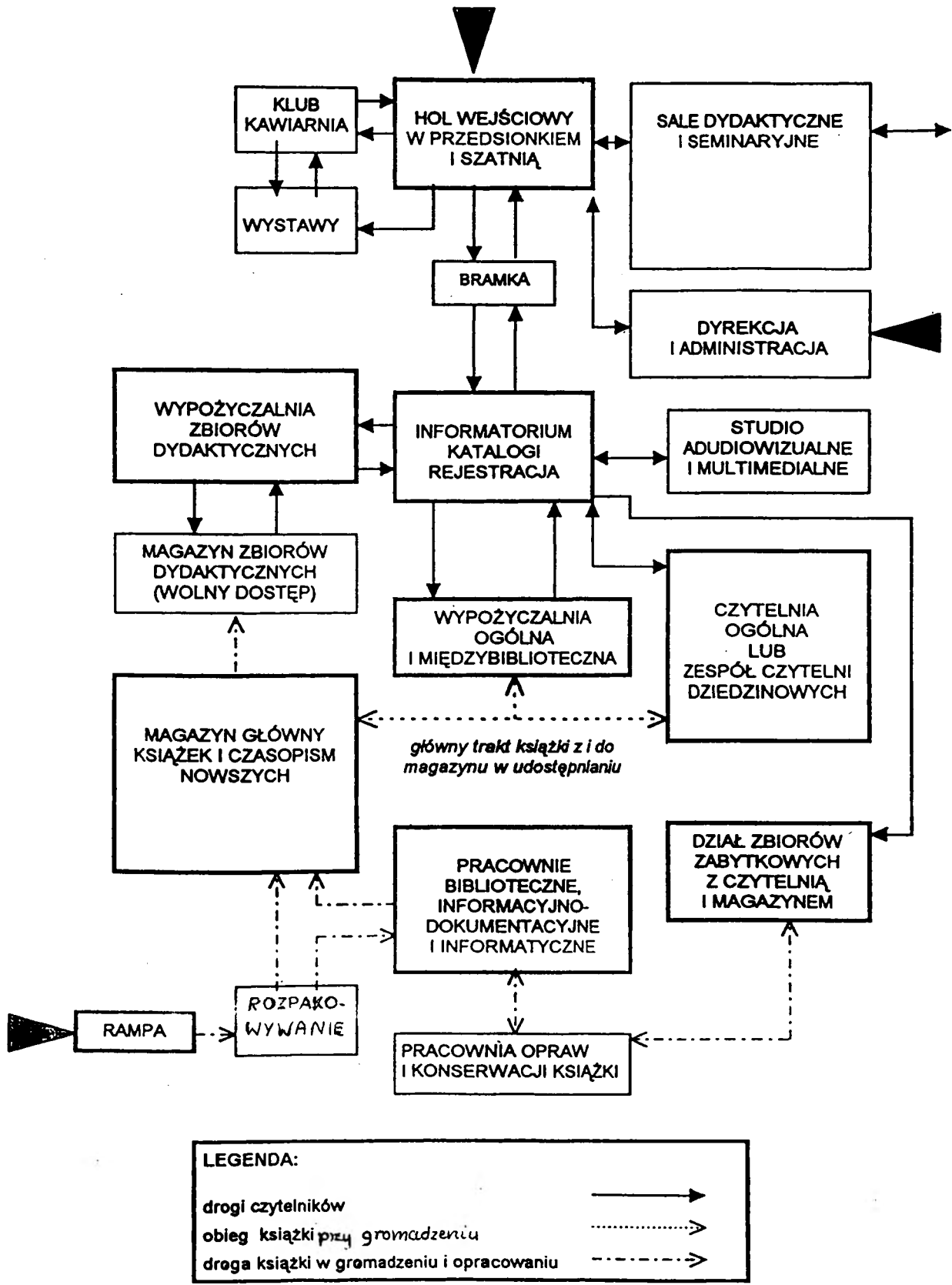
WANDA MATWIEJCZUK

PLANNED NEW BUILDING OF THE MAIN LIBRARY UNIVERSITY OF OPOLE

The article described the current situation of the Main Library of Opole University after the catastrophic flood in 1997 and presented a justification for the necessity to build a new library facility on the safe and dry ground. It also presented basic programme assumptions of the planned building as well as the architectonic — technological guidelines related to its utilitarian and functional aspects.

Maszynopis wpłynął do redakcji 6 kwietnia 1999 r.

Schemat układu pomieszczeń przeznaczonych na główne funkcje⁴

⁴ Tamże, s. 23.

MICHAŁ W. GRZESZCZUK

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W KRAKOWIE W NOWEJ SIEDZIBIE

Polskie piśmiennictwo powojenne dotyczące budownictwa bibliotecznego (w wyborze). Adaptacja zabytkowych koszar wojskowych z XIX w. na siedzibę WBP w Krakowie. Projekt rozmieszczenia agend Biblioteki w nowej siedzibie. Warunki realizacji funkcji instrukcyjno-metodycznej WBP.

UWAGI WSTĘPNE

Problematyka architektonicznych rozwiązań konstrukcji budynków bibliotecznych od dawna już wchodzi w krąg tradycyjnych zainteresowań bibliotekoznawców i bibliotekarzy. Nie przypadkiem zresztą, wszak dla tych ostatnich budynek biblioteki to miejsce zawodowej aktywności. Sporo więc na ten temat powiedziano, niemało też napisano, a przynajmniej część teoretycznych koncepcji znalazła przełożenie na faktyczne rozwiązania przestrzenne. Podstawą wszelkich rozważań z pogranicza architektury i bibliotekoznawstwa jest głębokie przeświadczenie o istotnej roli bibliotekarza w fazie projektowania budynku książnicy. Rola owa wynika z oczywistej konieczności takiego dostosowania projektu a potem gotowego budynku, aby w pełni odpowiadał on potrzebom danej instytucji. Takie myślenie nie jest zresztą w bibliotekarstwie nowością. Już bowiem w przeszłości organizacja pracy bibliotecznej legła u podstaw założeń architektonicznych budynków, m.in. w klasycznym już trójpodziale funkcjonalnym budynku biblioteki (pomieszczenia dla czytelników, bibliotekarzy oraz magazyny księgozbioru). Jeszcze bardziej zaś obecnie, w budownictwie modularnym, pozwalającym na swobodne operowanie powierzchnią użytkową oraz w nowoczesnym przemieszczaniu funkcji w bibliotekach jednoprzestrzennych.

Te i inne jeszcze koncepcje znalazły wyraz w literaturze przedmiotu. Także polskie piśmiennictwo powojenne, zasilane przekładami prac obcych, do ubogich nie należy¹. Obejmuje ono zarówno krótkie teksty o charakterze przyczynkarskim, często fragmenty większych dyskusji, jak i obszerne, wieloaspektowe opracowania książkowe.

Pierwszym badaczem, który sporo uwagi poświęcił tej problematyce był Władysław Piasecki. W swoich pracach dał on przegląd współczesnych tendencji

¹ Zob. np. W. Piasecki: *Biblioteka. Wprowadzenie do zagadnień budowy*. Warszawa 1962 s. 95-108. — *Bibliotekarstwo*. Pod red. Z. Żmigrodzkiego. Wyd. 2 uzup. i rozsz. Warszawa 1998 s. 409-411.

w zakresie projektowania i budowy budynków bibliotecznych, wyraźnie wskazując przy tym na determinującą wszelkie te czynności strukturę funkcjonalną instytucji².

Do zarysowanej przez W. Piaseckiego problematyki wracali później kolejni autorzy. Jan Baumgart architektoniczne rozwiązania biblioteczne pokazał na przykładzie Biblioteki Jagiellońskiej³. Franciszek Sedlaczek udowadniał w sugestywnie zatytułowanym artykule, że *Bibliotekarz i architekt muszą współpracować*⁴. Przygotował też podręcznik pt. *Pomieszczenie i urządzenie biblioteki*⁵, kilkakrotnie zresztą wznawiany, a na łamach *Informatora Bibliotekarza i Księgarza* zajął się normalizacją w zakresie budownictwa bibliotecznego⁶.

Z kolei Jerzy Wierzbicki skłonił się ku specyficznym problemom bibliotek uczelnianych w zakresie architektury i wyposażenia. O bibliotekach budowanych na rzutach zwartych pisał na łamach *Rocznika Biblioteki Narodowej*⁷, aspekty budownictwa modularnego zreferował na międzynarodowej konferencji nt. budownictwa bibliotecznego w 1965 r., a potem ogłosił referat w materiałach konferencyjnych⁸, zaś koncepcje funkcjonalne magazynów bibliotek uczelnianych zawarł w książce *Optymalne rozwiązania magazynów książek w bibliotekach uniwersyteckich*⁹. Zajął się też wolnym dostępem do zbiorów w tych bibliotekach¹⁰.

Lokalowym warunkom funkcjonowania bibliotek osobną książkę poświęcił Edward Kossuth¹¹. Tadeusz Krzyżewski zalety budownictwa modularnego zaprezentował na przykładzie biblioteki AGH¹², a Wacław Krzyżanowski opublikował pracę pt. *Architekt o bibliotece*¹³. Z nowszych prac kompleksowo traktujących omawianą problematykę wymienić trzeba *Skarbnice wiedzy. Studium z budownictwa bibliotek* Zbigniewa Cudnika¹⁴ i *Organizację przestrzenną i wyposażenie biblioteki publicznej* pióra Jerzego Maja¹⁵. Interesujące, choć wcale nie optymistyczne, są raporty z badań Witolda Przybyszewskiego: pierwszy z 1990 r. dotyczy sytuacji lokalowej bibliotek w Polsce¹⁶, drugi z 1992 r. ich wyposażenia technicznego¹⁷.

Ciekawa, zwłaszcza w konfrontacji z bibliotekarską codziennością, jest lektura *Zarządzenia nr 26 Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych... w sprawie ustanowienia normatywu technicznego projektowania bibliotek publicz-*

² Do najważniejszych prac W. Piaseckiego należą ponadto *Problemy budownictwa bibliotecznego*. W: *Bibliotekarstwo naukowe*. Warszawa 1956 s. 509-544; oprócz tego jest on autorem artykułów nt. budownictwa bibliotecznego: *Biblioteka bez okien*. Z nowoczesnej problematyki budownictwa bibliotecznego. „Prz. Bibl.” 1952 z. 4 s. 352-363; *Naturalny wróg czy naturalny sprzymierzeniec*. Tamże, 1954 z. 2 s. 155-162.

³ *Zagadnienie budownictwa bibliotecznego na przykładzie Biblioteki Jagiellońskiej*. Tamże, 1966 z. 1/2 s. 15-37.

⁴ „*Bibliotekarz*” 1964 nr 7/8 s. 206-207.

⁵ Warszawa 1957; wyd. 2 popr. i uzupeł., 1961; wyd. 3 zm., 1966.

⁶ *Normy budownictwa bibliotecznego*. „Inf. Bibl.” 1969 s. 161-167.

⁷ *Biblioteki współczesne o układach horyzontalnych na rzutach zwartych*. „Rocz. Bibl. Nar.” 1971 T. 7 s. 59-116.

⁸ *Moduł konstrukcyjny i moduł wyposażenia bibliotek*. W: *II międzynarodowa konferencja nt. budownictwa bibliotecznego*. Biblioteki małe i średnie. Warszawa, 19-23 X 1965. Zbiór materiałów. Warszawa 1968 s. 98-106.

⁹ Warszawa 1966.

¹⁰ *Wolny dostęp do zbiorów w bibliotekach uniwersyteckich*. „Rocz. Bibl. Nar.” 1973 T. 9 s. 83-94.

¹¹ *Lokal i urządzenie biblioteki*. Warszawa 1956; 1961.

¹² *Modularne budownictwo biblioteczne na przykładzie Biblioteki AGH*. „Prz. Bibl.” 1972 z. 2 s. 177-187.

¹³ Warszawa 1983.

¹⁴ Wrocław 1980.

¹⁵ Wyd. 2 uzupeł. Warszawa 1987.

¹⁶ *Budynki i lokale biblioteczne w Polsce*. Raport z badań. Warszawa 1990.

¹⁷ *Wyposażenie techniczne bibliotek*. Raport z badań. Warszawa 1992.

nych¹⁸ oraz wydanego w serii *Zeszyty Przekładów* opracowania *Budynek małej biblioteki publicznej. Podręcznik UNESCO* autorstwa Hoyta R. Galvina i Martina Van Burena¹⁹. Na uwagę zasługują też typowe projekty bibliotek publicznych, szerzej opisane na łamach *Bibliotekarza* przez Wiesława Rzepkę i J. Wierzbickiego²⁰.

Przedstawione wyżej wybrane prace, pokazując rozległość problematyki, są swoistym uzasadnieniem celowości niniejszego opracowania. Paradoksalnie, większość tego co napisano dotyczy projektowania i budowy nowych siedzib bibliotek. Rzeczywistość pokazuje, że sytuacje takie należą jednak do rzadkości, a jeśli zachodzą, to spektakularna prezentacja dowodzi ich wyjątkowości. Rzadziej natomiast w krąg zainteresowań teoretyków wchodziły zagadnienia adaptacji istniejących budynków do potrzeb konkretnych bibliotek²¹. A to przecież temat interesujący sporą grupę bibliotekarzy. Jak się wydaje, prezentacja konkretnych rozwiązań może stanowić podstawę do szerokiej dyskusji na temat przystosowania lokali dla potrzeb bibliotek, a tym samym powinna stanowić punkt wyjścia dla skonkretyzowania wspólnych w takich sytuacjach problemów i wypracowania metod radzenia sobie z nimi. Sądzę więc, że z tego powodu interesujące będzie przedstawienie doświadczeń Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie.

NOWA SIEDZIBA BIBLIOTEKI

Do niedawna główną siedzibą Biblioteki był Pałac Larischa, znajdujący się na rogu ul. Brackiej i pl. Wszystkich Świętych²². Oprócz tego Biblioteka posiadała kilka agend na terenie Krakowa: Oddział dla Niewidomych i wypożyczalnię beletrystyczną przy ul. Krakowskiej, Wypożyczalnię i Czytelnię im. A. Starzewskiej przy ul. św. Gertrudy, Oddział dla Dzieci i Młodzieży przy ul. Szafera oraz Dział Terenowy (tj. instrukcyjny) wraz z Wypożyczalnią przy ul. Łobzowskiej.

Na nową siedzibę Biblioteki przeznaczono dawne koszary wojskowe im. cesarza Franciszka Józefa I przy ul. Rajskiej. Zostały one wybudowane w l. 1858-1862 według projektu Feliksa Księżarskiego (1820-1884), także autora przebudowy Zamku Wawelskiego na cele wojskowe, przebudowy Collegium Maius, budowniczego klasztoru i kościoła ss. felicjanek przy ul. Smoleńsk i monumentalnego gmachu Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego²³. Pierwotnie przeznaczone dla armii austriackiej, do niedawna jeszcze były miejscem stacjonowania wojska polskiego.

¹⁸ Zarządzenie nr 26 Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 11 maja 1968 r. w sprawie ustanowienia normatywu technicznego projektowania bibliotek publicznych. „Dz. Bud.” 1968 nr 6 poz. 23.

¹⁹ Warszawa 1962.

²⁰ W. Rzepka: *Projekty typowych bibliotek dla miast: 5, 10 i 15 tys. mieszkańców*. „Bibliotekarz” 1964 nr 7/8 s. 194-200. — J. Wierzbicki: *Biblioteki typowe dla miast: 20 000 i 25 000 mieszkańców*. Tamże, s. 201-206.

²¹ We wspomnianej wyżej pracy J. Maj zawarł rozdział zatytułowany *Biblioteka w pomieszczeniu zastępczym lub przystosowanym* (Kryteria wyboru do adaptacji, s. 58-60). Wyliczył w nim 6 kryteriów, które należy brać pod uwagę, podejmując decyzję o adaptacji budynku. Szkopuł w tym, że nie często spotyka się budynki, które spełniają równocześnie wszystkie te warunki. Nieczęsto też decyzja o przystosowaniu budynku na potrzeby biblioteki wynika z alternatywy: budować czy przystosować, lecz jest wymuszona okrutną rzeczywistością — adaptacja albo nic.

²² Więcej informacji o Pałacu Larischa zawierają następujące publikacje: Z. Vogel: *Z dziejów Pałacu Larischa*. „Biul. Inf.-Instr. Miejs. Bibl. Krak.” 1986 nr 4 s. 38-54. — *Pałac Larischa*. „Kra.” 1986 nr 23 s. 21-23. — J. Janczykowski: *Krakowski pałac Stefana Jordana*. „Rocz. Krak.” 1986 T. 52 s. 61-69.

²³ J. Purchla: *Jak powstał nowoczesny Kraków*. Kraków 1990 s. 14 i 127.

Budynek koszar, wybudowany na planie prostokąta o wymiarach 172 na 20 m, usytuowany jest wzdłuż całej ul. Rajskiej. Jest to gmach trójkondygnacyjny, w większości nie podpiwniczony, o ogólnej kubaturze 84 435 m³. Powierzchnia użytkowa wynosi ok. 11 671 m² i jest większa od poprzednio zajmowanej przez bibliotekę główną o ok. 9 300 m².

W latach osiemdziesiątych perspektywy zaadaptowania koszar na potrzeby książki nabrały realnych kształtów. Głównym animatorem działań w tym kierunku ze strony Biblioteki był wtedy i jest do tej pory mgr Piotr Misiak, zastępca dyrektora ds. administracyjno-technicznych. Wówczas przygotowano pierwsze koncepcje funkcjonowania w nowej siedzibie²⁴, w których zawarto charakterystykę Biblioteki, jej zbiorów, funkcji miejskich i regionalnych oraz skonkretyzowano potrzeby lokalowe poszczególnych komórek organizacyjnych. Na tej m.in. podstawie w Miejskim Biurze Projektów w Krakowie powstał projekt techniczny adaptacji budynku. Częściowo kierunki zmian konstrukcyjnych wyznaczał cytowany wyżej normatyw techniczny projektowania bibliotek publicznych, acz stanowiąc jedynie źródło podstawowych wytycznych, wszak ramy architektoniczne były już ustalone. Dodatkowe ograniczenia zmian w gmachu wynikały z jego statusu, od 1933 r. znajdował się on bowiem w rejestrze zabytków²⁵, stąd wszelkie przebudowy, niewielkie nawet, konsultowane muszą być z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i wymagają jego zgody. Wreszcie ograniczenia przebudowie stwarzał sam budynek: poprzecznie usytuowane ceglane ściany nośne (!) o grubości niespełna metrowej stanowią barierę dość trudną do pokonania. W części opisowej wspomnianego projektu technicznego zawarto charakterystykę planowanego zagospodarowania poszczególnych kondygnacji.

Rzeczywiste rozwiązania funkcjonalne odbiegały jednak od wstępnych założeń projektowych. Przyczyn tego było kilka. Po pierwsze — budynek oddawano w użytkowanie fragmentami, stąd w pierwszej kolejności znalazły się tu te agendy Biblioteki, których warunki lokalowe wymagały niezwłocznej poprawy. Po drugie — kolejność przenosin wynikała z konieczności opuszczenia dotychczas zajmowanych pomieszczeń: dlatego że oczekiwali już kolejni lokatorzy albo ze względów finansowych (wysokie czynsze). Wszystko to i jeszcze myśl o stworzeniu biblioteki nowoczesnej, przyjaznej użytkownikom i jednocześnie nastawionej na permanentny rozwój usług, spowodowało sytuację, w której doraźne zmiany wcześniejszych koncepcji — oparte na wiedzy i pragmatyce bibliotekarskiej — okazały się nieodzowne.

Kluczem do funkcjonalnego rozmieszczenia agend Biblioteki w nowej siedzibie była analiza ich charakteru. Przede wszystkim przyjęto, że oddziały udostępniania na zewnątrz powinny się mieścić możliwie najbliżej wejścia. Ma to swoje uzasadnienie w tradycji: wszak sporo książnic tak funkcjonuje, tradycja zaś wyrosła z doświadczeń praktycznych. Wypożyczalnie są bowiem agendami o relatywnie dużej frekwencji, ale przede wszystkim o największej rotacji czytelników. Tu się po książkę

²⁴ Wstępna koncepcja funkcjonalna pomieszczeń Miejskiej Biblioteki Publicznej w Krakowie przy ul. Rajskiej (wersja III docelowa). Kraków 1986, maszyn.

²⁵ Do rejestru zabytków dawne koszary im. Franciszka Józefa I zostały wpisane na mocy decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie z dn. 2.11.1993 r.

przychodzi, odnajduje na półce, możliwie szybko załatwia związane z wypożyczaniem formalności i wychodzi. Toteż umiejscowienie tych komórek na parterze sprawia, że inne części budynku nie są narażone na duży ruch, zwłaszcza na przestrzeni głównych ciągów komunikacyjnych, docierają tam bowiem głównie ci, którzy interesującej ich literatury nie odnaleźli w wypożyczalniach. Z tego również względu parter wydaje się miejscem najwłaściwszym na lokalizację centralnej informacji o zbiorach biblioteki — katalogu w postaci tradycyjnej i elektronicznej.

Idąc tym tropem, na pierwszym piętrze postanowiono umieścić oddziały udostępniania prezencyjnego, więc czytelnie. Te bowiem odznaczają się relatywnie niższą rotacją, a dysponując bogatymi księgozbiorami, są miejscem poszukiwań bardziej szczegółowych. Nadto — jako miejsca cichej pracy — wymagają właściwej lokalizacji właśnie poza największym ruchem czytelnicznym.

W tej sytuacji pozostałe drugie piętro przeznaczono w większej części na pomieszczenia bibliotecznego zaplecza: komórki gromadzenia, ewidencji, opracowania i przechowywania oraz — i to przede wszystkim — działy realizujące powinności Biblioteki wobec jednostek terenowych. Oprócz tego część pomieszczeń oddano oddziałom zbiorów specjalnych: filmowych i muzykaliów, a w dwóch urządzono sale wykładowe.

W 1995 r. zakończono prace modernizacyjne pomieszczeń parteru lewego skrzydła gmachu i rozpoczęto przenosiny. Najpierw zlokalizowano tu w 3 obszer-nych salach (280 m²) Wypożyczalnię Książek Naukowych. Znacznie lepsze warunki funkcjonowania pozwoliły na udostępnienie ok. 30 000 wol. z wolnym dostępem do zbiorów. Z kolei duży ruch w wypożyczalni stał się argumentem za instalacją tam elektronicznego systemu zabezpieczenia zbiorów przed kradzieżą.

Reszta pomieszczeń parteru do niedawna przeznaczona była na magazyn filmoteki i zbiorów archiwalnych, a teraz mieści się tam Wypożyczalnia Ogólna licząca 13 000 wol., także w wolnym dostępie (2 sale, 160 m²). Również na parterze, po prawej stronie sieni, urządzono salę seminaryjną (80 m²).

W połowie 1996 r. oddano do użytku pierwsze i drugie piętro lewego skrzydła. Pięć niewielkich pokoi na pierwszym piętrze zajął Dział Administracyjno-Techniczny oraz Dział Planowania i Współpracy. Obok — w 2 salach (89 m²) z dostępem do dźwigu towarowo-osobowego — ulokowano tymczasowo Pracownię Małej Poligrafii. Dalej, zgodnie z projektem, amfiladę 5 sal oddano Czytelni Głównej (ok. 420 m², 108 miejsc dla czytelników). W korytarzu przed lektorium ustawiono skrzynki katalogowe.

W centralnej części gmachu usytuowano Dział Informacyjno-Bibliograficzny (6 pomieszczeń, ok. 400 m²) z Czytelnią Bibliograficzną (1 sala, 80 m², 24 miejsca dla czytelników), Oddziałem Informacji Biznesowej (80 m²), Oddziałem Dokumentów Życia Społecznego (42 m²) i Pracownią Regionalną (90 m²). Trzy pokoje nad sienią (75 m²) przeznaczono dla Działu Automatyzacji, a w pierwszej z ciągu sal prawego skrzydła urządzono Czytelnię Komputerową (80 m², 24 miejsca dla użytkowników).

Na drugim piętrze zlokalizowano Dział Gromadzenia (2 pokoje, 90 m²) przylegający bezpośrednio do Działu Opracowania Zbiorów (5 pokoi, 75 m²). Nad Czytelnią Główną na 420 m² rozmieszczono magazyny jej księgozbioru, a wewnątrz-

ny dźwig towarowy rozwiązuje problem transportu materiałów do miejsca udostępniania. W następnych 2 salach (160 m²) urządzono magazyn rezerwy książkowej Działu Udostępniania, a w centralnej części drugiego piętra umiejscowiono głównie segment zarządzania: pomieszczenia dyrekcji (3 pokoje, łącznie 110 m²), Działu Organizacyjnego (1 sala, 45 m²) i Księgowości (1 sala z wydzielonym pomieszczeniem kasowym, 84 m²).

Kolejny fragment gmachu — drugie piętro prawego skrzydła — przekazano w użytkowanie na początku 1998 r. W narożnej części od strony ul. Karmelickiej znalazł się kluczowy dla funkcjonowania WBP Dział Terenowy przeniesiony tu z dotychczas zajmowanego lokalu przy ul. Łobzowskiej. Obok umieszczono Dział Szkolenia i Promocji. Dalej urządzono salę wykładową dla studium bibliotekarskiego. W następnym pomieszczeniu (84 m²) znalazła się Filmoteka (pierwotnie złożona na parterze) a dalej (w stronę środka gmachu) Oddział Zbiorów Muzycznych (3 sale, 250 m²). Pozostałą powierzchnię przeznaczono na razie na magazyn zbiorów archiwalnych.

Następnie z końcem 1998 r. Biblioteka mogła wprowadzić się na pierwsze piętro prawego skrzydła. Większość, bo aż 7 sal tej części gmachu zajęła Czytelnia Czasopism wraz z magazynami i 60 miejscami dla czytelników (590 m²). Za nią pozostała jedna sala wystawowa (pierwotnie planowano 2), a na końcu korytarza urządzono bufet.

W obecnej chwili trwa jeszcze remont parteru prawego skrzydła, a na przeniesienie do głównego gmachu oczekują: Wypożyczalnia i Czytelnia im. A. Starzewskiej, Wypożyczalnia dla Niewidomych i beletrystyczna z ul. Krakowskiej oraz Oddział dla Dzieci i Młodzieży.

Jednakże już dotychczasowe doświadczenia skłaniają do refleksji. Widać teraz, że z pozoru pojemny budynek jest dla Biblioteki zbyt mały. Wszak docelowo ma się tu mieścić kilkanaście agend o łącznym księgozborze znacznie przekraczającym 900 000 jednostek. Jeśli bowiem po sfinalizowaniu remontu znajdą się tu wszystkie oddziały, to i tak w perspektywie kilku lat pozyskanie dodatkowej powierzchni magazynowej stanie się koniecznością.

Architektura gmachu określiła przedstawiony wyżej pionowy rozkład funkcjonalny. W poziomie natomiast agendy ułożone są wzdłuż jednego, długiego korytarza, co jest klarowne dla użytkowników, ale z drugiej strony powoduje utrudnienia wynikające ze sporych przestrzeni. Najbardziej chyba dotkliwie było usytuowanie pracowni reprograficznej na końcu korytarza, lecz problem ten rozwiązano, instalując w niektórych czytelniach dodatkowe kserokopiarki. Z kolei istnienie jednego ciągu komunikacyjnego na każdej kondygnacji sprawia, że drogi czytelnika, bibliotekarza, a często i książki nie tylko się przecinają, ale wręcz pokrywają. Przyznać jednak trzeba, iż to naruszenie teoretycznych koncepcji w praktyce na ogół uciążliwe nie jest. Najpewniej dlatego, że takie oczekiwania czytelników, jak choćby zamawianie materiałów z jednej agendy udostępniania do innej, należą do rzadkości.

Na formułowanie kategoriycznych ocen funkcjonowania w nowych warunkach jest jeszcze zbyt wcześnie — przenosiny na razie nie zostały zakończone. Ale już

teraz widać, że wśród zmian więcej jest pozytywnych, niż tych na gorsze. Wszystkim bowiem oddziałom Biblioteki w nowej siedzibie stworzono dogodniejsze warunki funkcjonowania. Budynek pozwalał na zaplanowanie i realizację klarownego układu procesów bibliotecznych, podporządkowanego z jednej strony funkcjom wojewódzkim ksiąźnicy, z drugiej natomiast finalnemu ogniwu pracy bibliotecznej — usługom. W czytelnich znacznie zwiększono liczbę miejsc dla czytelników, zainstalowano elektroniczny system powiadamiania o nadejściu zamówionych materiałów, w dziale informacyjnym stworzono nowe oddziały: Informacji Biznesowej i Czytelnię Komputerową, zapewniając im — w miarę wzrostu — możliwości ekspansji na przyległe pomieszczenia. W wypożyczalniach upowszechniono wolny dostęp do zbiorów. Z kolei, w związku z przenoszeniem do nowych pomieszczeń, zbiory agend o podobnym profilu są ze sobą łączone.

Korzystanie z Biblioteki uczyniono łatwym dla osób poruszających się na wózkach: przy wejściu głównym znajdują się wygodne podjazdy bezpośrednio z poziomu ulicy. Z sieni jeden podjazd prowadzi do szatni, drugi zaś do windy rozwiązującej kwestię transportu pionowego. Nadto w obu skrzydłach gmachu znajdują się specjalnie przystosowane dla niepełnosprawnych toalety. Przyłączenie do Internetu sytuuje Bibliotekę w ogólnym systemie informacyjnym, a wewnętrzna sieć rozwiązuje skutecznie problem przepływu informacji. Wreszcie dla czytelników zorganizowano bufet, co wbrew pozorom ma znaczenie niebagatelne. Większość klienteli Biblioteki Wojewódzkiej to studenci, szukający spokojnego miejsca do nauki; możliwość wypicia kawy czy zjedzenia czegoś bez konieczności wychodzenia na zewnątrz to spore ułatwienie.

Okres przenosin dla tak dużej instytucji jest szczególnie trudny. Raz, że to przedsięwzięcie nader skomplikowane, wymagające w pierwszej kolejności harmonogramu a potem precyzyjnej korelacji na poszczególnych etapach realizacji — nie można wszak zamknąć biblioteki na wiele miesięcy. Po wtóre, to czas równoległego funkcjonowania w kilku miejscach. Bariera przestrzenna osłabia wewnętrzne więzi funkcjonalne, komplikuje przepływ materiałów i informacji, ale przede wszystkim jest uciążliwa dla czytelników. Często aby uzyskać wyczerpujące informacje, muszą się oni przemieszczać z jednego budynku do drugiego, a to nie sprzyja pracy ani nie wpływa dobrze na wizerunek instytucji. Wszystko to jednak problem przejściowy, a efekty dzisiejszych starań zaowocują — miejmy nadzieję — dobrze funkcjonującą Biblioteką.

WARUNKI REALIZACJI FUNKCJI INSTRUKCYJNO-METODYCZNEJ I PROMOCYJNEJ BIBLIOTEKI

Głównym zadaniem WBP w Krakowie jest opieka merytoryczna nad bibliotekami samorządowymi regionu. Wynika to najpierw z ustawy o bibliotekach, potem ze statutu ksiąźnicy, wreszcie z oczywistej konieczności prowadzenia takich działań. Stąd stworzenie właściwych warunków realizacji tego kierunku pracy nabiera znaczenia szczególnego. Podstawowym ogniwem działalności biblioteki w tym zakresie jest Dział Terenowy. Do jego zadań należy w szczególności: współpraca

z samorządami w sprawach dotyczących bibliotek, doradztwo w zakresie organizacji warsztatów informacyjnych i komputeryzacji, kontrola zbiorów bibliotecznych, pomoc w selekcji, weryfikacja metod pracy, pomoc w organizacji imprez czytelniczych i różnych form promocji książki i biblioteki, współpraca ze szkołami w zakresie doboru zbiorów, informacji bibliotecznej oraz organizacji pracy z czytelnikiem, dostawa materiałów dla osób chorych i niepełnosprawnych, opracowanie i rozprowadzanie materiałów metodycznych oraz organizacja szkoleń ogólnych i specjalistycznych dla pracowników bibliotek samorządowych.

Nadto w ramach Działu Terenowego wyodrębniono Oddział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów dla bibliotek terenowych, zajmujący się zakupem i opracowaniem materiałów oraz prenumeratą czasopism fachowych i społeczno-kulturalnych z myślą o dodatkowym zasilaniu księgozbiorów samorządowych. Ze statystyki wynika, że ta forma pomocy stanowiła dla niektórych bibliotek w dawnym województwie krakowskim jedyne (!) źródło napływu nowości. Tym bardziej należałoby ten kierunek działań utrzymać.

Po dniu 1.01.1999 r. do dotychczasowych 200 jednostek znajdujących się w gestii WBP przybyło ok. 600 kolejnych, co naturalnie wymusiło reorganizację pracy Działu Terenowego. Z konieczności ograniczyć musiano bezpośrednie doradztwo, skupiając się bardziej na organizacji trójstopniowej sieci bibliotecznej, zabiegając w szczególności o tworzenie bibliotek powiatowych.

Realizacja tak złożonych i rozległych zadań wymaga odpowiednich warunków lokalowych. Już w fazie projektowej na lokalizację funkcji metodycznej i szkoleniowej zarezerwowano sporą część pomieszczeń na drugim piętrze. Na etapie realizacji dopilnowano, by Działowi Terenowemu i funkcjonalnie z nim powiązanemu Działowi Szkoleń i Promocji zapewnić dogodne warunki działalności. Dział Terenowy mieści się w 6 pomieszczeniach o łącznej powierzchni ok. 100 m². Największe — gabinet kierownika — jest jednocześnie miejscem stałych, cotygodniowych narad zespołu instruktorek. Pozostałe 5 piętnastometrowych pokoi zajmują instruktorki, po 2 osoby w każdym gabinecie. Istotnym zapleczem są sale seminaryjne: jedna na parterze i dwie na drugim piętrze wykorzystywane także przez Studium Bibliotekarskie CUKB.

Bezpośrednio przylegającą do Działu Terenowego obszerną (80 m²) salę przeznaczono dla Działu Szkoleń i Promocji. W rejestr jego zadań wpisano m.in. opracowanie planu i przygotowanie szkoleń seminaryjnych tak ogólnych, jak i specjalistycznych dla pracowników bibliotek, organizowanie kursów wstępnych i doskonalących, koordynację i nadzór nad praktykami studenckimi, promocję Biblioteki i realizację form pracy z czytelnikami, oprowadzanie wycieczek, projektowanie i wykonawstwo oprawy plastycznej WBP oraz pomoc w zakresie promocji wizualnej dla bibliotek terenowych. Te zadania wymuszają lokalizację Działu, są też kolejnym uzasadnieniem konieczności zapewnienia obu działom właściwej bazy lokalowej i sprzętowej. Bardzo korzystne było ich przeniesienie do głównego gmachu. Oto bowiem stworzono nie tylko właściwe warunki funkcjonowania uwzględniające wewnętrzne relacje między tymi komórkami, ale też zapewniono odpowiednią bazę metodyczną, jaką jest dobrze zorganizowana i sprawnie funkcjonująca Biblioteka.

W tych warunkach możliwa stała się intensyfikacja działalności edukacyjnej. Realizowane są cykle spotkań dla młodzieży licealnej: w formie „Wykładów w bibliotece” prezentujących poszczególne dziedziny wiedzy i „Spotkań literackich”. Nadto organizowane są spotkania autorskie i wystawy — także ujęte w cykle tematyczne. Zapraszani do Biblioteki prelegenci często też uczestniczą w imprezach w bibliotekach terenowych.

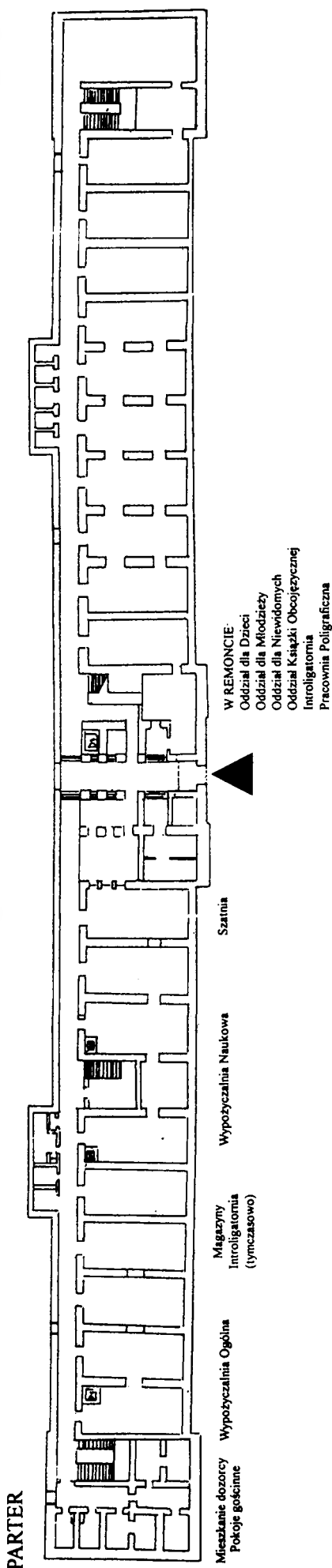
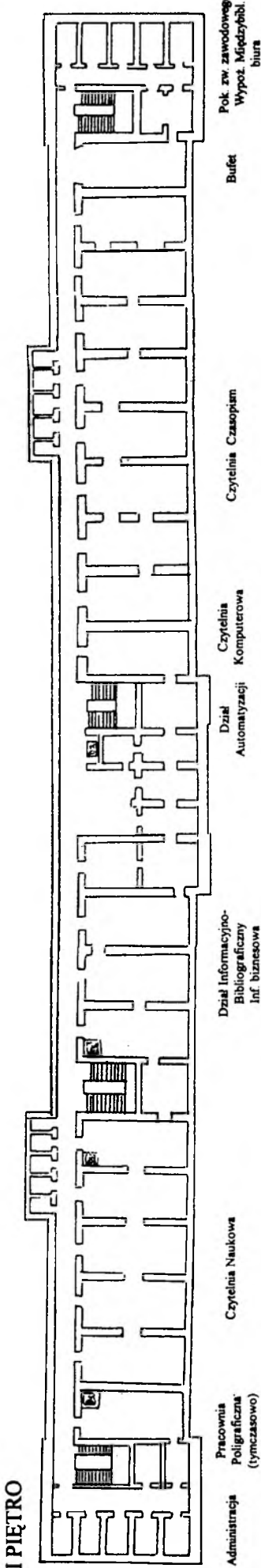
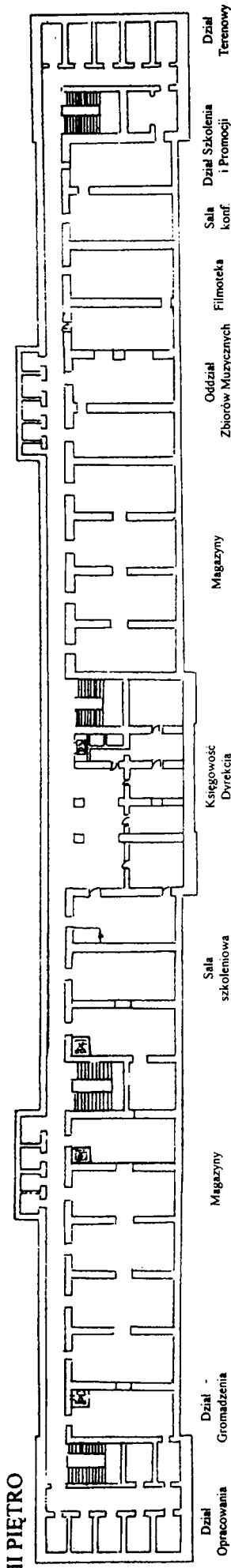
MICHAŁ W. GRZESZCZUK

NEW LOCATION OF THE CRACOW PUBLIC LIBRARY

The Polish literature about library architecture contains mainly description of new buildings with no concern for remodeling of existing ones for the library purposes.

The new site of the Cracow Public Library is located in old (19th) century military barracks — an 172×20 m rectangular building with 3 floors of 11 671 sq.m of usable space. The first floor houses circulation rooms with free access stacks, catalogs, reading rooms and information are located in the second floor, the third floor houses additional stacks, staff rooms and conference rooms. This planning allowed proper working conditions for the departments caring for instruction and guidance for over 800 public libraries in the Cracov region.

Maszynopis wpłynął do redakcji 26 kwietnia 1999 r.

Rysunek wykonała Beata Ozga

MARIANNA ŁOZOWSKA

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W SUWAŁKACH W NOWYM GMACHU

Nowy budynek wykończony w 1997 r. zapewnia obecnie lepsze warunki działalności WBP, ale nie daje perspektyw dalszego rozwoju biblioteki.

Biblioteka Publiczna w Suwałkach święciła otwarcie nowych swoich siedzib 2 razy. Pierwszy raz w 1963 r. jako PiMBP, kiedy otrzymała budowany specjalnie na cele biblioteczne budynek ze składek SFOS. Był to pomnik dla urodzonej w Suwałkach Marii Konopnickiej. Drugi raz w 1997 r., gdy oddano adaptowany dla WBP im. Marii Konopnickiej budynek Domu Tańca.

Inicjatorką budowy pierwszej siedziby była Jadwiga Towarnicka, wieloletnia kierowniczka PiMBP, a później zastępca dyrektora WBP. Podczas obchodów 50. rocznicy śmierci Marii Konopnickiej 9.10.1960 r. odbyło się uroczyste położenie kamienia węgielnego pod budynek imienia poetki. Powołany wcześniej Społeczny Komitet Budowy Biblioteki zabiegał o fundusze od Wojewódzkiego Komitetu Obywatelskiego i Społecznego Funduszu Odbudowy Stolicy w Białymstoku. Uroczyste oddanie budynku do użytku odbyło się 25.05.1963 r. Wówczas nowy budynek miał 440 m² powierzchni użytkowej i kosztował wraz z wyposażeniem ok. 2 mln zł (z tego: 800 000 zł dotacja SFOS, 200 000 zł w ramach tzw. czynu społecznego, pozostała suma z budżetu PRN i MRN). Całe wyposażenie w nowe meble biblioteczne (regały i biurka, szafy, stoły, lamy biblioteczne, szafy katalogowe i inny sprzęt) zostały zaprojektowane i wykonane przez miejscowych rzemieślników. W tym czasie był to jedyny budynek w woj. białostockim budowany specjalnie na cele biblioteczne.

Jednakże po powołaniu w 1975 r. WBP w Suwałkach okazało się, że budynek ten jest za ciasny. Wielokrotne zabiegi o rozbudowę nie dawały rezultatu. Zaczęto przenosić poszczególne działy do innych lokali na terenie miasta. Oddział dla Dzieci i dwie filie (techniczna i zbiorów specjalnych) przeniesiono w 1991 r. do świeżo zaadaptowanego po kapitalnym remoncie na koszt Urzędu Miasta budynku przy ul. Kościuszki 62 (340 m²).

Budynek główny po przeszło 30-letniej eksploatacji wymagał kapitalnego remontu. W niedługim czasie okazało się, że jest możliwość umieszczenia wszystkich działów WBP w jednym budynku: wznoszony przez wiele lat obiekt z przeznaczeniem na Dom Tańca, którego inwestorem był Regionalny Ośrodek Kultury i Sztuki, jako dostatecznie duży może służyć czytelnikom po odpowiedniej adaptacji.

Nowy budynek przy ul. E. Plater 33A oddano WBP w 1997 r. Ma on 1376 m² powierzchni użytkowej, 5596 m³ kubatury; koszt adaptacji wynosił 457 000 zł. Z chwilą podjęcia decyzji przez wojewodę suwalskiego Cezarego Cieślukowskiego jesienią 1994 r. przekazania w stanie surowym Domu Tańca dla WBP dyr. Bogusława Miszkiel rozpoczęła obliczanie wstępnych kosztów adaptacji, przygotowanie dokumentacji technicznej, przejęcie częściowo zdewastowanego budynku od ROKiS, starania o uzyskanie kredytu inwestycyjnego i ogłoszenie przetargu. Po jego wygraniu 12.10.1995 r. przystąpiło do prac adaptacyjnych Przedsiębiorstwo Budowlane KERA, zlecając wykonawstwo Szczepanowi Gałkowskiemu. Funkcje inwestora zastępczego objęło Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Robót Inwestycyjnych w Suwałkach. Prace (wyburzenie ścian działowych, wymiana okien, stolarki, częściowo instalacji elektrycznej, położenie glazury, posadzek, malowanie) trwały rok. Budynek został uzupełniony o podjazd dla niepełnosprawnych. Zagospodarowano również teren wokół budynku. Prace adaptacyjne zakończono 19.11.1996 r.

Do wyposażania pomieszczeń przystąpiono od stycznia 1997 r. po otrzymaniu pieniędzy na ten cel. Zamówiono regały, biurka pod komputery, stoliki i krzesła. Zagospodarowanie nowych pomieszczeń przez pracowników WBP nastąpiło sprawnie i planowo bez pomocy z zewnątrz. Starano się, aby czytelnicy korzystali jak najdłużej z księgozbiorów w starych lokalach i w związku z tym rozpoczęto przeprowadzkę od magazynów. Biblioteka była zamknięta od 15 marca, ale już 27 maja czytelnicy mogli korzystać z księgozbiorów Wypożyczalni dla Dorosłych, Oddziału Dziecięcego i Oddziału Zbiorów Specjalnych; od 10 czerwca była czynna Czytelnia Oddziału Dziecięcego; od 15 lipca Czytelnia Książek i Czasopism, a od 1 listopada kawiarnia Relax. Uroczyste otwarcie z udziałem władz odbyło się 9.09.1997 r.¹

W nowym budynku WBP z pieniędzy inwestycyjnych zainstalowano sieć teleinformatyczną na 15 stanowisk i oprogramowanie Intra Net Ware firmy NOVELL z serwerem. Całkowicie nowe wyposażenie otrzymały 3 czytelnie, Informatorium Regionalne i Oddział Zbiorów Specjalnych. Zakupiono tam nowe regały na książki, czasopisma i nuty, biurka pod komputery, stoliki i krzesła. Wypożyczalnia dla Dorosłych otrzymała zabudowę części regałów oraz szafy, podobnie w Czytelni Książek zostały wykonane szafy na stare, cenne zbiory. We wszystkich magazynach i piwnicach oraz Wypożyczalni dla Dorosłych i Oddziale Dziecięcym wstawiono stare regały oraz w części nowe metalowe półki na roczniki czasopism. Zakupiono 2 szafy na katalogi, 2 wózki na książki, 6 gablot do wystaw oraz część mebli biurowych i żaluzje pionowe na okna. Przy zakupach starano się, aby meble były estetyczne, niedrogie i funkcjonalne. Niewielką część pozostałych starych sprzętów przekazano filiom bibliotecznym i placówkom opieki społecznej. Dalsze wyposażanie WBP kontynuowano w 1998 r. po otrzymaniu dotacji z MKiS. Zakupiono wówczas 9 komputerów, 6 drukarek, 4 moduły programu SOWA oraz brakujące meble biurowe. Zabrakło pieniędzy na windę bagażowo-osobową dla niepełnosprawnych.

¹ S. Staszkiwicz: *Biblioteka w Suwałkach ma nowy lokal*. „Por. Bibl.” 1997 nr 12 s. 9-11.

Oceniając dostosowanie nowych pomieszczeń do wymagań i potrzeb Biblioteki, należy stwierdzić, że oba budynki nie zostały zaprojektowane z perspektywą zaspokojenia rosnących potrzeb miasta i czytelnictwa. Pierwszy budynek dla PiMBP był bardzo dobry dla miasta powiatowego, natomiast gdy w Suwałkach jako stolicy województwa liczba mieszkańców podwoiła się, budynek okazał się za ciasny. Obecny jest przydatny na dziś. Ale nawet już w chwili otwierania Biblioteki z powodu małej powierzchni były kłopoty z wprowadzeniem w pełni wolnego dostępu do półek, czytelnicy mają wolny dostęp tylko do części zbiorów. Nieznacznie poprawiły się warunki lokalowe Oddziału Zbiorów Specjalnych z książkami mówionymi, który mieści się obecnie na parterze budynku; poprzednio był na piętrze, co bardzo utrudniało dojście osobom niepełnosprawnym.

Ogólnie nastąpił wzrost powierzchni użytkowej w nowym lokalu o 57 m². Jednak porównując wskaźniki powierzchni użytkowej poprzednich lokali i obecnie w stosunku do liczby czytelników i księgozbioru oraz liczby mieszkańców, należy stwierdzić, że niewiele się one zmieniły.

	Powierzchnia użytkowa ogółem	Powierzchnia użytkowa na 100 mieszkańców	Czytelnicy na 1 m ² powierzchni użytkowej	Woluminy na 1 m ² powierzchni użytkowej
poprzednie lokale	605	0,67	15,1	215
obecny lokal	662	0,64	14,3	207

Porównując wskaźniki liczbowe przedstawione w raporcie W. Przybyszewskiego², można zauważyć, że powierzchnia w naszej Bibliotece znacznie od nich odbiega. Magazyny są ciasne i utrudniony jest do nich dostęp z powodu braku windy. W niektórych pomieszczeniach jest złe oświetlenie, ale korzystne jest to, że budynek jest nowy i ma centralne ogrzewanie z sieci miejskiej.

Ogólnie należy stwierdzić, że zmiana lokalu Biblioteki dała niewielki wzrost powierzchni, pomieszczenia są estetyczne i wygodne, należycie ogrzane, jest miejsce na prowadzenie prac oświatowych, wszystkie działy znalazły się w jednym budynku. Następuje rozwój komputeryzacji działalności Biblioteki. Jest tworzona baza „Katalog” w 3 działach: Wypożyczalni dla Dorosłych, Czytelni Książek, Wypożyczalni i Czytelni Oddziału dla Dzieci. W niedługim czasie nastąpi komputeryzacja usług dla czytelników.

MARIANNA ŁOZOWSKA

SUWAŁKI PUBLIC LIBRARY IN A NEW BUILDING

The Suwałki Public Library has been located since 1963 in a building designed expressly for library purposes. However, the growing needs of the library forced transition to a new site in 1997. The new building has been designed for other use and required some adaptive work. Even then, the new location does not fulfil all the library requirements and does not allow for further development of the Library.

Maszynopis wpłynął do redakcji 11 marca 1999 r.

² W. Przybyszewski: *Budynki i lokale biblioteczne w Polsce*. Warszawa 1990.

HANNA TADEUSIEWICZ

„SŁOWNIK PRACOWNIKÓW KSIĄŻKI POLSKIEJ”.
SUPLEMENT DRUGI

Po ukazaniu się w grudniu 1986 r. pierwszego *Suplementu* do wydanego w 1972 r. *Słownika pracowników książki polskiej* rozpoczęto w Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi prace nad przygotowaniem kolejnego suplementu. Pracami kierowała Irena Treichel (zm. 4.12.1987 r.), następnie dr Jerzy Tynecki (zm. 3.01.1992 r.), a z chwilą powołania w 1992 r. przez rektora UŁ Pracowni *Słownika pracowników książki polskiej* przy Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ obowiązki redaktora naukowego przygotowywanego wydawnictwa objęła niżej podpisana.

Zamieszczono wówczas na łamach *Przeglądu Bibliotecznego* (1994 z. 1/2 s. 111-112) prośbę do czytelników o zgłaszanie nazwisk osób, których biogramy powinny znaleźć się w drugim suplemencie; prośbę taką skierowano również do dyrektorów bibliotek publicznych, naukowych, uczelnianych i in., kierowano też pisma do placówek bibliotekoznawczych działających przy uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych, a także do potencjalnych autorów, zwłaszcza z Łodzi. Bardzo aktywnie włączyła się do prac przygotowawczych Biblioteka Narodowa oraz Sekcje Historyczno-Pamiętnikarskie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Łodzi i w Warszawie, personalnie szczególnie zaangażowały się mgr Izabela Nagórska i mgr Danuta Stępniewska. Otrzymaliśmy teksty biogramów od znanych bibliotekarzy¹, pracowników naukowych placówek bibliotekoznawstwa², od wybitnych bibliofilów³ i innych osób związanych z książką. Wiele haseł opracowano w Pracowni *Słownika*, niektóre z nich podpisała Redakcja.

¹ Nadesłali biogramy m.in.: Halina Chamerska, Janina Cygańska, Maria Czarnowska, Andrzej Jopkiewicz, Andrzej Kempa, Mirosława Kocięcka, Maria Lenartowicz, Jadwiga Łuszczzyńska, Jolanta Marszałska, Ewa Pawlikowska (zm. 1992), Krystyna Pieńkowska, Kazimierz Rulka, Henryk Sawoniak, Zofia Sokół, Elżbieta Stańdowa, Krzysztof Walczak, Władysława Wasilewska, Jan Wołosz, Hanna Zasadowa, Ryszard Żmuda.

² Byli to profesorowie i adiunkci: Wanda Ciszewska, Stanisław Oskar Czarnik, Henryk Dubowik, Janusz Dumin, Jerzy Jarowiecki, Janusz Kapuścik (zm. 1999), Bogumił Karkowski, Jadwiga Konieczna, Magdalena Kwiatkowska, Krystyna Podlaszewska (zm. 1996), Andrzej Skrzypczak, Hanna Tadeusiewicz, Janusz Tondel, Iwona Zachciał, Zbigniew Żmigrodzki i in.

³ Autorami tekstów byli np.: Ewa Andrysiak, Jerzy Andrzejewski, Anna i Michał Hilchenowie, Janina Huppenthal, Zdzisław Władysław Lipiński i Tadeusz Zapiór (dwaj ostatni już nie żyją).

Ogółem pozyskaliśmy do współpracy 113 autorów, którzy nadesłali 370 biogramów. Najliczniej w *Suplemencie* reprezentowani są bibliotekarze, zwłaszcza zmarli w ostatnich kilkunastu latach⁴, właściciele bibliotek i bibliofile, mamy też księgarzy i wydawców, ilustratorów i grafików, bibliologów i najmniej drukarzy, co jest oczywiste wobec przekształcenia typografii w wielki przemysł poligraficzny i instytucje produkujące książki i czasopisma przy użyciu technik komputerowych.

Metoda opracowania biogramów jest taka sama, jaką stosowano w poprzednio opublikowanych tomach *Słownika*: bez zmian pozostawiono układ treści, nagłówka, bibliografii załącznikowej, także system odsyłaczy i skrótów wyrażeń typowych; załączono wykaz skrótów źródeł cytowanych. Przewidujemy opracowanie koniecznego w tego typu publikacjach indeksu krzyżowego (hasła osobowe i rzeczowe w jednym ciągu abecedowym) o takiej samej konstrukcji, jaką posiada indeks łączny do 2 pierwszych tomów *Słownika*.

Po opracowaniu redakcyjnym (dostosowaniu do instrukcji, dokonaniu koniecznych skrótów, wprowadzeniu odsyłaczy itp.) sporządzono maszynopis, który skolacjonowano, a następnie wszystkie teksty rozesłano do weryfikacji; po naniesieniu poprawek odautorskich biogramy zyskały ostateczny kształt. Przeprowadzenie weryfikacji umożliwiło podpisanie haseł nazwiskami autorów.

Gotowy maszynopis *Suplementu* drugiego liczy ponad 650 s. (doliczyć jeszcze trzeba strony indeksu). Obecnie podejmujemy starania o opublikowanie 3. tomu *Słownika* przez Wydawnictwo Naukowe PWN w Łodzi; Oddział Łódzki PWN był wydawcą tomów z l. 1972 i 1986. Niestety PWN odmówiło realizacji *Suplementu* ze względów komercyjnych, będziemy więc poszukiwać innego wydawcy gotowej do druku książki.

Mamy nadzieję, że publikacja, na którą oczekuje środowisko pracowników książki dostarczy — poprzez życiorysy ludzi — nowych materiałów do historii książki i bibliotek w Polsce i będzie istotną pomocą dydaktyczną i naukową dla kształcącej się młodzieży, a także dla uczonych różnych specjalności, zaś pracowników książki polskiej uchroni od zapomnienia.

Maszynopis wpłynął do redakcji 25 lutego 1999 r.

⁴ Zmarli w ostatnich kilkunastu latach znani bibliotekarze: Michał Ambros, Janusz Ankudowicz, Edward Assbury, Jan Baculewski, Stanisław Badoń, Irena Barowa, Jan Baumgart, Władysław Bieńkowski, Zbigniew Binerowski, Olena Błażejewicz, Władysława Borkowska, Stefan Burhardt, Feliksa Bursowa, Anna Czekajewska-Jędrusik, Janina Czerniatowicz, Zbigniew Daszkowski, Jadwiga Dąbrowska, Julian Dmitrowicz, Barbara Durajowa, Barbara Groniowska, Karol Głombiowski, Czesław Maria Gutry, Helena Handelsman, Helena Hleb-Koszańska, Eugenia Horodyska, Zofia Hryniewicz, Anna Jędrzejowska, Roman Kaczmarek, Alodia Kawecka-Gryczowa, Andrzej Kłossowski, Stanisław Konopka, Józef Korpała, Michał Kuna, Bogumił Kupść, Helena Lipska, Alina Łasiewicka, Maria Manteufflowa, Irena Morszyńkiewiczowa, Michał Muszyński, Ewa Pawlikowska, Janina Pelcowa, Jan Piasecki, Krystyna Podlaszewska, Feliks Popławski, Zofia Remerowa, Zofia Rodziewicz, Anna Romańska, Gustaw Schmager, Jadwiga Siniarska-Czaplicka, Maria Sipayłło, Krystyna Stachowska, Helena Szwejkowska, Bolesław Świdorski, Irena Treichel, Alojzy Tujakowski, Hanna Uniejewska, Feliks Widy-Wirski, Helena Więckowska, Kazimiera Wilczyńska, Jerzy Włodarczyk, Kazimiera Ziembicka-Ankudowiczowa, Antoni Zabko-Potopowicz, Zofia Żebrowska i wielu innych.

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NT. NARODOWYCH SŁUŻB
BIBLIOGRAFICZNYCH
(KOPENHAGA, 25-27 LISTOPADA 1998 R.)

Międzynarodowe spotkania bibliotekarskie są organizowane przez odpowiednie komisje działające przy IFLA (International Federation of Library Organizations and Institutions). Inicjują one również pewne programy oraz biorą aktywny udział w przygotowaniu materiałów informacyjnych i dokumentów normalizacyjnych. Z punktu widzenia bibliografii narodowych, najważniejszy z nich to program Uniwersalnej Rejestracji Bibliograficznej (UBC), rozszerzony o problematykę formatu MARC, znany pod akronimem UBCIM (Universal Bibliographic Control and International MARC Programme). Program ten obejmuje całość spraw związanych z opracowaniem produkcji wydawniczej w ramach bibliografii narodowych, a u jego podstaw legło założenie, że każdy kraj odpowiedzialny jest za prymarną rejestrację swego dorobku wydawniczego.

Po raz pierwszy Międzynarodowy Kongres nt. Bibliografii Narodowych odbył się w Paryżu w 1977 r. Przedmiotem jego obrad była realizacja wspomnianego programu, określenie w nim roli bibliografii narodowych i narodowych central bibliograficznych. W zaleceniach przyjętych na kongresie¹ znalazły się zapisy dotyczące takich zagadnień, jak m.in.: egzemplarz obowiązkowy jako podstawa opracowania bibliografii narodowej, dobór i selekcja materiałów, sposób prezentacji i częstotliwość ukazywania się bibliografii narodowych, zawartość opisu bibliograficznego, dystrybucja kart katalogowych, publikacje wydawane przez organizacje międzynarodowe i międzyrządowe, wykorzystanie opisów bibliograficznych w systemach informacyjnych.

Efektom kongresu paryskiego były 2 ważne dokumenty opracowane pod auspicjami IFLA. Były to publikacje: *Guidelines for the national bibliographic agency and the national bibliography*² z 1979 r. i *Manual on bibliographic control*³ z 1983 r. Pierwsza omawiała rolę narodowych central bibliograficznych, druga — sprawy organizacyjno-metodyczne bibliografii.

Od czasu kongresu paryskiego wiele się zmieniło, jeśli chodzi o nowe typy rejestrowanych dokumentów, o postać opisu bibliograficznego, o postęp w opracowaniu norm bibliograficznych, o postęp technologiczny — ale zasadnicze dla bibliografii narodowej sprawy wtedy sygnalizowane pozostały nadal aktualne. Mam tu na myśli zależność pomiędzy egzemplarzem

¹ Zob. *Recommendations*. W: *Guidelines for the national bibliographic agency and the national bibliography*. London 1979, Appendix B, s. 61-64. — Zob. też R. Cybulski: *Międzynarodowy kongres nt. bibliografii narodowych*. Paryż, 12-15 września 1977 r. „*Prz. Bibl.*” 1978 z. 2 s. 223-230.

² Prep. by the IFLA International Office for UBC. London 1979.

³ Comp. by the IFLA International Office for UBC. Paris 1983.

obowiązkowym i bibliografią narodową, powiązania z systemami międzynarodowej numeracji dokumentów (ISSN i ISBN), odpowiedzialność narodowych central bibliograficznych za przygotowanie autorytatywnych opisów bibliograficznych oraz ustalanie autorytatywnych form nazw autorów krajowych i ciał zbiorowych krajowych, oraz tytułów ujednoliconych, odpowiedzialność za adaptację i wprowadzanie międzynarodowych norm bibliograficznych.

Na trzydniowej International Conference on National Bibliographic Services w Kopenhadze spotkali się przede wszystkim kierownicy narodowych central bibliograficznych, niektórzy dyrektorzy bibliotek narodowych i pracownicy naukowcy zajmujący się bibliografią narodową. Przedstawiciele świata bibliograficznego (117) reprezentowali 70 krajów — od Grenlandii po kraje Afryki i Azji. Obrady odbywały się w języku angielskim i francuskim.

Program obejmował następujące grupy zagadnień:

- prawo o egzemplarzu obowiązkowym,
- międzynarodowe normy bibliograficzne,
- typy dokumentów rejestrowanych w bibliografiach narodowych,
- dostęp do bibliografii narodowych i dystrybucja rekordów na nośnikach elektronicznych,
- Internet i dokumenty w sieciach komputerowych,
- przyszłość drukowanych bibliografii narodowych.

Zagadnienia te znalazły odzwierciedlenie w 5 głównych referatach⁴:

1. Marcelle Beaudiquez (z Biblioteki Narodowej w Paryżu): *National bibliographic services in the 21st century: evolution and revolution* (*Bibliografia narodowa w XXI wieku: ewolucja i rewolucja*).

2. Grethe Jacobsen (z Biblioteki Królewskiej w Kopenhadze): *Coverage* (*Zawartość [bibliografii narodowej]*).

3. Olivia Madison (z Biblioteki Uniwersytetu w Iowa): *Standards for international bibliographic control: proposed data requirements for national bibliographic records* (*Normy w międzynarodowej rejestracji bibliograficznej: elementy opisu w rekordach bibliografii narodowej*),

4. Robert Smith (z Biblioteki Brytyjskiej): *Distribution and exchange* (*Dystrybucja i wymiana [rekordów bibliografii narodowej]*),

5. Giuseppe Vitiello (z Rady Europy): *Legal deposit and national bibliographic services: developments in the framework of the cooperative perspective and the convergence phenomenon* (*Egzemplarz obowiązkowy a bibliografia narodowa: rozwój w perspektywie współpracy i koegzystencji*).

Zagadnienia te były też przedmiotem dyskusji panelowej prowadzonej przez dyrektorów bibliotek narodowych z RPA, Kanady, Malezji i Niemiec. W kilku grupach roboczych dyskutowano następujące tematy:

— Jaka rysuje się przyszłość egzemplarza obowiązkowego i jak zapewnić dobrą współpracę narodowych central bibliograficznych z wydawcami?

— Czy narodowe centrale bibliograficzne mogą sobie pozwolić na rejestrację wszystkiego, co jest publikowane w kraju? Jaka może być selekcja materiałów?

— Jak dalece inne instytucje, poza bibliotekami narodowymi, mogą być zaangażowane w opracowanie bibliografii narodowych? Jaka byłaby rola narodowych central bibliograficznych?

— Czy sieci komputerowe, a zwłaszcza Internet, mogą przejąć rolę bibliografii narodowych?

— Jaka będzie przyszłość drukowanych bibliografii narodowych, zwłaszcza w kontekście

⁴ Dostępne w Internecie pod adresem: <http://www.ifla.org/VI/3/icnbs/icnbs.htm>

cie szybkiego rozwoju nośników elektronicznych?

— Jaka będzie przyszłość bibliografii narodowych w obecnych warunkach ekonomicznych?

Punktem odniesienia był kongres paryski z 1977 r. Stwierdzono, że jego ustalenia są w dalszym ciągu obowiązujące, natomiast wymagają one pewnych modyfikacji wynikających ze zmian technologicznych.

Nowymi problemami dyskutowanymi podczas obrad obecnej konferencji były dokumenty dostępne w sieci (netpublications), jak też tzw. szara literatura, tj. dokumenty normalizacyjne, patentowe, raporty z prac badawczych, dysertacje itp. Uznano, że rozwiązań rejestracji tego typu dokumentów należy szukać poza bibliografiami narodowymi. Nowelizacji wymaga też sama definicja dokumentu. Pierwotnie termin ten oznaczał dokument na nośniku fizycznym (druk, nagranie, dokument elektroniczny). Obecnie odnosi się on także do dokumentów elektronicznych dostępnych jedynie online (dokumentów w sieci, bez określonej stałej formy fizycznej). W dyskusji podkreślano trudności opisywania dokumentu online, który ma zmienną postać, zależną od sposobu wywołania na ekranie komputera i dostępu do niego.

Kolejnym dyskutowanym zagadnieniem było prawo o egzemplarzu obowiązkowym i jego egzekwowanie. Wielu dyskutantów zwracało uwagę na sprawę współpracy wydawców i narodowych central bibliograficznych. Oczywiście, inne są problemy krajów Azji i Afryki, w których prawo o egzemplarzu obowiązkowym zaczyna być tworzone lub dotyczy tylko wybranego typu dokumentów (książek), a inne w krajach o długiej tradycji i wysokiej produkcji wydawniczej. Wspólnym problemem wszystkich bibliografii narodowych jest egzekwowanie prawa o egzemplarzu obowiązkowym. Niestety, oprócz apeli do wydawców i wskazywania bibliografii jako źródła pewnego rodzaju reklamy dla nich, żaden kraj nie dysponuje środkami, które umożliwiłyby w pełni realizację tego prawa.

Następną ważną dyskutowaną sprawą były typy dokumentów, ich dobór i selekcja w bibliografiach narodowych. Nie ulega wątpliwości, że bibliografie narodowe powinny rejestrować dokumenty z terenu danego kraju, niezależnie od języka, a nawet wskazane jest, aby dokumenty były rejestrowane w języku oryginału. Jest to wielki problem krajów wielonarodowych. Jeśli chodzi o typy uwzględnionych dokumentów, to działająca po kongresie paryskim grupa robocza (Polskę reprezentował prof. Radosław Cybulski) wydzieliła 3 ich poziomy, ustalając w ten sposób priorytety w rejestracji bibliograficznej⁵. Poziom I obejmował: książki, pierwsze zeszyty nowych tytułów czasopism, oficjalne dokumenty rządowe; II — druki muzyczne, dokumenty kartograficzne, normalizacyjne, patentowe, dysertacje, materiały konferencyjne, raporty badawcze; III — pozostałe typy dokumentów. Zasadniczo podział ten nie został zakwestionowany, aczkolwiek zwracano uwagę na potrzebę jego nowelizacji. Nie ma wątpliwości co do poziomu pierwszego, natomiast zalecane zasady doboru dokumentów poziomu drugiego i trzeciego nie były tak oczywiste i ostatecznie uznano, że każdy kraj powinien sam rozstrzygnąć, jakie są jego priorytety, w jakim stopniu chce wprowadzać selekcję w rejestracji bibliograficznej. Podkreślono, że zależy to nie tylko od potrzeb, tradycji, ale też od warunków ekonomicznych. Każdy kraj musi sam zdecydować, na co go stać; dotyczy to zwłaszcza krajów o krótkiej tradycji bibliograficznej. W selekcji zalecane są kryteria formalne, a nie treściowe. Trzeba powiedzieć, że zdania w kwestii selekcji były podzielone. Dyskusja odzwierciedlała 2 ogólne poglądy: bibliografia narodowa traktowana jako szybkie narzędzie dostępu do dokumentu (rejestracja dokumentów będących przedmiotem szerokiego zainteresowania, ogólnie dostępnych w dystrybucji) lub jako najpełniejsze źródło wiedzy o dorobku piśmienniczym kraju, narodu (jako najpełniejsza rejestracja).

W związku z selekcją przypomniano, że oprócz bibliografii narodowej opracowywane są

⁵ R. Cybulski: *Z doświadczeń jednej próby typologii dokumentów*. „Rocz. Bibl. Nar.” 1984 T. 20 s. 143-167.

w poszczególnych krajach bibliografie specjalne, obejmujące różne dziedziny wiedzy, a także bibliografie regionalne. Stanowią one naturalne uzupełnienie bibliografii narodowej i tak właśnie powinny być traktowane przez badaczy. Trzeba jednak przyznać — na co zwracano uwagę podczas konferencji kopenhaskiej, że bibliografie dziedzinowe i regionalne często mają przerwy w opracowaniu, zmieniają zasięgi albo wręcz przestają się ukazywać.

Zalecenia konferencji w Kopenhadze są dosyć liberalne w odniesieniu do selekcji materiałów. Ogólnie w części rekomendacji dotyczącej doboru i selekcji materiałów mówi się, że bibliografie narodowe powinny rejestrować bez opóźnień piśmiennictwo bieżące i, co podkreślono, również retrospektywne. Zaleca się, aby opisy bibliograficzne w miarę możliwości były sporządzane w językach oryginału dokumentu. Opinie wyrażane przez uczestników konferencji wskazywały, że istotnymi czynnikami w doborze i selekcji materiałów są względy ekonomiczne i organizacyjne. Badania przeprowadzone przez Roberta Holleya⁶ w 1996 r. w 64 narodowych centralach bibliograficznych (ankietę skierowano do 123 central) wykazały, że różne typy dokumentów są w różnym stopniu objęte rejestracją bibliograficzną. I tak 96,9% bibliografii narodowych rejestruje książki, 93,8% — wydawnictwa ciągłe, ale np. tylko 71,9% wykazuje exteriorica, artykuły z czasopism tylko 51,6%, a dokumenty elektroniczne (pliki komputerowe, oprogramowania) tylko 31,3%. W rekomendacjach konferencji kopenhaskiej zaleca się, aby bibliografie narodowe rejestrowały jak najwięcej typów dokumentów, a zwłaszcza te, które najbardziej odpowiadają zapotrzebowaniu społecznemu. Ostatecznie decyzję w kwestii doboru i selekcji materiału pozostawia się narodowym centralom bibliograficznym, które najlepiej znają swoje możliwości i potrzeby.

Za pilną i ważną sprawę uznano normalizację metody sporządzania bibliografii narodowej, a zwłaszcza ustalenie elementów obowiązkowych opisu bibliograficznego. Większość bibliografii narodowych stosuje anglo-amerykańskie przepisy katalogowania AACR (Anglo-American Cataloguing Rules) lub zalecenia ISBD (International Standard Bibliographic Description). Istotne jest, by opis bibliograficzny zawierał zespół elementów niezbędnych z informacyjnego punktu widzenia, a jednocześnie był bardziej ekonomiczny, mniej pracochłonny, a przy tym zgodny z normami międzynarodowymi. Wiąże się z tym problem jego kompletności. Sporządzanie opisów bibliograficznych jest drogie i pracochłonne. Gdyby zrezygnować z części elementów, być może przy takich samych nakładach finansowych zyskałoby się na terminowości, tj. bibliografie narodowe szybciej ukazywałyby się lub też zamieszczałyby więcej pozycji, ponieważ przygotowanie jednego opisu wymagałoby mniej czasu. Sprawa ta została przedstawiona w wymienionym wyżej referacie O. Madison, a wcześniej była dyskutowana na konferencji w Sztokholmie⁷, niestety, dotąd nie doczekała się jednoznacznego rozwiązania. Wydaje się zresztą, że jest to problem szerszy, mianowicie chodzi o próbę pogodzenia historycznej roli bibliografii narodowej i jej roli praktycznej, a co za tym idzie — o odpowiedź na pytanie: dla kogo przygotowuje się bibliografie, kto jest odbiorcą informacji bibliograficznej i czy bardziej zależy nam na szybkim jej dostarczaniu, a zatem na znacznej selekcji materiału i spłycaaniu autorytatywności opisów dokumentów, czy też bardziej na tym, aby bibliografia narodowa była jak najpełniejszym odzwierciedleniem piśmiennictwa narodowego kraju.

Zgodność z normami międzynarodowymi akcentowano także w związku z dystrybucją i wymianą rekordów bibliograficznych, zarówno w obrębie jednego kraju, jak i na arenie międzynarodowej. Tu także podkreślano korzyści, jakie wynikają dla bibliotek, które mogą wykorzystywać gotowe opisy bibliograficzne.

⁶ R.P. Holley: *Results of a „Survey on Bibliographic Control and National Bibliography. IFLA Section on Bibliography”*. W: *ICNBS, Copenhagen, 25-27 November 1998. Pre-Conference Booklet*, s. 10-17.

⁷ Zagadnienie to było m.in. przedmiotem konferencji w Sztokholmie w 1990 r. Zob. *Seminar on bibliographic records. Proceedings of the seminar held in Stockholm, 15-16 August 1990. München 1992*.

Jeśli chodzi o przyszłość dotychczasowych form bibliografii narodowych (drukowanych, na CD ROM-ach — są to 2 najbardziej popularne formy) wobec Internetu, to uczestnicy konferencji zgodzili się, że są to formy uzupełniające się i nie zagrażają sobie wzajemnie.

Drugi nurt zagadnień dyskutowany na konferencji w Kopenhadze związany był z działalnością narodowych central bibliograficznych. Omawiane problemy dotyczyły odpowiedzi na pytania: na ile inne instytucje (biblioteki, archiwa) poza bibliotekami narodowymi mogą być zaangażowane w tworzenie bibliografii narodowych, jak narodowe centrale bibliograficzne mogą funkcjonować w obecnych warunkach ekonomicznych, jak zapewnić dobrą współpracę narodowych central bibliograficznych z wydawcami. W rekomendacjach podkreślono odpowiedzialność narodowych central bibliograficznych za przygotowanie bibliografii narodowych, aczkolwiek dopuszczono możliwość współpracy z innymi instytucjami (przede wszystkim z bibliotekami), wobec których narodowa centrala bibliograficzna powinna pełnić rolę koordynującą. Takie sytuacje zdarzają się, aczkolwiek nie należą do częstych. Tak jest np. w Republice Południowej Afryki, gdzie bibliografię narodową przygotowują 2 biblioteki: Biblioteka Narodowa w Kapsztadzie i Biblioteka Państwowa (Stanowa) w Pretorii⁸. Tak też jest w Wielkiej Brytanii, gdzie bibliografię narodową współtworzy 5 bibliotek. Należą do nich: Biblioteka Narodowa Szkocji, która opracowuje dokumenty w języku szkockim; Biblioteka Narodowa Walii, odpowiedzialna za opracowanie dokumentów walijskich; ponadto biblioteki uniwersyteckie w Cambridge i Oxford. Jednak w sumie te 4 biblioteki opracowują tylko 30% dokumentów. Zdecydowana większość prac wykonywana jest w Bibliotece Brytyjskiej i na niej też spoczywa odpowiedzialność za ostateczny kształt *British National Bibliography*⁹.

Podkreślano, że narodowe centrale bibliograficzne powinny pełnić rolę aktywnych ośrodków, inicjujących przedsięwzięcia bibliograficzne w kraju, prowadzących działalność szkoleniową i naukową. Jednak, aby było to możliwe, powinny mieć odpowiednie warunki ekonomiczno-prawno-organizacyjne.

Wszystkie ważne dyskutowane problemy znalazły odzwierciedlenie w zaleceniach zatwierdzonych przez Konferencję.

Przy okazji Konferencji zaprezentowano też wystawę publikacji bibliograficznych wydawanych pod auspicjami IFLA (z możliwością kupienia), a także wyniki badań ankietowych dotyczących bibliografii narodowych prowadzonych w połowie lat 90. Większość tych opracowań dodatkowych znalazła się w specjalnej broszurze prekonferencyjnej, inne natomiast dostarczono uczestnikom oddzielnie.

Jadwiga Sadowska

Maszynopis wpłynął do redakcji 13 kwietnia 1999 r.

⁸ Zob. J. Ch. Mbirizah: *International Bibliographic Control as seen from perspective of libraries in Southern Africa*. W: ICNBS, *Copenhagen*, 25-27 November 1998. Pre-Conference Booklet, s. 47-50.

⁹ Zob. J. Elliot: *The British Library National Bibliographic Service and its role in the dissemination of the UK National Bibliographic Database*. W: *International conference on library automation in Central and Eastern Europe*, s. 59-65.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI EGZAMINACYJNEJ
DO PRZEPROWADZANIA POSTĘPOWANIA KWALIFIKACYJNEGO
DLA KANDYDATÓW NA BIBLIOTEKARZA DYPLOMOWANEGO ORAZ
PRACOWNIKA DOKUMENTACJI I INFORMACJI NAUKOWEJ

za okres od grudnia 1995 r. do listopada 1998 r.

Komisja Egzaminacyjna powołana została decyzją Ministra Edukacji Narodowej nr 45 z dnia 6.12.1995 r. w składzie:

przewodniczący	— prof. dr hab. Radosław Cybulski (Uniwersytet Warszawski)
zastępca przewodniczącego	— prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz (Uniwersytet Łódzki)
zastępca przewodniczącego	— dr hab. Jan Sójka (Akademia Ekonomiczna, Poznań)
sekretarz	— dr Hanna Kolendo (Uniwersytet Warszawski)

Członkowie:

prof. dr hab. Józef Długosz (Uniwersytet Opolski)
dr Artur Jazdon (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
dr Danuta Konieczna (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Olsztynie)
dr Jadwiga Łuszczzyńska (Uniwersytet Gdański)
dr hab. Maria Majerowicz (Uniwersytet Wrocławski)
dr hab. Wanda Pindłowa (Uniwersytet Jagielloński)
dr inż. Henryk Szarski (Politechnika Wrocławska)

Komisja działa na podstawie *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 stycznia 1992 r. w sprawie warunków, jakie powinien spełniać kandydat na dyplomowanego bibliotekarza oraz na dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej, zasad i trybu postępowania kwalifikacyjnego, a także zasad awansowania dyplomowanego bibliotekarza i dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej* (Dz. U. nr 15 poz. 59).

Inauguracyjne posiedzenie Komisji, na którym jej członkowie otrzymali nominacje, odbyło się w dn. 9.02.1996 r. w Ministerstwie Edukacji Narodowej. Na posiedzeniu tym Komisja przygotowała również informacje dla kandydatów na bibliotekarzy dyplomowanych, które zostały przez Ministerstwo Edukacji Narodowej rozesłane do wszystkich bibliotek szkół wyższych. Utrzymując 2 terminy sesji egzaminacyjnych (wiosenny i jesienny), Komisja podtrzymała upoważnienie dla przewodniczącego i sekretarza do przyjmowania wniosków w dowolnych terminach i bezpośredniego kierowania ich do recenzentów, aby skrócić okres oczekiwania na egzamin.

W czasie 3-letniej kadencji Komisja odbyła 7 zebrań, z których 5 połączonych było z sesjami egzaminacyjnymi. Ogółem do Komisji wpłynęło 81 wniosków o wszczęcie postępowania kwalifikacyjnego (w tym 3 dwukrotnie, w związku z niedopuszczeniem do egzaminu przy pierwszym złożeniu). 11 osób nie zostało dopuszczonych do dalszego postępowania kwalifikacyjnego ze względu na niespełnienie przez kandydatów wymogów (najczęściej był to brak kwalifikacji). W stosunku do 67 osób przeprowadzono postępowanie kwalifikacyjne, w związku z czym członkowie Komisji przygotowali 134 recenzje dorobku kandydatów.

Spośród 67 osób dopuszczonych do postępowania kwalifikacyjnego 6 nie przystąpiło do egzaminu. Pozostałe 61 to:

zwolnione z całości egzaminu	5 osób
zwolnione z części egzaminu	20 osób
egzaminu nie zdało	11 osób (2 spośród nich zdały w drugim terminie)

Tak więc uprawnienia bibliotekarza dyplomowanego uzyskało 5 osób, 1 — dyplomowanego pracownika dokumentacji naukowej.

Kandydaci zdający całość egzaminu wybierali następujące specjalizacje:

Działalność informacyjna biblioteki naukowej	15 osób
Gromadzenie i organizacja zbiorów w bibliotece naukowej	9 osób
Zbiory specjalne	6 osób
Dydaktyka biblioteczna	2 osoby
Systemy biblioteczne i struktury organizacyjne	2 osoby
Udostępnianie zbiorów	1 osoba
Wytwarzanie zbiorów informacji	1 osoba

Oceny uzyskane przez zdających egzamin to:

bardzo dobra (5)	8 osób
dobra (4)	20 osób
dostateczna (3)	18 osób

Kandydaci na bibliotekarzy dyplomowanych to przede wszystkich 52 pracowników bibliotek uczelnianych (w tym 32 z bibliotek uniwersyteckich, 12 z politechnik, 3 osoby z AWF, 2 ze szkół pedagogicznych i po jednej z rolniczej, morskiej i muzycznej). Z naukowych bibliotek ogólnych zdawało 6 osób (po jednej z BN, Gdańskiej Biblioteki PAN i Wojskowego Instytutu Historycznego).

Komisja na wszystkich posiedzeniach dyskutowała zarówno nad ogólnymi sprawami dotyczącymi bibliotekarzy dyplomowanych, ich statusu zawodowego i miejsca w polskim bibliotekarstwie, jak też nad szczegółowymi kwestiami dotyczącymi postępowania kwalifikacyjnego i wymogów stawianych kandydatom na bibliotekarzy dyplomowanych. W związku z dającymi się zauważyć trudnościami, jakie sprawiał kandydatom bliżej nieokreślony zakres wymagań z części ogólnozawodowej egzaminu, Komisja opracowała spis problemów poruszanych w tej części egzaminu i wykaz proponowanych lektur. Od jesieni 1996 r., kiedy to wszyscy przystępujący do egzaminu otrzymali te materiały, dało się zauważyć znacznie lepsze przygotowanie kandydatów.

W związku z bardzo dużym zainteresowaniem egzaminem na bibliotekarza dyplomowanego (81 wniosków) pojawiło się sporo kontrowersji co do sposobu oceniania dorobku kandydatów. Oceny recenzentów bądź też fakt niedopuszczenia kandydatów do egzaminu już na wstępnym etapie (bez kierowania do recenzentów) spowodowały w kilku wypadkach odwołania kandydatów i ich przełożonych, które były rozstrzygane na plenarnych posiedzeniach Komisji. Zdarzały się też wypadki sprzecznych recenzji. Dlatego też postanowiono, iż wszystkie sesje będą poprzedzone posiedzeniem Komisji, na którym będą omawiane kandydatury osób ubiegających się o uprawnienia bibliotekarza dyplomowanego.

Również niejasność zapisów w cytowanym wyżej *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej* dotycząca wymaganego od kandydatów dorobku publikacyjnego i możliwości zwolnień z części bądź całości egzaminu musiała zostać przez Komisję jednoznacznie zinterpretowana w sposób następujący: kandydaci na bibliotekarzy dyplomowanych, aby zostać dopuszczeni do egzaminu, powinni posiadać w swym dorobku przynajmniej 2 artykuły naukowe z zakresu bibliotekoznawstwa lub informacji naukowej (nie mogą to być komunikaty, sprawozdania, przewodniki czy też zestawienia bibliograficzne). W wypadku prac współautorskich

powinien być określony udział procentowy kandydata w publikacji. Aby uzyskać zwolnienie z części egzaminu, dorobek naukowy, jak i dydaktyczny i organizacyjny, powinien być znacznie większy. Zwolnienie częściowe powinno dotyczyć specjalizacji, a nie części ogólnozawodowej. Zwolnienia z całości egzaminu powinny być stosowane niezwykle rzadko.

Ponieważ poważne części wymienionego *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej* mogą być różnie interpretowane, Komisja opracowała własny projekt zmian w tymże *Rozporządzeniu*.

Sekretarz Komisji

dr Hanna Kolendo

Przewodniczący Komisji

prof. dr hab. Radosław Cybulski

Maszynopis wpłynął do redakcji 23 marca 1999 r.

NAUKA O INFORMACJI

Problemy i metody nauki o informacji. Szkice i studia. Pod red. Mirosława Górnego i Piotra Nowaka. Poznań: Wydaw. Sorus 1998, 163 s.

Publikacja Zakładu Komunikacji Społecznej Instytutu Lingwistyki Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu jest zbiorem prac, które wywołać mogą różne refleksje u czytającego. Z jednej strony przynoszą one wiele interesujących wiadomości, z drugiej wzbudzić mogą wiele pytań dotyczących pojmowania i zakresu nauki o informacji (informologii).

Mirosław Górny w szkicu omawiającym „poszukiwanie nowych rozwiązań” w katalogowaniu drukowanych źródeł informacji stwierdził, że w publikacjach naukowych tytuł „nie spełnia obecnie żadnej istotnej roli jako identyfikator dzieła” (s. 87). Co innego w literaturze pięknej! Zawsze sądziłem, że jest odwrotna sytuacja. To właśnie w literaturze pięknej tytuł nie zawsze w pełni informuje o treści dzieła (np. T. Różewicz: *Kartoteka*), zaś od publikacji naukowych i technicznych wymagano dotąd, aby tytuł zawierał jak najwięcej informacji o treści (tematyce) pracy! Chyba że Autorowi chodziło o tytuł redagowanej przez Niego i P. Nowaka omawianej publikacji. Właśnie dałem się złapać na ten tytuł, spodziewając się znaleźć w publikacji rzeczywiście „problemy i metody nauki o informacji”. Co zaś znalazłem?

Otwiera ten zbiór szkic, a raczej obszerne autorskie streszczenie wcześniejszej publikacji Mariana Walczaka o kształceniu bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej w St. Zjednoczonych. Na tle skrótowych informacji o systemie oświaty od przedszkoli do studiów doktoranckich, ze szczególnym uwzględnieniem szkół bibliotekarstwa i informacji naukowej, Autor omówił — jak stwierdza — typowy program studiów Szkoły Bibliotekarstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Stanowego Rhode Island — program realizowany nie wiadomo w jakim czasie i na jakich zasadach, tego bowiem Autor nie podał. Wśród 42 tematów programu, głównie o charakterze zawodowym, nie ma tematów związanych z metodologią nauki o informacji. Niektóre tematy (np. 2, 17, 32-34, ewentualnie 30 i 40) zawierają w sobie elementy naukowości, ale wszystkie one związane są bardziej z bibliotekoznawstwem bądź informacją naukową, a nie ogólną nauką o informacji. Ten szkic jest zresztą bardziej przydatny w dydaktyce szkoły wyższej niż informologii. Komunikat Rafała Lewandowskiego porównujący publikacje papierowe w tradycyjnej bibliotece z publikacjami zapisanymi cyfrowo w bibliotece elektronicznej znów bardziej pasuje do rozważań bibliotekoznawczych niż informologicznych. *Edytory tekstu* Katarzyny Cichockiej to obszerny wykaz

z opisem występujących i używanych w Polsce edytorów. Jest to więc praca raczej z zakresu edytorstwa praktycznego niż z informologii. Następna praca Sławomira Martysza o amerykańskich projektach przenoszenia tekstu z publikacji drukowych na nośniki elektroniczne znów ma charakter bibliotekoznawczy, dotyczy bowiem zbiorów bibliotek uniwersyteckich.

Dopiero komunikat M. Górnego, skierowany zresztą do bibliotekarzy i bibliotekoznawców, może zainteresować również informologa ze względu na teorię katalogowania drukowanych źródeł informacji. Autor przedstawił współczesne próby zmian katalogowania dokumentów na przykładzie formatu MARC, zbioru elementów rekordu bibliograficznego według Dublin Core (Dublin Metadata Core Element Set), formularzy IAPA (Internet Anonymous Ftp. Archive/Whois+) i projektu TEI (Text Encoding Initiative) przyjętego przez kilka stowarzyszeń zajmujących się automatyzacją opisywania dokumentów z zakresu humanistyki, literatury i językoznawstwa. Tego samego Autora rozważania dotyczące wypracowania wskaźników ilościowych wyznaczających wartości kompletności zbiorów bibliotecznych odnoszą się do typowych problemów bibliotekoznawczych. Także komunikat Wandy Krzemińskiej o tworzeniu w Instytucie Lingwistyki UAM francusko-polskiej bazy danych na potrzeby dydaktyki obu języków nie dotyczy problemów naukowych informologii, a raczej problemów praktycznych związanych z praktyką programowania i wdrażania urządzeń informatycznych. *Refleksje filologa* tejże Autorki na temat wpływu urządzeń multimedialnych na zmiany w językach naturalnych prezentują nie nową tezę o największym wpływie języka angielskiego. Przykładu dostarczył Autorce jego wpływ na język rosyjski w zakresie kompozycji, grafiki, alfabetu, terminologii i świadomości słowotwórczej. Jest to publikacja raczej z zakresu językoznawstwa i teorii komunikacji społecznej niż informologii. Trudności stworzenia i wprowadzenia wskaźników liczby cytowań (impact factor) jako kryterium oceny wartości merytorycznych polskich czasopism humanistycznych przedstawił Piotr Nowak. Po omówieniu czterech podstawowych etapów obliczania impact factor dla polskich czasopism humanistycznych Autor poinformował czytelników, że w Instytucie Lingwistyki UAM przygotowywana jest odpowiednia baza danych umożliwiająca obliczanie tego wskaźnika. Praca ta u zakresu bibliometrii i naukometrii zainteresować może bardziej naukoznawcę niż informologa. Podobnie zresztą jak studium Bogumiły Twardosz o wykazywaniu publikacji naukowych pracowników UAM w znanych bazach bibliograficznych SCI, SSCI i AHCI Instytutu Informacji Naukowej w Filadelfii. Liczne tabele ilustrują dane zebrane przez Autorkę. Spośród wszystkich dotąd omówionych prac te 2 zostały najszerzej źródłowo udokumentowane. Ostatni szkic, Marii Koski, wprowadza pojęcie danych osobowych oraz omawia najważniejsze postanowienia i akty prawne Unii Europejskiej z 1981 i 1995 r. i szczegółowo polską ustawę o ochronie danych osobowych z 29.08.1997 r. Omówienie to może wzbudzić zainteresowanie informologa zajmującego się problemami informacji społecznej w poszczególnych społecznościach.

Tak więc, wracając do mojego wstępu recenzji, tytuł omawianej publikacji rzeczywiście nie informuje o tym, co czytelnik w niej znajduje. Bardziej może ona zainteresować bibliotekoznawców, naukoznawców, lingwistów, prawników i teoretyków komunikacji społecznej oraz bibliotekarzy i pracowników służb informacji naukowej niż właściwego informologa. Albo więc Redaktorzy dzieła uważają, że wszystkie wymienione dyscypliny naukowe i zawody mieszczą się w nauce o informacji (informologii), albo uważają, że tytuł o niczym nie informuje!

Jerzy Ratajewski

Maszynopis wpłynął do redakcji 10 marca 1999 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA KRAJOWEGO

W 1995 r. sygnalizowałam w *Przeglądzie piśmiennictwa krajowego* publikację zawierającą wybór prac Henryka Sawonia, obecnie ukazały się 2 tego typu książki. *Bibliologia, bibliografia, bibliotekoznawstwo, informacja naukowa* — taki tytuł nosi wybór prac Marii Dembowskiej [1]. Ich zasięg chronologiczny obejmuje 40 lat, najwcześniejszy tekst stanowi fragment książki *Metoda Bibliografii polskiej Karola Estreichera* (1954 r.), najnowszy pt. *Dokumentacja i informacja w naukach społecznych* jest częścią pracy zbiorowej *Biblioteka i informacja w systemie edukacji* (1993 r.). Dwie prace nie były dotychczas drukowane, są to referaty opracowane na sesje naukowe w latach 80.: *Badania podstawowe w zakresie informacji naukowej* oraz *Informacja naukowa jako dyscyplina naukowa*.

Drugą tego typu publikacją jest wybór prac Jacka Wojciechowskiego pt. *Bibliotekarstwo: kontynuacje i zmiany* [2]. Jak we wstępie pisze Autor, prace te „... zawierają dość spójną opinię o dzisiejszym stanie bibliotekarstwa i o jego niektórych perspektywach na przyszłość.” Teksty dawniejsze drukowane w *Przeglądzie Bibliotecznym*, *Rocznikach Bibliotecznych* i w *Ruchu Literackim* zostały odpowiednio uzupełnione, poprawione lub zmienione. Teksty: *Udostępnianie* (s. 43-62) i *Uroki małych bibliotek* (s. 91-100) nie były dotychczas publikowane.

Warto zwrócić uwagę na prace dotyczące poloników zagranicznych. Jacek Puchalski zajął się polonikami z obszaru niemieckojęzycznego w XVI w. [3]. Publikacja opiera się na pracy doktorskiej obrazującej rolę Polaków w życiu naukowym i kulturalnym Europy. O polonikach zagranicznych znajdujących się w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu informuje t. 8 serii *Zbiory i Prace Polonijne Bibliotek Polskich* [4]. Na wydanie podobnego informatora oczekuje od dawna Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie.

Informację o książkach wydanych w Polsce poza cenzurą w l. 1976-1990, które znajdują się w zbiorach Ośrodka KARTA, zawiera wydany dla celów roboczych katalog [5].

Zainteresowania badawcze początkami sztuki drukarskiej w Gdańsku znalazły swoje odbicie w pracy Zbigniewa Nowaka, który pisze o XV-wiecznym wędrownym typografie, księgarzu i introligatorze Konradzie Baumgarcie [6]. Najnowszymi gedaniami z l. 1945-1989 zajęła się z kolei Beata Taraszkiewicz, podając m.in. ich edytorsko-wydawniczą charakterystykę [7].

Z problematyką wydawniczą łączy się sprawa papieru: zagadnienie jego trwałości w książkach polskich z l. 1920-1939 przedstawiła Sylwia Błaszczuk w swojej pracy magisterskiej, która w konkursie została uznana za najlepszą [8]. (Komisja konkursowa działa przy SBP).

Dzieje prasy polskiej to temat mający stałe miejsce w *Przeglądzie piśmiennictwa*. O znaczeniu prasy lokalnej pisze Ryszard Kowalczyk [9]. Autor przedstawia jej genezę, przemiany i szczególną rolę, zwracając jednocześnie uwagę na zagrożenia pojawiające się współcześnie.

Z kolei Jacek Banach poświęcił swoją pracę prasie polskiej Prus Zachodnich [10], która w l. 1848-1914 odgrywała ważną rolę, biorąc w obronę ludność polską dyskryminowaną przez władze niemieckie. „Prasa ta — pisze Autor w zakończeniu — pełniła rolę nie tylko informacyjną, ale wzięła na siebie także ważne funkcje organizatorskie, zastępując ...wiele instytucji, które w specyficznych warunkach ziem pomorskich, powstać nie mogły”.

Powojenną polską prasę kulturalną scharakteryzował Leszek Szaruga w książce pt. *Co czytamy? (Prasa kulturalna 1945-1995)* [11]. Praca składa się z 2 części: 1. *Czasopisma literackie w latach 1945-1975*, 2. *Czasopisma kulturalne w latach 1975-1995*.

Tematyka bibliotekarska jest w naszym fachowym piśmiennictwie jak zwykle obfita. SBP wydało 2 publikacje dotyczące bibliotek w Wielkiej Brytanii. Pierwsza prezentuje najnowsze

kierunki w zakresie zarządzania i usług dla użytkowników w brytyjskich bibliotekach akademickich [12]. Druga, pióra Jadwigi Szmidt, dotyczy bibliotek polskich we współczesnym Londynie [13]; Autorka przedstawia w niej historię i stan obecny bibliotek naukowych, publicznych, szkolnych i parafialnych.

Ukazały się również publikacje związane z jubileuszami bibliotek. Wydano materiały z sesji poświęconej 80. rocznicy powstania Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi [14]. W 170-lecie Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu ukazała się praca będąca ważnym przyczynkiem do przyszłej monografii, obrazująca działalność Biblioteki w l. 1979-1999 [15].

Zofia Sokół, po opracowaniu informatora o bibliotekach Rzeszowa, zajęła się bibliotekami w Białymstoku. Jak pisze Autorka we wstępie, praca ta „... stanowi pierwszą próbę syntetycznego ujęcia dziejów bibliotek w Białymstoku” [16].

Bronisław Zyska opracował t. 4 *Ochrony zbiorów bibliotecznych przed zniszczeniem*. Przypomnijmy kolejne tomy tego cennego wydawnictwa: t. 1 (1991) poświęcony był charakterystyce różnych materiałów w zbiorach bibliotecznych; t. 2 (1993) traktował o zjawiskach starzenia się papierów drukowanych, o czynnikach atmosferycznych, fizycznych i biologicznych w procesie niszczenia materiałów w zbiorach bibliotecznych; t. 3 (1994) dotyczył profilaktyki bibliotecznej; w t. 4, obecnie prezentowanym, Autor omawia problem katastrof w bibliotekach, przyczyny katastrof, zapobieganie im i akcje ratunkowe [17].

Edukacja bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej jest stałym przedmiotem zainteresowania Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ. Ostatnio ukazała się następna publikacja z tej dziedziny: *Edukacja permanentna bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej w międzynarodowej perspektywie* [18], składająca się z 3 części. Część 1 poświęcona jest tendencjom globalnym w zakresie edukacji permanentnej i zawiera 8 prac, w większości autorów zagranicznych; zamyka ten cykl praca Marii Kocójowej: *Badania nad edukacją permanentną bibliotekarzy. Doświadczenia międzynarodowe a Polska*. Część 2 poświęcona jest roli studiów podyplomowych bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w Polsce dla rozwoju edukacji permanentnej: 10 uczelni przedstawiło swoje programy kształcenia i plany na przyszłość a opinie na temat studiów podyplomowych zaprezentowali przedstawiciele środowisk biblioteczno-uczelnianych. W części 3 przedstawiono dokumenty z 4. międzynarodowego spotkania nauczycieli akademickich z bibliotekarzami i pracownikami informacji naukowej (Kraków, 3-4.06.1998). Tematem konferencji był problem edukacji permanentnej w kontekście badań nad potrzebami społeczeństwa informacyjnego Unii Europejskiej.

Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego zorganizowało w kwietniu 1998 r. seminarium nt. „Informacja europejska w programach studiów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w szkołach wyższych w Polsce”. Celem było zapoznanie kadry naukowo-dydaktycznej z zagdanieniami informacji i dokumentacji Unii Europejskiej i pomoc we wprowadzeniu tej problematyki do programów studiów bibliotekoznawczych. Materiały z tego seminarium ukazały się drukiem pt. *Informacja Unii Europejskiej* (Informacja drukowana, elektroniczna, audiowizualna, videotex i telewizja satelitarna) [19].

Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Krakowie wydała informator o komputerowych bazach danych w 40 krakowskich instytucjach naukowych. Opisano ponad 200 baz w układzie według nazw instytucji [20].

Przegląd wydawnictw ciągłych rozpoczniemy od *Zagadnień Informacji Naukowej* [21]. Nr 2 za 1998 r. zawiera następujące rozprawy: Jadwiga Woźniak: *Cechy dobrego języka informacyjno-wyszukiwawczego* (s. 3-17); Bożenna Bojar, Wiesław Babik, Elżbieta Piechocaka: *Badanie jakości słowników terminologicznych metodą ciągów definicyjnych* (s. 18-35);

Przemysław Kazienko: *Struktura hipertekstu a struktura systemu WWW* (s. 36-56); Hanna Popowska: *Baza ART. Geneza i historia bazy, specyfika informacji prasowej* (s. 57-75); Stanisława Kurek-Kokocińska: *Z zagadnień terminologicznych nauki o informacji. Potrzeba języka słów kluczowych* (s. 76-86); Marcin Drzewiecki, Barbara Sosińska-Kalata: *Europejskie standardy kształcenia a restrukturalizacja polskiego systemu edukacji bibliotekarzy i pracowników informacji* (s. 87-99). W dziale *Kronika* znajdziemy m.in. sprawozdanie z działalności Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW w r.ak. 1997/1998.

Roczniki Biblioteczne za 1998 r. [22] w dziale *Rozprawy i artykuły* zamieszczają następujące prace: Radosław Cybulski: *Marketing — sposób nowoczesnego myślenia i działania* (s. 3-20); Barbara Bieńkowska: *Zastosowania bibliologii w pracach Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą* (s. 21-36); Jolanta Piskorz: *Ośrodek wydawniczy czasopism salwatoriańskich w Trzebini (1906-1946)* (s. 37-61).

W dziale *Artykuły i edycje Rocznika Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie* za 1998 r. [23] znajduje się 11 opracowań o charakterze historycznym; otwiera ten dział rozprawa Krzysztofa Ożoga: *Związki Uniwersytetu Krakowskiego z kapitułą katedralną krakowską u schyłku XIV i pierwszej ćwierci XV wieku* (s. 7-35).

Na zakończenie zasygnalizujemy ukazanie się *Bibliografii zawartości „Przeglądu Bibliotecznego”* za lata 1977-1996 [24]; jest to kontynuacja opracowanej przez Janinę Pelcowa bibliografii za okres 1927-1976.

WYKAZ OMÓWIONYCH PUBLIKACJI

1. Maria D e m b o w s k a : *Bibliologia, bibliografia, bibliotekoznawstwo, informacja naukowa*. Wybór prac. Warszawa: nakł. aut. 1999, 200 s.
2. Jacek W o j c i e c h o w s k i : *Bibliotekarstwo. Kontynuacje i zmiany*. Kraków: Wydaw. UJ 1999, 125 s.
3. Jacek P u c h a l s k i : *Polonika z obszaru niemieckojęzycznego poza granicami Rzeczypospolitej w XVI wieku*. Warszawa. Wydaw. SBP 1997, 205 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 25.
4. *Polonika zagraniczne w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu*. Informator. Oprac. Julian F e r c z, Ewa P i t a k. Wrocław: Wydaw. UWr. 1998, 228 s. Zbiory i Prace Polonijne Bibliotek Polskich, 8.
5. *Katalog druków zwartych wydanych w Polsce poza cenzurą w latach 1976-1990 w zbiorach Ośrodka KARTA*. Warszawa: KARTA 1999, 180 s.
6. Zbigniew N o w a k : *Konrad Baumgart i początki sztuki drukarskiej w Gdańsku w XV wieku*. Gdańsk: „Druk” 1998, 206 s.
7. Beata T a r a s z k i e w i c z : *„Gedaniana” w dorobku wydawniczym Polski 1945-1989*. Toruń: Wydaw. A. Marszałek 1997, 211 s.
8. Sylwia B ł a s z c z y k : *Trwałość papieru w książkach polskich (lata 1920-1939)*. Warszawa: Wydaw. SBP 1999, 114 s. Propozycje i Materiały, 23.
9. Ryszard K o w a l c z y k : *Zarys dziejów prasy lokalnej w Polsce*. Poznań: UAM 1999, 127 s.
10. Jacek B a n a c h : *Prasa polska Prus Zachodnich w latach 1848-1914*. Gdańsk: Wydaw. UG 1999, 250 s.
11. Leszek S z a r u g a : *Co czytamy? Prasa kulturalna 1945-1995*. Lublin: Wydaw. UMCS 1999, 102 s.

12. *Zarządzanie biblioteką. Najnowsze kierunki w bibliotekarstwie brytyjskim. Wybór tekstów.* Red. Ivor Kemp, Teresa Wildhardt. Tł. Marzena Marcinek, Remigiusz Sapa. Warszawa: Wydaw. SBP 1998, 223 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 31.

13. Jadwiga Szmidt: *Biblioteki polskie we współczesnym Londynie.* Warszawa: Wydaw. SBP 1998, 138 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 28.

14. *80 lat Książnicy Miejskiej w Łodzi.* Materiały z sesji poświęconej 80 rocznicy powstania Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi 4 grudnia 1997 roku. Pod red. Elżbiety Pawlickiej. Łódź: WiMBP 1998, 97 s.

15. *Z działalności Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu w latach 1979-1999.* Red. Wojciech Spaleńiak. Poznań: Biblioteka Raczyńskich 1999, 106 s.

16. Zofia Sokół: *Dzieje bibliotek w Białymstoku (od XVIII wieku do 1939 roku).* Białystok: Wojew. Bibl. Publ. 1999, 143 s.

17. Bronisław Zyska: *Ochrona zbiorów bibliotecznych przed zniszczeniem. T. 4: Katastrofy w bibliotekach — przyczyny, zapobieganie i akcje ratunkowe.* Katowice: Wydaw. UŚ 1998, 219 s. Skrypty Uniwersytetu Śląskiego, nr 547. Bibliotekoznawstwo i Informacja Naukowa.

18. *Edukacja permanentna bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej w międzynarodowej perspektywie.* Red. nauk. Maria Kocjowa. Kraków: Wydaw. UJ 1999, 223 s. Materiały Edukacyjne Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Jagiellońskiego, 9.

19. *Informacja Unii Europejskiej.* Informacja drukowana, elektroniczna, audiowizualna, videotex i telewizja satelitarna. Red. Marta Grabowska. Warszawa: Centrum Europejskie UW 1998, 14 s.

20. *Komputerowe informacyjne bazy danych w krakowskich instytucjach naukowych.* Oprac. Krzysztof Dorda, Aureliusz Potempa. Kraków: Bibl. Główna AE 1998, 140 s.

21. *Zagadnienia Informacji Naukowej* 1998 nr 2 (72).

22. *Roczniki Biblioteczne* 1998 R. 42.

23. *Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie* 1998 R. 43.

24. Hanna Zasadowa: *Bibliografia zawartości „Przeglądu Bibliotecznego” 1977-1996 (R. 45-64).* Współpr. red. Maria Lenartowicz, Krystyna Bełkowska, Joanna Kurjata. Warszawa: PAN. Biblioteka w Warszawie 1999, 108 s.

Hanna Zasadowa

Maszynopis wpłynął do redakcji 17 czerwca 1999 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

W obszarach naukowo-profesjonalnego piśmiennictwa zelżał nieco napór prymitywistów, z entuzjazmem zapowiadających elektronizację wszystkiego, co się rusza oraz zanik tradycyjnych układów kultury i komunikacji. Ten napór to efekt wąskiego, jednostronnego wykształcenia głosicieli wyłącznych prawd, jak też amerykańskiego patentu na jedynie słuszne myślenie — powiedzmy, że dosyć wątpliwego.

No więc chyba coś uległo zmianie. Nareszcie zaczynają się pojawiać teksty rozważne, refleksyjne, z których coś rozsądnego wynika. Mam nadzieję, że to nie przypadek.

Zwłaszcza publikację [1], której głównymi autorami są Richard Apostle i Boris Raymond, uważam za niezwykle ważną i wartą lektury — przynajmniej w podstawowej części. Obaj autorzy, absolwenci uniwersytetu w Berkeley, to profesorowie kanadyjskiego uniwersytetu w Halifax; niektóre teksty sygnują ponadto Kim Adams i Paul Smith z tegoż uniwersytetu. I wygląda na to, że kanadyjska perspektywa okazała się wzbogacająca.

Boris Raymond zwraca uwagę, że już od ćwierci wieku ścierają się dwa profesjonalne paradygmaty. Tradycyjny, według którego biblioteka służy użytkownikowi i po to gromadzi, przechowuje oraz udostępnia zbiory. Jak też nowy, zakładający że biblioteka informuje. Obydwa mogą i powinny współistnieć, ale jest to trudne.

Nowy paradygmat każdy przekaz nazywa informacją i sugeruje, że tylko informacja jest przyszłością biblioteki. Dlatego zadania kulturalne, edukacyjne i socjalne bibliotek zastępuje informacyjnymi, zwłaszcza technicznymi i biznesowymi, te zaś są niezbędne głównie specjalistom. Wobec tego biblioteką modelową powinna być odtąd biblioteka specjalna.

Pojawiła się sugestia, że społeczeństwo postindustrialne będzie informacyjne i „bez-papierowe”. Dowodów brak, ale przed takim hasłem leżą plackiem — twierdzi autor — bibliotekarze z bibliotek specjalnych i wykładowcy szkół bibliotekarskich.

U źródeł tych postaw i koncepcji tkwi kilka fałszywych przeświadczeń. Że wszystko jest informacją i że cała publiczność chce tylko informacji. Że światem zawładnie informacyjna technologia, która wyprze druk z użycia. Oraz że każda biblioteka — nieważne czy szkolna, akademicka, publiczna — będzie spełniała wyłącznie jedno zadanie, mianowicie: będzie informowała. Otóż to nie ma nic wspólnego z rzeczywistością.

Poza tym pełna digitalizacja dorobku piśmieniczego musiałaby trwać dziesiątki lat oraz kosztowałaby krocie. Tak więc, ze względu na koszty i czas, nie jest to pomysł realny. A już inna sprawa, że w dyskusjach o przyszłości trzeba określić, o jakich wyprzedzeniach mowa, inaczej wszystko tonie w mroku nieokreśloności.

Trzeba też koniecznie pamiętać o podstawowych różnicach komunikacyjnych. Przekazy elektroniczne tylko powiadamiają, natomiast przekazy drukowane jeszcze inspirują, kształcą, wywołują emocje, a w odbiorze wymagają aktywności. W dodatku większość z nich to teksty fikcjonalne. No więc jasne, że są odmienne — konkluduje autor.

Od dawna istnieje teoria konwergencji, częściowej zbieżności pól bibliotekoznawstwa oraz nauki o informacji. Ale od lat sześćdziesiątych przesłoniła ją intencja wchłonięcia bibliotekoznawstwa przez naukę (i praktykę) o informacji, co właśnie obserwujemy. Skutki dla bibliotekoznawstwa są zabójcze.

Analiza opinii 555 bibliotekarzy kanadyjskich potwierdziła niejaką dezorientację. Mianowicie wszyscy to co robią, odnoszą jakoś do technologii informacyjnej, ale tylko nieliczni uważają się za pracowników informacji i to głównie w bibliotekach specjalnych. W większości tamtejsi bibliotekarze sądzą, że nowe technologie raczej uzupełnią tradycyjne, niżby miały je ekspulsować, a za najpotrzebniejsze w zawodzie uważają umiejętności kierowniczo-administracyjne; informacyjne dopiero w dalszej kolejności.

Boris Raymond — razem z Kim Adams, na zmianę z Paulem Smithem — przeprowadził też szereg innych analiz porównawczych. I tak zestawienie działalności kanadyjskiej Biblioteki Narodowej i tamtejszego Instytutu Informacji Naukowo-Technicznej, oprócz licznych podobieństw, ujawnia także różnice, np. taką, że biblioteka posługuje się głównie bazami bibliograficznymi, których w instytucie nie ma. Z kolei analiza 14 angielskojęzycznych czasopism zawodowych za l. 1971-1981 i 1982-1991 ujawniła, że coraz mniej jest tekstów o charakterze bibliotekarskim oraz informatologicznym, a coraz więcej traktuje o technologii informacyjnej. Taki znak czasu. Spośród absolwentów kanadyjskich szkół bibliotekarskich tylko co czwarta osoba wykonuje czynności ściśle informacyjne. Także

programy kształcenia (3 lata licencjackie + 2 lata magisterskie) zostały wprowadzone zmodyfikowane, ale nie do końca. Wprowadzono liczne zajęcia z zakresu procedur i procesów informacyjnych, jednak ogólny profil studiów pozostał mieszany, biblioteczno-informacyjny. Jak widać: słusznie.

Tak jak B. Raymond zainaugurował rozważania swoim tekstem wprowadzającym, tak też — po serii badań i analiz — kończy je drugi z profesorów, R. Apostle, zresztą przy częściowym współdziale tegoż B. Raymonda. Konkluzja finalna jest zachęcająco ostrożna i składnia do namysłu.

Sugeruje mianowicie, że nie do końca wiadomo, w jakim stopniu społeczeństwo stanie się z czasem postindustrialne, ani jak dalece postmodernistyczna będzie kultura. Jeśli nadchodzące zmiany będą miały charakter głównie ekonomiczny, no to należy nastawić się w bibliotekach przede wszystkim na podaż wiadomości. Gdyby jednak przeważały zmiany kulturalne, to biblioteki będą musiały utworzyć zaplecze intelektualne. Co przeważy, na razie nie wiadomo.

To oznacza, że skrajne tendencje ku informatyzacji zawodu są przedwczesne i niebezpieczne, a wynikają głównie z kompleksów. Technologia informacyjna wydaje się bowiem konkretniejsza i bardziej prestiżowa niż usługi edukacyjne oraz intelektualne, dosyć abstrakcyjne i uciążliwe, ze względu na swoją drobiazgowość. Przy okazji pojawiają się też nadzieje na poprawę płac.

Generalnie, autorzy sceptycznie zapatrują się na mit biblioteki w pełni digitalnej i wirtualnej, zwracając uwagę na gigantyczne koszty. Ich zdaniem, biblioteki muszą przetrwać w znaczeniu fizycznym, zwłaszcza biblioteki publiczne, jako istotne składniki środowisk lokalnych. W sumie zaś książka doradza umiarkowanie w opiniach i głęboki namysł w sądach, za dużo jest bowiem gadania bylejakiego.

Znalazłem też ciekawą książkę [2] amerykańską, traktującą o przyszłości bibliotekarstwa, a ciekawostkę stanowi fakt, że sprowadzenie jej do Polski zajęło... półtora roku. Tom jest zresztą nierówny: obok tekstów frapujących, są też beznadziejne. Szczytem wszystkiego jest bełkot (na 17 stronach!) Patrycji Schumann, współwłaścicielki znanego wydawnictwa, która nie ma pojęcia o czym pisze. Redaktorka całości, Sally Reed, wykazała się nadmierną uprzejmością, zamieszczając „toto” w tomie.

Wprowadzenie, autorstwa tejże S. Reed, zawiera mnóstwo pytań, na które książka miałaby odpowiedzieć. Ale są i założenia. Autorka sądzi mianowicie, że biblioteki przetrwają w sensie fizycznym i co więcej — będą gwarantem demokracji, zapewniając wszystkim jednakowy dostęp do informacji. Bibliotekarze zaś będą organizatorami zasobów, także informacyjnych, mediatorami oraz doradcami publiczności.

To zawołanie, jak również pytania, nabierają treści przy dalszej lekturze książki. Oto Nancy Kranich zwraca uwagę, że w St. Zjednoczonych następuje prywatyzacja systemów informacji — co naszym „przyszłościowcom” nie przyszło nawet do głowy — gwarantująca przejmującym je supermarketom kontrolę obiegu i zyski z opłat. W perspektywie, infrastrukturę informacyjną opanują gigantyczne korporacje i doprowadzą do całkowitej komercjalizacji, zapewniając zarazem dostawę przekazów do domów. W tym kontekście autorka uważa, że biblioteki mogą być jedynym gwarantem powszechnego i bezpłatnego (ewentualnie taniego) dostępu do informacji. Od siebie dodam: jeżeli poważnie zaczniemy zastanawiać się, jak to zrobić.

Lee Hisle uważa, że ta przyszła rola wymaga już teraz elastyczności w postępowaniu. Trzeba mianowicie w pełni znać systemowe oferty informacyjne, śledzić pilnie zmiany, jednocześnie oferując lokalnym środowiskom swoje usługi jako pośrednika i przewodnika po

świecie informacji. Ludzie wszak stopniowo sami opanowują elementarne umiejętności korzystania z oferty informacyjnej. Biblioteka zatem musi proponować coś więcej (i to proponować aktywnie), jeżeli chce być potrzebna i przetrwać.

Z drugiej strony — powiada John Swan — nie wolno przesadzać. Ludzki umysł to nie jest jeszcze jeden terminal: wymaga bardzo różnorodnej pożywki poznawczej, intelektualnej, estetycznej. Dlatego nie można nastawiać się na wyłączną elektronizację funkcjonowania bibliotek. Oferta musi być pomieszana, komunikacyjnie różnorodna.

Niewiele do tego dodaje w kolejnym tekście Nancy Eaton. W jej mniemaniu, powstanie sieci informacyjnej, ewentualnie ogólnostępnej, zmieni biblioteczne priorytety. Najistotniejsze stanie się pośrednictwo, poradnictwo i osobisty kontakt z publicznością, najpełniejszy w bibliotekach małych. Przy okazji: autorka uważa, że digitalizacji będą podlegały tylko najważniejsze dane, z uwagi na koszty. W tej chwili bowiem digitalizacja jednej strony może kosztować od 0,5 do 5 dolarów.

Nowa sytuacja wymaga nowych koncepcji kształcenia kadr. Barbara Dewey uważa, że od wiedzy i postawy przyszłych bibliotekarzy zależy, czy biblioteki będą instytucjami nowoczesnymi, czy skansenami. Według niej, kształcenie profesjonalistów trzeba oprzeć na czterech filarach, mianowicie na znajomości: teorii komunikacji, organizowania zasobów informacyjnych, zasad realizacji usług oraz oczekiwań otoczenia. Moim zdaniem bardzo to prymitywne założenie.

Wątek kształcenia bibliotekarzy, w sposób pogłębiony, choć też dyskusyjny, kontynuują w dwóch odrębnych tekstach June Lester oraz Irene Hoadley, wskazując na objawy kryzysu i potrzeby zmian. Tu i ówdzie studia bibliotekarskie ulegają likwidacji albo w nazwie pozostaje wyłącznie termin „informacja”. Działanie zapobiegawcze powinno polegać na windowaniu jakości studiów oraz wymagań, weryfikowanej w formie akredytacji w ALA, a więc na powrocie do zasady: mniej ośrodków kształcenia, a natomiast lepszych.

Programy kształcenia w każdym razie podlegają zmianom. Jednak mieszcząc się w ogólnych ramach, wyznaczonych przez nastawienia na: szeroko pojęte kompetencje technologiczne, wiedzę o publiczności bibliotecznej oraz objaśnianie komunikacyjnych kontekstów funkcjonowania bibliotek.

O kontekście bibliotekarstwa, jednakże społecznym, interesująco pisze Herbert White, szeroko znany, emerytowany profesor uniwersytetu w Indianapolis. Zwraca uwagę na absurdalną sytuację bibliotek, mianowicie na realizację zadań bez środków. Zrób wszystko, nie dysponując niczym — oto dyrektywa, według której będzie bardzo trudno sprostać wymaganiom współczesności. To jakiś nonsens, powiada H. White, że bibliotekarze muszą formułować programy biblioteczne dla władz i zarazem prosić te władze o środki na działanie. Inaczej jednak nie dałoby się funkcjonować. Biblioteki być może w elicie władzy wrogów nie mają, jednakże przyjaciół też nie, a kto nie z nami, ten jest przeciw nam.

Herbert White eksponuje społeczne powinności biblioteki. Wspieranie edukacji oraz rekreacji, a także mediacja proinformacyjna — oto jego zdaniem rejestr zadań biblioteki. Myślę, że wysoce niekompletny. Należałoby dodać co najmniej zadania intelektualne, estetyczne i substytutatywne.

Ważny aspekt przyszłej działalności bibliotecznej podnosi Sara Behrman, przestrzegając przed bezmyślnym wprowadzaniem i podwyższaniem opłat w bibliotekach. Gdzie usługi nie są przecież darmowe, bo każdy płaci podatki, jeśli więc usankcjonujemy opłaty, to trzeba zlikwidować subwencje. To prawda, że biblioteki kosztują coraz więcej i trudno uchronić się przed jakimiś opłatami, ale trzeba starannie określić: za co. Każda forma opłat dzieli bowiem publiczność na bogatszą i biedniejszą, której na pewne, kosztowniejsze usługi, nie stać.

W tekście końcowym Joseph Dionne, niejako w konkluzji całego tomu, przyjmuje tezę o mieszanej formie zasobów i oferty bibliotecznej w przyszłości. Jego zdaniem, nowe technologie muszą być wprowadzane do bibliotek, żeby nie dać się wyprzeć z rynku informacyjnego korporacjom komercyjnym, ale jednocześnie trzeba gromadzić i rozpowszechniać zbiory tradycyjne. Kilka pozostałych tekstów wyraźnie odstaje poziomem od całości i nie warto ich sygnalizować. Generalnie zaś, obydwie książki zawierają wiele ważnych opinii, są więc warte lektury oraz dyskusji. W przeciwstawieniu do przeciętnej „młocki”, tak w czasopismach profesjonalnych, jak i w książkach, gdzie pojawiają się nie tylko oczywistości, ale także ewidentne bzdury bądź kamuflowane nieprawdy.

Głównie oczywistości właśnie zawiera książka [3] Patricii Belcastro, w której próbuje przedstawić technikę ocen pracy bibliotecznej, niestety, nurzając się w banałach i truizmach. Około 2/3 książki stanowią tzw. kiejzy czyli „casestudy”, tj. analizy przypadków. Otoż jeśli ktoś niewiele ma do powiedzenia, a nie chce mu się robić badań empirycznych, to posługuje się właśnie „kiejzą”.

Przedmiotem rozważań autorki (bibliotekarki z Rocky River w stanie Ohio) jest praktyka oceniania pracy w bibliotece z propozycją modelu wartościowania. Jest więc w tekście rejestr oczekiwanych zachowań oraz czynności, podlegających ocenie oraz skala tychże ocen, a także sugestie, by to ocenianie miało charakter ciągły, systematyczny, a nie doraźny.

Do tego miejsca wszystko w porządku, poza tym że na wielu stronach (a książka jest formatu olbrzymiego) powtarza się w kółko jedno i to samo. Mało pomysłowa jest natomiast skala ocen i dyskusyjne są ich przesłanki.

Autorka uważa, że przedmiotem ocen powinny być swego rodzaju normy, standardy — u nas powiedzielibyśmy: elementy przydziału czynności — postępowań i zachowań, ustalone z góry. I właśnie te ustalenia są nieporadne, zbyt naiwne i nadmiernie drobiazgowe. Skoro bowiem mowa nawet o konieczności wzrokowego kontaktu bibliotekarki z użytkownikiem (jak to sprawdzić?), to ciekawi mnie, dlaczego brak wśród dyrektyw zakazu dźbania w nosie.

Również skala ocen poraża swoją prostotą. Autorka proponuje trzy kategorie wartości: nie osiąga standardów, osiąga standardy, przewyższa standardy. W następstwie zaś sugeruje staranną pracę kierownictwa z tymi osobami, które standardów nie osiągają. No i już.

Znaczną część książki zajmują właśnie owe „kiejzy”, przykładowe analizy pracy różnych, hipotetycznych pracowników. Przedstawiono tam w szczególności rejestr obowiązków, oczekiwane standardy oraz praktyczną ocenę zachowań. Ocenom zaś poddano takie oto iluzoryczne modele pracownicze: pracownik nowy, pracownik doświadczony, pracownik zaplecza, pracownik „trudny”, kierownik. Wszystko to jest jednak niezbyt oryginalne, może z wyjątkiem rozdzielenia ocen wobec kierowników małych bibliotek, które to oceny osobno odnoszą się do zadań kierowniczych, a osobno do zadań merytorycznych przez tych kierowników realizowanych.

W przydługich rejestrach oczekiwanych zachowań, czynności i cech, najważniejsze wydają się: przyjazność wobec użytkowników, znajomość procedur, ułatwianie korzystania publiczności oraz adaptowalność do zmian. Autorka wielokrotnie podkreśla, że usługi stanowią najważniejszy segment procesu bibliotecznego i oczywiście ma rację, ale wystarczyłoby napisać to raz.

Intencje tego wielgachnego podręcznika są oczywiście dobre, ale wykonanie jest złe i nie rozumiem, dlaczego wydanie — więc i całe odium — wzięło na siebie amerykańskie stowarzyszenie bibliotekarzy. Nigdy nie zgodziłbym się na taki sposób oceniania swoich współpracowników; już raczej dzieci w przedszkolu.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

1. Richard A p o s t l e, Boris R a y m o n d : *Librarianship and the information paradigm*. Lanham: The Scarecrow Press Inc. 1997, 162 s. ISBN 0-8108-3273-9
2. *Creating the future*, Essays on librarianship in an age of great change. Ed. Sally Gardner R e e d. Jefferson: McFarland and Company, Inc. Publ. 1996, 276 s. ISBN 0-7864-0236-9
3. Patricia B e l c a s t r o : *Evaluating library staff*. A performance appraisal system. Chicago: American Library Association, 1998, 255 s. ISBN 0-8389-0731-8

Jacek Wojciechowski

Maszynopis wpłynął do redakcji 23 listopada 1998 r.

PRZEGŁĄD BIBLIOTECZNY 1998 z. 1/2
PL ISSN 0033-202X

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”

W numerze 4 „Przeglądu Bibliotecznego” z 1999 r. ukazał się wywiad Cecylii i Janusza Duninów z Marią Danilewicz Zielińską, w którym znalazła się następująca informacja:

„Wiadomo, że BN przeżywa w obecnym czasie szereg poważnych trudności, np. praktycznie wstrzymano druk Bibliografii Polskiej 1901-1939”.

Chciałabym prosić o zamieszczenie sprostowania w tej sprawie, bowiem nie tylko nie wstrzymano druku „Bibliografii”, ale w maju 1999 r. ukazał się tom 4, obejmujący litery Ch-Cy, wydrukowany w 1998 r. w wydawnictwie Biblioteki Narodowej. Tom 5 jest po pierwszej korekcie drukarskiej, a dalsze trzy tomy są w opracowaniu redakcyjnym w Zakładzie Bibliografii Polskiej. W uzupełnieniu dodam, że w 1997 r. całkowicie zakończono weryfikację materiałów w bibliotekach polskich, a prace nad „Bibliografią” prowadzone są przez 12 osób zatrudnionych w Instytucie Bibliograficznym BN.

Z poważaniem
Jadwiga Sadowska
Kierownik Instytutu Bibliograficznego BN

Warszawa, 18 sierpnia 1999 r.

* * *

Drobne erratum: na s. 302 [„Prz. Bibl.” 1999 z. 4] pomieszał się Wrocław z Włocławkiem. Dwie moje książki: „Dom” i „Opowiadania” wydało Włocławskie Tow. Naukowe, a nie Wrocławskie. Mało kto zauważył, ale warto sprostować. Nie psuje to ogólnego dobrego wrażenia.

Łączę wyrazy poważania i pozdrowienia
Maria Danilewicz Zielińska

Feijó, Almada (Portugalia), 12 września 1999 r.

JANINA CZERNIATOWICZ *
(1903-1997)

Pani Żaneta — bo tak Ją przyjaciele i znajomi nazywali — była bibliotekarką i filologiem klasycznym. Urodziła się w Wilnie 26.03.1903 r., koleje życia Polaków w czasie I wojny światowej sprawiły jednak, że naukę szkolną rozpoczętą w rodzinnym mieście kontynuowała w Petersburgu i Odessie, a kończyła już w Polsce, w Płocku i Warszawie, gdzie w 1922 r. zdała egzamin maturalny. W 1924 r. rozpoczęła studia na Uniwersytecie Warszawskim zakończone w 1933 r. uzyskaniem dyplomu doktora filozofii w zakresie filologii klasycznej. Okres studiów pod kierunkiem prof. Gustawa Przychockiego i interesujące wyprawy naukowe do Grecji i Włoch wpłynęły na decyzję kontynuowania badań w zakresie grezystyki. Opublikowała rozprawę pt. *Komizm w twórczości Meandra* (Varsovie 1934) i przystąpiła do gromadzenia materiałów do pracy habilitacyjnej. W 1937 r., po przeniesieniu się do Wilna, otrzymała posadę w Bibliotece Uniwersyteckiej kierowanej wówczas przez dr. Adama Łysakowskiego. W grudniu 1939 r., po zamknięciu biblioteki przez okupanta, przeniosła się do Biblioteki

* Z powodu pomyłki, której nie da się naprawić erratą, drukujemy ponownie nekrologi Janiny Czerniatowicz i Marii Kicińskiej, jednocześnie przepraszając Autorki i Czytelników.

Miejskiej, później lekarskiej. Od 1941 r. na polecenie Delegatury Rządu RP w Londynie na Okręg Wileński podjęła w celach konspiracyjnych pracę w Arbeitsamcie w Wilnie.

W 1945 r. powróciła w ramach repatriacji do kraju i po krótkim pobycie w Białymstoku przeniosła się do Warszawy, gdzie została zatrudniona w Bibliotece Uniwersyteckiej, a później w Naczelnej Dyrekcji Bibliotek podległej Ministerstwu Oświaty. W 1948 r. związała się z Państwowym Instytutem Książki, a po jego likwidacji przeniosła się wraz z jego zespołem naukowym do Biblioteki Narodowej. Do 1952 r. organizowała w Instytucie Bibliograficznym prace nad *Bibliografią Zawartości Czasopism*. W tym roku po „niewłaściwym” wystąpieniu podczas wyborów do bibliotecznych instancji związkowych — zgłosiła do nich kandydatów konkurencyjnych wobec osób uzgodnionych z komitetem dzielnicowym PZPR — została przeniesiona do Działu Katalogów Centralnych i kierowała nim aż do przejścia na emeryturę w 1972 r. Zainicjowała wydawnictwa: *Centralny Katalog Bieżących Czasopism Zagranicznych w Bibliotekach Polskich* (od 1957) oraz *Centralny Katalog Książek Zagranicznych* (Nowe nabytki w bibliotekach polskich od 1958). Wspólnie z Janiną Gruszecką opracowała monografię pt. *Centralne katalogi* (Warszawa 1957), w *Roczniku Biblioteki Narodowej* i *Przeglądzie Bibliotecznym* ogłosiła wiele artykułów dotyczących tego tematu. W ramach Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich zorganizowała Komisję Katalogów Centralnych oraz ogólnopolską konferencję poświęconą tym zagadnieniom. Podczas 25 Konferencji Ogólnej IFLA w Warszawie (1959) wygłosiła referat *Union catalogues in Slavonic countries* (*Libri* 1959 Vol. 9 no. 4 s. 329-346).

Obok tak dużego i twórczego zaangażowania w sprawy bibliotekarskie przez całe życie działała na polu filologii klasycznej. W latach 1947-1952 prowadziła lektorat języka greckiego na Uniwersytecie Warszawskim. Dzieje grezystyki w Polsce w okresie Odrodzenia były tematem rozprawy habilitacyjnej obronionej w 1956 r. W Bibliotece Narodowej dr hab. Janina Czerniatowicz otrzymała wówczas stanowisko docenta. Ogłosiła m.in. *Recepcja poezji greckiej w Polsce w XVI-XVII wieku* (Wrocław 1966), *Niektóre problemy naukowe grezystyki w pracach biblistów polskich XVI i XVII wieku* (Wrocław 1969), *Bibliografia filologii klasycznej w Polsce* (W: *Z problemów bibliografii*. Warszawa 1970 s. 269-287), *Książka grecka, średniowieczna i renesansowa* (Warszawa 1976).

Opublikowała również wiele artykułów w czasopiśmie Polskiego Towarzystwa Filologicznego *Eos*.

Pani Janina Czerniatowicz miała w sobie coś z harmonii antyku — wielką kulturę osobistą, wrażliwość na piękno przyrody, interesowała się sztuką. Zawsze lojalna, życzliwa wszystkim, cieszyła się powszechnym szacunkiem.

W 1968 r. została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Zmarła w Warszawie 26.12.1997 r.

Mirosława Kocięcka

Maszynopis wpłynął do redakcji 22 lutego 1999 r.

MARIA KICIŃSKA
(1903-1998)

Maria Kicińska urodziła się 12.04.1903 r. w Międzyrzecu Podlaskim. W rok później rodzice — państwo Borzęccy — przenieśli się do Warszawy. Pani Maria początkowo uczyła się w domu, naukę szkolną rozpoczęła w 1912 r. w czteroklasowej szkole Heleny Rzeszotarskiej na Pradze, a od 5 klasy uczęszczała do Gimnazjum Zofii Łabusiewicz-Majewskiej; maturę otrzymała w 1923 r. W rok później zapisała się na Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1926-1927 uczestniczyła w Kursach Nauczycielskich, co spowodowało przerwę w studiach; absolutorium uzyskała dopiero w 1932 r.

Pracę w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie Pani Maria rozpoczęła 14.05.1933 r. Przyszła z dobrym przygotowaniem zawodowym, bowiem w 1931 r., w okresie studiów uniwersyteckich, ukończyła kurs bibliotekarski w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy. Organizator i wykładowca kursu, Faustyn Czerwijowski, za podstawowe wartości w wychowaniu bibliotekarskim uważał dążenie do doskonałości w wykonywaniu każdej czynności bibliotekarskiej i traktowanie pracy bibliotecznej jako służby społecznej przepełnionej ofiarnością. Zasady te ukształtowały styl pracy Pani Marii w BUW. Bezpłatną praktykę odbyła u kustosa Antoniego Dobrowolskiego i po krótkim stażu w Wypożyczalni Międzybibliotecznej przeszła do Biura Katalogowego — do prac związanych z prowadzeniem katalogów. Pracowała tam aż do wybuchu powstania warszawskiego. Okres wojny przeżywała w trudnych warunkach materialnych, miała na utrzymaniu dwuletniego syna i rodziców, wojna rozdzieliła ją z mężem. W lutym 1945 r. powróciła do Warszawy z tułaczki popowstaniowej i znowu podjęła pracę w BUW. Zachowały się miesięczne sprawozdania Pani Marii z l. 1945-1952, w których zwięźle relacjonowała swoje czynności np. „roznoszenie z piwnic książek” (ocalałych dzięki zamuirowaniu ich w lochu magazynowym przez bibliotekarzy BUW) i „układanie ich na półkach w czytelniach i pracowniach”, „rozpakowywanie worków książek z Pruszkowa (aż 165) — ocalonych dzięki akcji pruszkowskiej”, „ustawianie rejestrów” i na ich podstawie „scontrum zespołu książek z sygnaturą topograficzną” z okresu carskiego Uniwersytetu. Z tych prac wyrastała wiedza Pani Marii o dawnych zbiorach BUW.

Od 1946 r. Maria Kicińska, jako kierownik jednoosobowego Referatu Katalogów w Dziale Książek, zajmowała się katalogowaniem, korektą kart i ich włączaniem do katalogu alfabetycznego, zwanego — ze względów historycznych — katalogiem głównym (założony w 1894 r.). Uzupełniał go tzw. katalog scalony z l. 1850-1915. Melioracja katalogu głównego zmierzająca do ujednolicenia metody katalogowania książek i szeregowania kart katalogowych była dla Pani Marii głównym celem, ale bieżące prace nie pozwalały na jego realizację i tylko sporadycznie mogła się tymi sprawami zajmować. Przygotowywała jedynie założenia metodyczne dotyczące sposobów wykonywania poszczególnych czynności; w Jej spuściźnie dochowały się m.in. „Zasady szeregowania” (z l. 1946, 1969, 1971) i „Instrukcja w sprawie melioracji katalogu scalonego” (z 1956 r.). W latach 1956-1957, w okresie uwięzienia dr Wandy Sokołowskiej, pełniła funkcję kierownika Biura Katalogowego. Dzięki Jej sugestiom zostały przeprowadzone czasochłonne melioracje o charakterze formalnym katalogu głównego; Pani M. Kicińska organizowała te prace i robiła ich korektę. W latach 60. rozpoczęła „głęboką” merytoryczną meliorację katalogu głównego. Pod Jej kierunkiem zmeliorowano w l. 1964-1967 hasła tytułowe (decydujący pierwszy wyraz tytułu, a nie pierwszy rzeczownik). Od 1966 r. uzupełniała katalog główny zespołem kart archiwalnych pochodzących z różnych okresów, m.in. również z czasów carskiego Uniwersytetu. W 1968 r. przeniosła się do nowopowstałego Oddziału Katalogów, nie wyrażając jednak zgody na jego kierownictwo. W 1971 r. przeszła na emeryturę, pozostała jednak w BUW zatrudniona na pracach zleconych, co stworzyło możliwość zmeliorowania katalogu scalonego i włączenia jego kart do katalogu głównego. Pani Maria poświęciła tym pracom 22 lata, aż do swego odejścia z BUW w 1993 r. Szczególnie cieszyły Ją notki proveniencyjne odkrywane na książkach, karty katalogowe pisane ręką Lelewela i Estreichera. „Wykańczała” pozostawione dla Niej do skatalogowania najbardziej skomplikowane wydawnictwa. Efektem tej mozolnej pracy stał się jednolity w zakresie opracowania i szeregowania alfabetyczny główny katalog Biblioteki Uniwersyteckiej. Sześćdziesięcioletnia praca Marii Kicińskiej w jednej instytucji, skoncentrowana na jednym podstawowym źródle informacji o zbiorach, jest fenomenalnym zjawiskiem w bibliotekarstwie polskim. Mówiła skromnie o swojej pracy, że „piastowała katalog przez dziesiątki lat” *.

Do upodobań Pani Marii należała również bibliografia. Zbierała materiały do bibliografii starych druków, Wielkiej Rewolucji Francuskiej i do bibliografii Warszawy. Uczestniczyła przez wiele lat (1954-1962) w pracach przygotowawczych do nowej edycji Bibliografii Polskiej XIX w. Karola Estreichera. Odznaczała się niezwykłą pamięcią bibliograficzną.

Dodać trzeba, że M. Kicińska starała się stale poszerzać swoją wiedzę zawodową: w 1948 r. ukończyła kurs biblioteczny dla bibliotekarzy naukowych, zorganizowany przez Sekcję Bibliotek Naukowych Warszawskiego Koła Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich. Uczestniczyła w nim również jako wykładowca.

Pani Maria była otaczana szacunkiem w środowisku bibliotekarskim i uznawana za autorytet w zakresie redagowania katalogów alfabetycznych. Wysoko cenili Ją zwierzchnicy. W 1961 r. otrzymała stanowisko kustosa. W 1968 r. została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Jej pasja pracowitości i perfekcji powodowała, że była zaliczana do grona tych bibliotekarzy, wokół których narosła legenda mistrzów dobrej roboty. W stosunku do koleżanek i kolegów była wymagająca, ale przy tym i wyrozumiała. Często zamiast gniewu okazywała tylko zdziwienie. Była życzliwa — nie знаła pojęcia zazdrości. Darzono Ją zaufaniem i przyjaźnią.

Maria Kicińska zmarła 13.11.1998 r. Pamięć o Niej zostanie wpisana w tradycję Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, a także zachowana przez koleżanki i kolegów. Dla wielu z nas,

* A. Romańska: *Niezwykły jubileusz — Marii Kicińskiej 60 lat w BUW*. „Biul. BUW” 1993 nr 1 s. 3.

także dla mnie, była Pani Maria pierwszą nauczycielką zawodu bibliotekarskiego, uczyliśmy się od Niej dobrej roboty oraz patriotycznej i społecznej postawy. Trud Jej życia — 60 lat pracy nad katalogiem głównym BUW — będzie dobrze służyć Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie.

Jadwiga Ćwiekowa

Maszynopis wpłynął do redakcji 6 kwietnia 1999 r.

JÓZEF CZERNI
(1915-1999)

Doktor Józef Czerni, urodzony 9.08.1915 r. w Wielkich Łukach w Rosji, przeszedł drogę większości ludzi z kresów. Studia rozpoczęte w 1937 r. w Konserwatorium im. Mieczysława Karłowicza i na polonistyce na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, zostały przerwane przez wojnę. Działalność podziemna i przynależność do AK zaprowadziły go na zesłanie do kopalni w Workucie. Sam nieraz żartobliwie mówił, że zwiedził bezpłatnie Komi SSR. Starał się zapomnieć o tych straszliwych czasach i doświadczeniach: zimna, głodu, niepewności i opowiadał o... pięknie zorzy polarnej. Wspominając to zjawisko, nieraz powtarzał, że chciałby je jeszcze raz zobaczyć. Po wojnie ukończył studia polonistyczne na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w 1950 r., a w 1971 r. obronił pracę doktorską z zakresu bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Warszawskim.

Całe swe zawodowe życie związał z bibliotekarstwem i bibliotekami polskimi. W 1954 r. odbył praktykę międzybiblioteczną II stopnia w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu

zakończoną egzaminem państwowym, zdobywając w ten sposób status bibliotekarza dyplomowanego. W latach 1951-1955 był kierownikiem Biblioteki Głównej Politechniki Szczecińskiej. Od 1956 do 1961 r. był dyrektorem Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej w Gliwicach, a od 1.09.1961 do 31.01.1983 r. Biblioteki Głównej Politechniki Krakowskiej.

W ciągu tych lat był organizatorem i uczestniczył w wielu różnego rodzaju seminariach, kursach, konferencjach, sesjach naukowych, zjazdach bibliotekarskich. Nie sposób wszystkie wymienić, tak jak trudno byłoby wymienić wszystkie Jego prace i publikacje z zakresu bibliotekarstwa, bibliografii, bibliotekoznawstwa, informacji naukowej i komputeryzacji bibliotek.

Jak całe powojenne bibliotekarstwo polskie, przeszedł drogę od palenia w piecach, zdobywania regałów, gromadzenia i opracowywania księgozbioru, czyli od podstaw; tym bardziej, że zaczynał karierę zawodową na Ziemiach Zachodnich. Problemem było wtedy wszystko: zdobycie formularzy, kart katalogowych, papieru, nie mówiąc o maszynach do pisania. Wprowadził jednolite sposoby katalogowania, opracowywał strukturę biblioteki, wprowadzał regulaminy pracy. Po uporządkowaniu i opracowaniu zbiorów zadbał o informację o nich. Jego oczkiem w głowie był oddział informacji naukowej. Dążył do jak najlepszej obsługi użytkowników, dbał o to, by czytelnik znalazł pełną informację o dziele włącznie z jego zawartością treściową. Stworzył warsztat informacyjny w postaci księgozbiorów podręcznych, czasopism fachowych i dokumentacyjnych, kartotek dokumentacyjnych. Sam opracowywał bibliografie i mobilizował pracowników do ich sporządzania.

Wiele czytał, interesował się postępem w bibliotekarstwie światowym, dążył do unowocześnienia obsługi czytelników. Jako jeden z pierwszych w 1966 r. zorganizował i wyposażył Pracownię Reprograficzną w Bibliotece Głównej PK. Nie były to czasy powszechnego dostępu do publikacji zagranicznych, dlatego wypożyczenia międzybiblioteczne i reprodukcja w jakiś sposób łagodziły braki. Ponadto w ten sposób można było uzupełnić luki we własnych zbiorach, zabezpieczyć zbiory przez mikrofilmowanie itd.

Następnym etapem unowocześniania prac bibliotecznych stała się dla dyrektora J. Czerniego automatyzacja działalności Biblioteki. Był prekursorem i entuzjastą tych przedsięwzięć. W dobie przed PC, kiedy komputery (ZAM, ODRA) zajmowały olbrzymie powierzchnie, wymagały specjalnych warunków eksploatacji i miały małą pojemność dysków, przygotowywał bibliotekarzy do wprowadzenia tego nowego narzędzia pracy. Środowisko bibliotekarzy en bloc bez entuzjazmu, a nawet sceptycznie przyjmowało te nowinki. Dyrektor J. Czerni uparcie dążył do celu: organizował konferencje, odczyty, wręcz zmuszał własnych pracowników do prac nad nową strukturą biblioteki, analizą jej zbiorów, teoretycznym przemyśleniem koniecznych zmian itp. Sam wyjeżdżał za granicę i wysyłał pracowników na szkolenia do Anglii, Niemiec, Francji, ZSRR. Z początkiem lat 70. zainicjował prace naukowo-badawcze nad budową Zautomatyzowanej Uczelnianej Biblioteki Informacji Naukowej (ZUBIN), a od 1975 r. nad budową środowiskowo-regionalnego systemu KRAKUS, obejmującego biblioteki naukowe Krakowa i Bibliotekę Główną Politechniki Świętokrzyskiej z Kielc. Zaczęto od przygotowania centralnego katalogu czasopism zagranicznych, co pozwoliło wyeliminować dublety w bibliotekach biorących udział w tym przedsięwzięciu, i dzięki temu za te same dewizy zwiększyć liczbę czasopism importowanych. Prace te przejęła później Biblioteka Jagiellońska, ale pomysłodawcą i twórcą projektu był dr J. Czerni, a prace organizacyjne wykonali pracownicy Biblioteki Głównej PK.

Wielkie zasługi położył dyr. J. Czerni również w dziedzinie pedagogiki bibliotecznej. Jak już powiedziano wyżej, szkolił personel własnej biblioteki, prowadził coroczne praktyki wakacyjne studentów bibliotekoznawstwa z całego kraju, prowadził działalność odczytową, wystawową i konferencyjną. Ale nade wszystko przez ponad 5 lat był wykładowcą w Wyższej

Szkole Pedagogicznej w Krakowie na studiach bibliotekoznawczych. Wielu absolwentów bibliotekoznawstwa jest Jego wychowankami.

Był człowiekiem trudnym, wymagającym, ale dzięki Jego uporowi i konsekwencji Biblioteka Główna PK z małej 3-oddziałowej biblioteki w 1961 r. przekształciła się w prawdziwą bibliotekę naukową, z nowoczesną strukturą, fachową kadrami zapewniającą lepszą obsługę czytelników. Po zminiaturyzowaniu sprzętu komputerowego, po wprowadzeniu komputerów osobistych i dostępu do sieci internetowej mogła szybko i bezboleśnie unowocześnić pracę i włączyć się w ogólnopolskie prace badawcze nad komputeryzacją działalności bibliotek.

Za swoją pracę i zasługi był wielokrotnie nagradzany i odznaczany. Otrzymał: Medal 25-lecia Politechniki Krakowskiej w 1965 r., Medal i Odznakę Honorową Politechniki Krakowskiej w 1968 r., Złoty Krzyż Zasługi w 1973 r., Honorową Odznakę Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w 1976 r., Dyplom Honorowy Ministra Kultury i Sztuki za osiągnięcia w upowszechnianiu kultury w 1980 r., Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski w 1980 r.

Zmarł 26.03.1999 r. w Rzeszowie i tam został pochowany. Odszedł od nas człowiek wielce zasłużony dla polskiej kultury i dla bibliotekarstwa polskiego. Cześć Jego pamięci!

Walentyna Szarek

Maszynopis wpłynął do redakcji 7 czerwca 1999 r.

JÓZEF CZERNI — JAKIM GO ZNAŁAM

Poznaliśmy się w 1956 r. na Ogólnopolskim Zjeździe Bibliotekarzy w Warszawie. Józef Czerni był wówczas dyrektorem Biblioteki Politechniki Śląskiej w Gliwicach, ja — kierownikiem Zakładu Bibliografii Retrospektywnej w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej.

W roku następnym, na Ogólnokrajowym Zjeździe Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (Łódź 1957) — pierwszym po Październiku — zostaliśmy oboje wybrani na członków Prezydium SBP. Współpracowaliśmy ze sobą w Stowarzyszeniu do 1963 r. Pan Józef był kolejno przewodniczącym Sekcji Bibliotek Naukowych (1957-1960), następnie — członkiem Komisji Budownictwa i Wyposażenia Bibliotek, ja pełniłam funkcję sekretarza generalnego. Spotykaliśmy się na różnych zebraniach i konferencjach, m.in. na Wakacyjnym Seminarium Bibliotekarskim na temat współpracy bibliotek (Jarocin 1959), na II Ogólnokrajowej Naradzie Bibliografów (1966), na VI Zjeździe Bibliotekarzy Polskich (1968). Józef Czerni brał żywy udział w tych imprezach, zabierając głos w dyskusjach i polemikach. Uderzały mnie zawsze żarliwość i zaangażowanie emocjonalne cechujące jego wypowiedzi, a także szerokość zainteresowań, obejmujących wszelkie aspekty działalności bibliotek. Był — jak by powiedział Adam Łysakowski — i n t e g r a l n y m bibliotekarzem.

Nie przestał interesować się sprawami naszego Stowarzyszenia, będąc na emeryturze. Pisał do mnie w 1987 r. (z Rzeszowa), prosząc o informacje dotyczące programu IX Zjazdu Bibliotekarzy Polskich (pod hasłem „Biblioteki polskie dziś i jutro”): „Od 1951 r. byłem członkiem SBP i — niezależnie, co się w nim działo ostatnio — obchodzi mnie, gdyż najpiękniejsze lata swego życia poświęciłem działalności w ramach Stowarzyszenia, a los naszego zawodu był, jest i będzie zawsze moim losem”. Cieszyły Go osiągnięcia współczesnego polskiego bibliotekoznawstwa, „że mamy teraz tylu profesorów bibliotekoznawstwa, jakich Polska nigdy nie miała” *.

* Fragment listu z 3.01.1995 r.

W Rzeszowie, gdzie zamieszkał wraz z żoną po przejściu na emeryturę, działał społecznie jako przewodniczący Komisji Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej tamtejszego Towarzystwa Naukowego. W tym charakterze zaprosił mnie do wygłoszenia referatu nt. „Informacja naukowa i informatologia. Od praktyki do nauki”. Spędziłam wówczas (w maju 1986 r.) kilka miłych dni w gościnnym domu państwa Czernich. Odbywaliśmy wieczorami improwizowane „seanse poetyckie” — z lekturą poezji Gałczyńskiego, słuchaniem z płyt jego recytacji; Pan Józef czytał własne wiersze (wydane w pierwszych latach powojennych). Odnowiliśmy wówczas z p. Ireną Czerni znajomość zawartą w 1953 r. w Bibliotece Narodowej, na kursie bibliograficznym, którego uczestniczką była p. I. Godlewska, pracowniczka Biblioteki Jagiellońskiej, przyszła żona Pana Józefa.

Po raz drugi odwiedziłam państwa Czernich we wrześniu 1987 r., kiedy to odbyło się w Łańcucie (w tamtejszej Bibliotece Publicznej) „wyjazdowe” posiedzenie prowadzonego przeze mnie seminarium bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Wzięli w nim udział — poza stałymi uczestnikami — miejscowi goście, wśród nich dr Józef Czerni z referatem na temat racjonalizacji pracy bibliotecznej.

W Trzeciej Rzeczypospolitej otworzyło się dla Niego szersze pole działalności społecznej. W latach 1990-1994 był wiceprzewodniczącym Rady m. Rzeszowa. Pisał do mnie (w kwietniu 1995 r.): „Miałem pod opieką kulturę, szkolnictwo, zdrowie i sport. Osobiście przeprowadziłem dekomunizację nazw naszych ulic. Finansowaliśmy Teatr, Filharmonię, Bibliotekę. Powołaliśmy własny organ — miesięcznik *Głos Rzeszowa*, wydaliśmy t. 1 *Dziejów Rzeszowa*”.

Angażował się w tę pracę społeczną całkowicie: „Zajmuje mi ona czas całego dnia tak, że zaniebduję z konieczności wszystkie inne sprawy — z domem włącznie” — zwierzał się w liście z grudnia 1990 r.

Musiało to odbić się na Jego sercu, które już wcześniej nie domagało. Pisała o tym do mnie p. Irena donosząc, że mąż w dniu wyborów (4.06.1989 r.) „zasłabł na serce, pogotowie zabrało go do szpitala, musi — według wskazań lekarzy — żyć na zwolnionych obrotach, unikać stresów, a to wszystko przy jego usposobieniu i żywotności jest bardzo trudne do przestrzegania”.

Intensywna działalność społeczna uniemożliwiła Mu ukończenie przygotowywanej od dawna pracy pt. „Informacja naukowa i jej użytkownik”, pomyślanej jako międzynarodowy poradnik bibliograficzny, do którego zebrał już kilka tysięcy pozycji. Prowadziliśmy w związku z tym korespondencyjne dyskusje na temat teorii informacji naukowej, czyli informatologii, i jej rozwoju w Polsce.

Kilkudziesięcioletnie kontakty z Józefem Czernim pozwoliły mi poznać Go jako szlachetnego człowieka, gorącego patriotę, kochającego swój zawód bibliotekarza, działacza społecznego, serdecznego Przyjaciela.

Maria Dembowska

Maszynopis wpłynął do redakcji 7 lipca 1999 r.

KRONIKA KRAJOWA

POWOŁANIE RADY DO SPRAW NARODOWEGO ZASOBU BIBLIOTECZNEGO

W dniu 6.04.1999 r. minister kultury i sztuki powołał Radę do Spraw Narodowego Zasobu Bibliotecznego (NZB), kadencja jej trwa 4 lata, a przewodniczącym jest dyrektor BN Michał Jagiełło. Pozostali członkowie w kadencji 1999-2003 to: dr Andrzej Biernat (NDAP), mgr Elżbieta Dudzińska (Bibl. Gł. PW), prof. dr hab. Andrzej Ładomirski (BUWr), prof. dr hab. Jan Malicki (BŚl.), mgr Teresa Malik — wiceprzewodnicząca Rady (BJ), mgr Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska — sekretarz Rady (BN), dr Dobrosława Platt (Zakł. Narod. im. Ossolińskich), prof. dr hab. Jerzy Wisłocki (Bibl. PAN w Kórniku).

W dniu 26.04.1999 r. w BN odbyło się inauguracyjne posiedzenie Rady NZB. Omawiano jej zadania wynikające z *Rozporządzenia* z 24.11.1998 r., na mocy którego została powołana, a także m.in. z projektu strategicznego programu rządowego dotyczącego ratowania polskich zasobów bibliotecznych i archiwalnych drukowanych na kwaśnym papierze oraz z projektu powołowania Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego Bibliotek Naukowych (NUKat). Rada postanowiła przygotować i przeprowadzić ankietę na temat ochrony i konserwacji zbiorów zaliczonych do NZB, stanu ich opracowania i zasad udostępniania.

TWORZENIE POWIATOWYCH BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

W dniu 16.04.1999 r. w byłej WBP w Radomiu odbyło się spotkanie poświęcone problemom tworzenia powiatowych bibliotek publicznych. Uczestniczyło w nim ok. 40 pracowników bibliotek wojewódzkich, powiatowych, miejskich i gminnych. Organizatorem spotkania był zespół utworzony z inicjatywy KRB, który pod przewodnictwem prof. Jadwigi Kołodziejskiej ma przygotować raport oraz wypracować stanowisko w sprawie tworzenia i rozwoju powiatowych bibliotek publicznych.

POSIEDZENIE KRAJOWEJ RADY BIBLIOTECZNEJ

W dniach 19-20.04.1999 r. w Bibliotece Śląskiej w Katowicach obradowała KRB. Członkowie Rady zwiedzili nową siedzibę Biblioteki, jej dyrektor J. Malicki wygłosił referat pt. „Granica nowoczesności w bibliotekarstwie”. Jadwiga Kołodziejska omówiła wyniki spotkania w Radomiu, które dotyczyło tworzenia powiatowych bibliotek publicznych.

WOJEWÓDZKIE BIBLIOTEKI PUBLICZNE PO REFORMIE ADMINISTRACYJNEJ

W dniach 17-18.05.1999 r. w Rzeszowie odbyła się ogólnopolska konferencja nt. „Wojewódzka Biblioteka Publiczna w zreformowanym systemie administracyjnym — zarządzanie, funkcje, standardy”. Organizatorami były SBP i WBP w Rzeszowie. W spotkaniu wzięli udział dyrektorzy obecnych wbp oraz z niektórych dawnych województw. W 14 wygłoszonych referatach analizowano m.in. sytuację prawną w bibliotekarstwie publicznym po reformie administracyjnej kraju; zmiany, jakie ta reforma wywrze na pracę wbp; powinności wbp wobec bibliotek powiatowych; różnorodną rolę wbp w regionie i ich kontakty z władzami lokalnymi, a w szczególności z władzami powiatowymi; potrzeby i kierunki doskonalenia kwalifikacji zawodowych oraz pracy instrukcyjno-metodycznej, jaka powinna być świadczona przez wbp na rzecz bibliotek powiatowych.

BIBLIOTEKI PUBLICZNE W POLSCE I KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

W dniach 26-28.04.1999 r. CUKB i WBP w Katowicach, pod patronatem MKiS, zorganizowały w Chorzowie ogólnopolską konferencję naukową nt. „Biblioteki publiczne przed wejściem Polski do Unii Europejskiej”. Wśród wygłoszonych referatów znalazły się m.in. „Stan i perspektywy wykorzystania technologii sieciowych w polskich bibliotekach publicznych w przeddzień wejścia Polski do Unii Europejskiej” (dr Diana Pietruch-Reizes — IBIN UŚ); „Prawo biblioteczne w krajach Unii Europejskiej” (mgr Jan Gosiewski — IINiSB UW); „Nowe wyzwania i możliwości bibliotecznej edukacji ustawicznej” (mgr Mirosława Majewska — CUKB). Wygłoszono także kilka komunikatów, których hasłem była „Europejska współpraca bibliotek publicznych”. Nadto mówiono o roli bibliotek we współczesnym świecie, modelach biblioteki publicznej i zadaniach samorządów powiatowych w organizowaniu działalności bibliotecznej. Uczestnicy konferencji zwiedzili również nową siedzibę Biblioteki Śląskiej.

INFORMACJA NAUKOWA A DYDAKTYKA

W dniach 10-12.06.1999 r. w WBP w Gdańsku odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa nt. „Informacja naukowa a dydaktyka”. Współorganizatorami były: CUKB, IINiSB UW, WBP w Gdańsku oraz Tempus Phre JEP-12165-97. Przewodniczącymi 3 sesji tematycznych byli: prof. dr hab. Marcin Drzewiecki (CUKB, IINiSB UW), prof. dr Peter Blumendorf (Fachhochschule Hannover), dr Michał Zając (IINiSB UW); warsztaty dydaktyczne prowadziła mgr M. Majewska (CUKB). Wśród uczestników byli przedstawiciele polskich ośrodków kształcenia bibliotekarskiego na poziomie akademickim oraz w szkołach pomaturalnych, a także wykładowcy Fachhochschule w Hanowerze, Politechniki w Deventer, City University w Londynie, Rensselaer Polytechnic Institute w Troy, NJ. Sesja I poświęcona była ogólnym uwarunkowaniom kształcenia bibliotekarzy u schyłku XX w. i wyzwaniom jakie niesie XXI w., a więc przyspieszonym zmianom cywilizacyjnym, a także nowym propozycjom programowym oferowanym przez studia bibliotekoznawcze w kraju. Sesja II obejmowała przegląd zasad kształcenia specjalistów informacji w akademickich ośrodkach angielskich, niemieckich i polskich. Sesja III zawierała wystąpienia nt. nauczania informacji w szkołach pomaturalnych oraz w dwustopniowym systemie kształcenia w IINiSB UW; omówiono również warsztat dydaktyczny wykładowcy informacji naukowej. Warsztaty dydaktyczne miały w swym programie m.in. uwzględnianie nowych technologii komputerowych oraz Internetu w nauczaniu i w procesach informacyjnych.

BIBLIOTEKA ELEKTRONICZNA

W dniu 23.04.1999 r. w Bibl. Gł. Akademii Ekonomicznej w Katowicach odbyła się II Konferencja Górnośląskiego Konsorcjum Bibliotek Naukowych nt. „Biblioteka elektroniczna dzisiaj”. Celem jej była prezentacja sieciowego udostępniania baz danych na CD-ROM-ach w systemie IRIS londyńskiej firmy Info Technology Supply Ltd. System ten zainstalowano w styczniu br. w BN, zgodnie z porozumieniem Rady Sygnatariuszy CDROMWAN. System jest testowany przez 9 bibliotek Konsorcjum z Warszawy, Bydgoszczy i Krakowa; testowanie polega na sprawdzaniu dostępu w systemie do wybranych baz danych poprzez interfejs www. z wytypowanych bibliotek. Kierownikiem Programu CDROMWAN jest Ewa Krysiak z BN. Od czerwca br. w systemie IRIS będą udostępniane 2 bazy danych: *Yearbook of international organizations* oraz *McGraw Hill multimedia encyclopedia of science and technology*.

BIBLIOTEKI NA PRZEŁOMIE WIEKÓW

„Biblioteki na przełomie wieków” — to hasło IV Forum Czytelniczego, zorganizowanego — jak co roku — w Cedzynie pod Kielcami w dn. 30.05-2.06.1999 r. przez ZG Polskiego Towarzystwa Czytelniczego, Kielecki Oddział PTCz i WBP w Kielcach. Pierwszy dzień Forum poświęcono „Bibliotekom w nowym podziale administracyjnym kraju”, a wystąpienia prof. Bohdana Jałowickiego, prof. J. Kołodziejskiej, mgr Krystyny Brodowskiej, mgr Barbary Budyńskiej i mgr Anny Krajewskiej dotyczyły: społecznych więzi lokalnych i regionalnych, problemów wynikających z tworzenia bibliotek powiatowych i ich relacji z bibliotekami wojewódzkimi, bibliotek publiczno-szkolnych oraz jakości zbiorów naszych bibliotek publicznych. Dzień drugi Forum zdominowało pytanie: „Co dzieje się z książką i jej otoczeniem”? Odpowiedzią na nie były referaty analizujące sytuację książki i czytelnictwa w Polsce i w Rosji ostatniej dekady. Otwierające Forum spotkanie z wydawcami prowadził redaktor *Notesu Wydawniczego* Marek Tobera.

BIBLIOTERAPIA W PLACÓWKACH ZDROWIA I OPIEKI SPOŁECZNEJ

W dniach 7-9.06.1999 r. WBP w Katowicach zorganizowała w Ustroniu ogólnopolskie seminarium poświęcone rewalidacji i terapeutycznej funkcji książki i bibliotek wśród chorych i niepełnosprawnych w placówkach zdrowia i opieki społecznej. Program obejmował aspekty prawne dotyczące organizacji i działalności bibliotek szpitalnych, sanatoryjnych i w domach opieki społecznej (m.in. w świetle przepisów MZiOS, MPiPS oraz przepisów wykonawczych do ustawy o bibliotekach); charakterystykę i prezentację pracy bibliotek szpitalnych i sanatoryjnych; nowe koncepcje biblioterapii; programy kształcenia bibliotekarzy w zakresie biblioterapii. Przewodniczące Sekcji Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych SBP prof. Barbara Zybert i Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego Małgorzata Siemień przedstawiły kierunki pracy i formy współpracy obu gremiów.

MILLENNIUM 12 — NAJNOWSZA WERSJA IINOPAC-a

W dniu 16.04.1999 r. firma Innovative Interfaces Inc. zorganizowała w BN pokaz dla uczestników projektu NUKat-a najnowszej wersji systemu INNOPAC — Millennium 12. Zaprezentowano jego możliwości obsługi NUKat-a. Wcześniej, w dn. 18 marca i 8 kwietnia w BN odbyły się prezentacje systemów Virtua/VTLS i Horizon/Ameritech.

KOMPUTERY DLA CZYTELNIKÓW W BIBLIOTECE NARODOWEJ

W lutym 1999 r. czytelnicy BN uzyskali dostęp online do katalogu Biblioteki w systemie INNOPAC. Umożliwia on wgląd do 200 000 rekordów: książek opublikowanych w Polsce od 1985 r., książek wydanych za granicą od 1994 r., a także ok. 1000 czasopism (bez informacji o sygnaturach i zasobie). Rekordy można wyszukiwać według różnych punktów dostępu, w tym rzeczowych.

WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK NARODOWYCH W WARSZAWIE I JEROZOLIMIE

W dniu 3.03.1999 r. dyrektorzy BN w Warszawie M. Jagiełło i Żydowskiej Narodowej i Uniwersyteckiej Biblioteki w Jerozolimie prof. Sara Japhet podpisali porozumienie o współpracy. Zakłada ono m.in. wzajemną pomoc w odtwarzaniu polskiego i żydowskiego dorobku piśmienniczego zniszczonego bądź rozproszonego w czasie II wojny światowej.

WARSZAWSKIE SERIE WYDAWNICZE

W dniu 26.05.1999 r. w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy odbyła się kolejna sesja warszawianistyczna, a tematem jej były warszawskie serie wydawnicze: *Biblioteka Historyczna im. T. Korzona*, *Biblioteka „Syrenki”*, *Zabytki Warszawy*. Spotkanie prowadził prof. Konrad Zawadzki.

NAGRODY

W dniu 15.05.1999 r. wręczono w Warszawie po raz drugi nagrodę im. Adama Mickiewicza dla bibliotekarza polskiego, przyznawaną z inicjatywy The East European Project. Laureatem tegorocznej nagrody jest dr Zdzisław Jagodziński, dyrektor Biblioteki Polskiej w Londynie.

JUBILEUSZE BIBLIOTEK

W dniu 22.04.1999 r. MBP w Legionowie obchodziła swoje 50-lecie. Z tej okazji odbyła się sesja nt. bibliotekarstwa publicznego z udziałem dyr. Janiny Jagielskiej (Bibl. Publ. m.st. Warszawy), Katarzyny Wolff i Grażyny Lewandowicz (IKiCZ BN). O problemach bibliotekarstwa publicznego w Legionowie mówiła dyr. MBP Barbara Koryś.

W dniu 5.05.1999 r. Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu świętowała swoje 170-lecie. Biblioteka powstała w 1829 r. z fundacji hr. Edwarda Raczyńskiego. Obecnie jej zbiory liczą ponad 1,5 mln wol. i dzięki swej wartości historycznej zaliczone zostały do narodowego zasobu bibliotecznego. Z okazji jubileuszu w dn. 4 maja odbyła się sesja naukowa nt. „Książka i biblioteka w tradycji i kulturze współczesnej”.

W dniu 27.05.1999 r. w MBP w Garwolinie zorganizowano obchody 75-lecia Biblioteki. W trakcie sesji popularyzatorskiej przedstawiono rys historyczny Biblioteki i jej rolę w społeczności lokalnej, przygotowano też wystawę prezentującą dzieje i dorobek MBP.

WYSTAWY

W dniu 10.03.1999 r. w BN otwarto wystawę zatytułowaną „Od Szalonego Grzesia do Jeża Jerzego. 80 lat cyklicznych historyjek obrazkowych w Polsce”. Autorem i komisarzem

wystawy był Adam Rusek z IKiCZ BN. Wystawa polskiego komiksu pokazywana była wcześniej we Francji. W polskiej wersji wystawy dodano dział obejmujący l. 1939-1945, zawierający obrazkowe historyjki z prasy gadzinowej oraz z gazet żołnierskich.

W dniu 26.04.1999 r. w BN otwarto wystawę p.n. „Współczesna polska sztuka książki”. Organizatorami ekspozycji był Okręg Warszawski Związku Polskich Artystów Plastyków wraz z BN. Wystawa była jedną z imprez towarzyszących 44. Międzynarodowym Targom Książki. Zaprezentowano na niej prace ponad 90 wybitnych artystów parających się książką artystyczną, jak również ilustracjami książkowymi.

W dniu 25.05.1999 r. w Muzeum Okręgowym w Zamościu otwarto wystawę poświęconą Biblii. Ekspонатów użyczyły następujące instytucje: Biblioteka Uniwersytecka KUL, Biblioteka Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Lublinie, WBP w Lublinie, Biblioteka Kurii Biskupiej w Zamościu, Biblioteka Publiczna w Zamościu i Muzeum Okręgowe w Zamościu. Wystawę zorganizowano z okazji wizyty papieża Jana Pawła II w Zamościu.

Maszynopis wpłynął do redakcji 10 czerwca 1999 r.

KRONIKA ZAGRANICZNA

MIĘDZYNARODOWE KONFERENCJE NA TEMAT BIBLIOGRAFII NARODOWYCH

W 1977 r. odbył się w Paryżu sponsorowany przez UNESCO Międzynarodowy Kongres nt. Bibliografii Narodowych zakończony przyjęciem zaleceń dotyczących zasad ich opracowywania. Od tego czasu nastąpiły wielkie zmiany zarówno formy, jak i metod rozpowszechniania bibliografii narodowych. W 20 lat później, w dn. 25-27.11.1998 r. IFLA zorganizowała więc w Kopenhadze Międzynarodową Konferencję nt. Narodowych Służb Bibliograficznych, której celem był przegląd i uaktualnienie przyjętych wówczas zaleceń. (Sprawozdanie zob. s. 83).

IFLA Journal 1999 Vol. 25 nr 2 s. 119-121

DOSTĘPNOŚĆ DOKUMENTÓW ELEKTRONICZNYCH

Liga Europejskich Bibliotek Naukowych (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche — LIBER) zaapelowała w imieniu bibliotek narodowych, akademickich i naukowych do Komisji Europejskiej, członków Parlamentu Europejskiego, Rady Ministrów i rządów narodowych o zwrócenie szczególnej uwagi na przygotowywane postanowienia dotyczące praw autorskich. Chodzi o porozumienie Światowej Organizacji Własności Intelektualnej dot. prawa autorskiego (WIPO Copyright Treaty), które — podobnie jak konwencja berneńska — przyznaje autorom prawo do wyrażania zgody lub zakazu kopiowania ich dzieł oraz przewiduje ograniczenia i wyjątki w określonych przypadkach, rozszerza jednak te zasady na dokumenty elektroniczne i dopuszcza wprowadzenie dodatkowych ograniczeń. LIBER apeluje o umieszczenie w porozumieniu stwierdzenia, że bibliotekom przysługuje prawo zapewnienia użytkownikom jednakowego dostępu do dokumentów elektronicznych i tradycyjnie drukowanych potrzebnych im do celów naukowych lub edukacyjnych.

LIBER Quarterly 1998 Vol. 8 nr 1 s. 491-494

EUROPEJSKI PROGRAM BIBLIOTECZNY

W obrębie 4. Ramowego Programu Naukowego Komisji Europejskiej został opracowany program EXPLOIT, którego zadaniem jest upowszechnianie wśród bibliotek i innych instytucji Europejskiego Programu Bibliotecznego i jego przedsięwzięć oraz zachęcanie do korzystania z ich wyników. EXPLOIT będzie organizował warsztaty, utworzy bank danych o przedsięwzięciach oraz elektroniczny magazyn *Exploit Interactive*, w którym znajdą się artykuły i informacje o ich wynikach i realizacji.

Podczas konferencji inaugurującej realizację programu, która odbyła się w przeddzień Targów Lipskich 24.03.1999 r., wygłoszono referaty na następujące tematy: obowiązki rządu dotyczące przepływu wiedzy w Europie; biblioteki w uczącym się społeczeństwie — dostęp do wiedzy i informacji dla celów ustawicznego kształcenia się, demokracji i rozwoju społecznego; rola bibliotek w społeczeństwie informacyjnym; komputer i sieci — infrastruktura i instytucje w obszarze sieciowym; nowoczesność dzięki współpracy międzynarodowej — tematyka szansą modernizacji bibliotek europejskich.

W dyskusji kończącej konferencję mówiono o znaczeniu nowych technologii dla stworzenia sieci wymiany kulturalnej w Europie, ale także o wysokich cenach książek oraz kosztach i ograniczeniach dostępu do materiałów elektronicznych.

Dialog mit Bibliotheken 1999 Vol. 11 nr 2 s. 36-46

KSIĄŻKI, BIBLIOTEKI, CZYTELNICTWO W CZASIE „ZIMNEJ WOJNY”

Był to temat międzynarodowej konferencji, która odbyła się w Paryżu 11-12.06.1998 r. Około 60 osób z Europy, St. Zjednoczonych oraz Chin wysłuchało streszczeń 23 referatów udostępnionych uczestnikom w wersjach angielskiej i francuskiej. Obrady podzielono na 4 sesje zgodnie z tematami wymienionymi w tytule konferencji. Podczas sesji poświęconej wydawnictwom dr Oskar S. Czarnik z Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej wygłosił referat nt. kontroli komunikacji literackiej w Polsce w l. 1945-1956.

Było to pierwsze spotkanie osób zajmujących się naukowo różnymi aspektami „zimnej wojny”. Referaty i dyskusje przyniosły wiele nowych informacji i wniosków dotyczących tego okresu. Materiały z konferencji zostaną opublikowane w wersjach francuskiej i angielskiej.

IFLA Journal 1999 Vol. 25 nr 1 s. 61-62

SKARBY BIBLIOTEK NARODOWYCH W INTERNECIE

Konferencja Dyrektorów Europejskich Bibliotek Narodowych (Conference of European National Librarians) przygotowuje wirtualną ekspozycję najcenniejszych eksponatów znajdujących się w zbiorach tych bibliotek. Będą to iluminowane rękopisy, stare druki, ryciny itp. Obecnie kolekcja liczy 100 dzieł z 24 bibliotek, są wśród nich m.in. Biblia Gutenberga, Koran zapisany na jedwabiu, dzieła Jana Amosa Komeńskiego, rękopisy F. Chopina i W. A. Mozarta. Kolekcja ta dostępna jest w sieci Gabriel (Gateway to Europe's National Libraries) na stronach bibliotek narodowych we Frankfurcie, Helsinkach, Hadze, Lublanie i Londynie. Można ją przeszukiwać według różnych kryteriów — nazwy kraju, twórcy, chronologii itp.

W skład ekspozycji wejdą najcenniejsze zbiory ze wszystkich 39 bibliotek uczestniczących w sieci Gabriel.

IFLA Journal 1999 Vol. 25 nr 2 s. 124-125

65. RADA I KONFERENCJA OGÓLNA IFLA

W 1999 r. Sesja Rady i Konferencja Ogólna IFLA odbyła się w Bangkoku (Tajlandia) w dn. 20-28 sierpnia. Jej temat przewodni „Biblioteki bramą do oświeconego świata” został podzielony na następujące zagadnienia:

a) wzmocnienie tej bramy: m.in. prawne aspekty dostępu do informacji, kształcenie i doskonalenie personelu bibliotecznego, skuteczność połączeń komunikacyjnych;

b) zapewnienie jakości i ilości informacji: rozwój źródeł informacji i sposobów dostępu do nich, zmiana roli programów Uniwersalnej Rejestracji Bibliograficznej — UBC (Universal Bibliographic Control) i Uniwersalnej Dostępności Publikacji — UAP (Universal Availability of Publications), rozwój wszystkich rodzajów mediów, konserwacja i zapewnienie szerokiego dostępu do dokumentów;

c) tworzenie sieci informacyjnej dla poprawy „jakości życia”: udział bibliotek w rozwiązywaniu konfliktów, rozwoju kultury, poprawie zdrowia fizycznego i psychicznego, tworzenie sieci informacyjnych dla ochrony środowiska oraz usług dla osób niepełnosprawnych i nieprzystosowanych.

Ponad 150 referatów przedstawiono podczas obrad plenarnych, sekcji i warsztatów będzie dostępnych na CD-ROM-ie oraz w sieci IFLANET <www.ifla.org>

IFLA Journal 1999 Vol. 25 nr 1 s. 52-54

Maszynopis wpłynął do redakcji 7 czerwca 1999 r.

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

Wydawnictwa zwarte

- Adaptacja formatu MARC BN dla potrzeb bibliografii regionalnej.* Aut. Bożena Bartoszewicz-Fabiańska i in. Warszawa: Wydaw. SBP 1999, 201 s. Propozycje i Materiały, 25.
- Katalog portretów osobistości polskich i obcych w Polsce działających. T. 7: P-Ż. Ilustracje.* Oprac. Hanna Widaćka. Warszawa: Bibl. Nar. 1999, 456 s. Katalogi Zakładu Zbiorów Ikonograficznych Biblioteki Narodowej. Grafika, 1.
- Narodowe i regionalne serwisy bibliograficzne.* Materiały z ogólnopolskiej konferencji nt. „Automatyzacja serwisów. Bibliografie regionalne, bibliografia narodowa. Stan prac i zamierzenia”, Warszawa, 2-4 grudnia 1998 r. Warszawa: Wydaw. SBP 1999, 109 s. Propozycje i Materiały, 26.
- Stres, bezrobocie, rozwód.* Poradnik bibliograficzny. Praca zbiorowa pod red. Elżbiety Barbary Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP 1999, 144 s. Propozycje i Materiały, 26.
- Suplementy oraz poprawki i uzupełnienia do tomów 1-5 Katalogu portretów osobistości polskich i obcych.* Oprac. Hanna Widaćka. Warszawa: Bibl. Nar. 1998, 142 s. Katalogi Zakładu Zbiorów Ikonograficznych Biblioteki Narodowej, 1.

Wydawnictwa ciągłe

- Bibliotekarz* 1999 nr 5-7/8.
- Biuletyn informacyjny.* Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich — Zarząd Główny 1999 nr 1.
- Książnice a Informacje* 1999 nr 4-6.
- Komunikaty.* Biblioteka Narodowa 1999 nr 3-6.
- Notes Biblioteczny.* Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie 1999 nr 1 (191).
- Poradnik Bibliotekarza* 1999 nr 4-7/8.

AUTORZY

Lucjan BILIŃSKI, mgr	— Ministerstwo Kultury i Sztuki
Jadwiga ĆWIEKOWA, mgr	— Warszawa
Maria DEMBOWSKA, prof. dr hab.	— Warszawa
Elżbieta DUDZIŃSKA, mgr	— Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej
Michał W. GRZESZCZUK, mgr	— Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie
Mirosława KOCIĘCKA, mgr	— Biblioteka Narodowa
Hanna KOLENDO, dr	— Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
Jerzy LEWANDOWSKI, mgr	— Biblioteka SGGW
Marianna ŁOZOWSKA, mgr	— Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Suwałkach
Wanda MATWIEJCZUK, dr	— Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego
Jerzy RATAJEWSKI, prof. dr hab.	— Uniwersytet Śląski. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Jadwiga SADOWSKA, dr	— Biblioteka Narodowa
Barbara SORDYŁOWA, doc. dr hab.	— Biblioteka PAN w Warszawie
Walentyna SZAREK, mgr	— Biblioteka Główna Politechniki Krakowskiej
Hanna TADEUSIEWICZ, prof. dr hab.	— Uniwersytet Łódzki. Kadetra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Anna WOJCIECHOWSKA, mgr	— Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej
Jacek WOJCIECHOWSKI, prof. dr hab.	— Uniwersytet Jagielloński. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Krzysztof ZAMORSKI, dr hab.	— Biblioteka Jagiellońska
Hanna ZASADOWA, mgr	— Warszawa
Kronikę krajową oprac.	
Hanna ŁASKARZEWSKA, mgr	— Biblioteka Narodowa
Kronikę zagraniczną oprac.	
Mirosława KOCIĘCKA, mgr	— Biblioteka Narodowa
Tłumaczenia na jęz. ang.	
Wanda MATWIEJCZUK, dr	— Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego
Krzysztof NOWIŃSKI, dr	— Uniwersytet Warszawski

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja *Przeglądu Bibliotecznego* uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie następujących zasad przy nadsyłaniu materiałów do publikacji:

- artykuł nie powinien przekraczać 15 stron, a recenzja, sprawozdanie itp. — 7 stron maszynopisu formatu A4 wraz z przypisami i ewentualnymi tablicami, prace można przesłać również na dyskietkach;
- tekst maszynopisu powinien być napisany z podwójnym odstępem między wierszami (ok. 30 wierszy na stronie, margines 4,5 cm);
- materiały ilustracyjne (np. tablice, wykresy) powinny być umieszczone na osobnych ponumerowanych stronach z zaznaczeniem ich miejsca w tekście;
- przypisy należy umieszczać na osobnych stronach. Opis w przypisie winien składać się z imienia i nazwiska autora, tytułu publikacji, miejsca wydania, nazwy wydawnictwa i roku wydania oraz stron, na których znajduje się cytowany fragment. W przypadku powoływania się na artykuł opis powinien zawierać imię i nazwisko autora, tytuł artykułu, nazwę czasopisma, rok, tom, numer i strony (od — do) lub stronę cytowanego fragmentu;
- do każdego artykułu powinno być dołączone streszczenie autorskie o objętości ok. 1/2 strony maszynopisu;
- autorzy proszeni są o podawanie (oprócz imienia i nazwiska) również tytułu naukowego, nazwy i adresu instytucji, w której pracują, prywatnego adresu oraz numeru telefonu, a także danych koniecznych do wypełnienia deklaracji podatkowej: data i miejsce urodzenia, imiona rodziców, numer ewidencyjny PESEL, NIP, adres rejonowego urzędu skarbowego oraz formę płatności;
- materiały należy dostarczać w 2 egzemplarzach.

Przegląd Biblioteczny drukuje materiały oryginalne, tylko takie, których autor nie zamierza publikować w innych czasopismach. Redakcja zamawia materiały na podstawie wcześniejszego zgłoszenia tematu lub konspektu. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Biblioteka PAN w Warszawie
Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”
Pałac Kultury i Nauki, VI p.
00-901 Warszawa
tel. 656-66-00, 620-33-02, fax 656-66-39
NIP 525-10-48-053

Konto: BPAN PBK XIII O/Warszawa, nr 11101053-118936-3050-5-56

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na piśmie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące. Odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszyt/y) wraz z rachunkiem);
- wysyłając zamówienie i opłacając roczną prenumeratę na wyżej podane konto do końca lutego roku objętego prenumeratą; po tym terminie opłacenie rocznej prenumeraty nie będzie możliwe;
- bezpośrednio w redakcji, płacąc gotówką;
- ponadto sprzedaż zeszytów bieżących prowadzi: Księgarnia ORPAN (00-901 Warszawa, PKiN, parter).

W 1999 r. ukaze się zeszyt 3/99 — 16,00 zł i zeszyt 4/99 — 17,00 zł.

Cena prenumeraty na 2000 r. — 56,00 zł.

